

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNDE ENGELLİLİK TEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZLEM ALTUNER

DANIŞMAN

PROF. DR. BETÜL KERAY DİNÇEL

AKSARAY-2025

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNDE ENGELLİLİK TEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZLEM ALTUNER

DANIŞMAN : PROF. DR. BETÜL KERAY DİNÇEL

JÜRİ ÜYESİ : PROF. DR. SEZGİN DEMİR

JÜRİ ÜYESİ : PROF. DR. RABİA GÖKCEN KAYABAŞI

AKSARAY-2025

TELİF HAKLARI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren (....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Özlem

Soyadı : Altuner

Bölümü : Türkçe Eğitimi (Tezli Y. L.)

İmza :

Teslim Tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı : Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Engellilik Temi

İngilizce Adı: The Theme of Disability in Children's Literature

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Özlem ALTUNER

İmza:

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Özlem ALTUNER tarafından hazırlanan “Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Engellilik Temi” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Kabul	Ret	İmza
Danışman: (Prof. Dr. Betül KERAY DİNÇEL) (Türkçe Eğitimi, Aksaray Üniversitesi)	☐	☐	
Üye: (Prof. Dr. Sezgin DEMİR) (Türkçe Eğitimi, Fırat Üniversitesi)	☐	☐	
Üye: (Prof. Dr. Rabia Gökçen KAYABAŞI) (Türkçe Eğitimi, Aksaray Üniversitesi)	☐	☐	

Tez Savunma Tarihi: 11/04/2025

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Prof. Dr. Aybala ÇAYIR

İmza

TEŞEKKÜR SAYFASI

Çalışmalarında bilgi ve deneyimleriyle bana rehberlik eden ve her aşamada varlığını yanımda hissettiğim desteğiyle beni yönlendiren tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Betül Keray Dinçel'e müteşekkir olduğumu belirtmek isterim. Akademik yolculuğumda maddi ve manevi her anlamda yanımda olan ailem; annem Fatma Altuner'e, kardeşlerim Erdem ve Havva'ya, ailemizin en küçüğü sevgili yeğenim Tuğra'ya özellikle de ebediyete göçmüş yaşamının son demine kadar benimle gurur duyan canım babam Cemal Altuner'e sonsuz teşekkürlerimi iletirim.

Saygılarımla...

Özlem ALTUNER

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, çocuk kitaplarındaki engellilik durumunu betimlemektir. Çalışmanın materyalini, çeşitli kitabeveleri ve dijital platformlar aracılığıyla taranarak belirlenen, engelli karakterleri içeren 40 çocuk kitabı oluşturmuştur. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile elde edilen veriler içerik analiziyle değerlendirilmiştir. Sonuçlar engellilik teması ile ilgili olarak son dönemlerde ortaokul düzeyine yönelik kitaplarda önemli gelişmeler yaşandığını göstermektedir. Çocuk kitaplarında yer alan bibliyoterapik mesajların sayıca fazla olduğu ve genellikle olumlu nitelikler taşıdığı tespit edilmiştir. Kahramanların gelişim özellikleri incelendiğinde, karakterlerin çoğunlukla somut işlemler dönemi ve sonrasına uygun şekilde seçildiği belirlenmiştir. Kitaplarda en sık karşılaşılan engel türü bedensel engelliliktir. Engelliliğin yanı sıra kitaplarda arkadaşlık ve dayanışma, doğa ve hayvan sevgisi, topluma fayda, bilime merak, özgürlük gibi çeşitli temaların işlendiği dikkat çekmiştir. Kahramanların yaş aralığının geniş bir yelpazeye yayıldığı ve bu durumun karakter çeşitliliğini artırdığı belirlenmiştir. Engelli karakterlerin açık ve devingen karakter yapısına sahip olmaları, kitaplardaki gelişim süreçlerini görünür kılmıştır. Eserlerde, engellilikle ilgili kavramlara, tıbbi terimlere ve tedavi süreçlerine yer verildiği; kahramanların kendilerine yönelik tutumlarında ise genellikle olumlu yönde bir dönüşüm yaşadıkları tespit edilmiştir. Kitapların büyük çoğunluğu mutlu sonla bitmektedir.

Anahtar Sözcükler : Çocuk Edebiyatı, Çocuk Kitapları, Engellilik Temi, Bibliyoterapi.

Bilim Kodu : 11101

Sayfa Adedi : 136

Yazar : Özlem ALTUNER

Danışman : Prof. Dr. Betül KERAY DİNÇEL

ABSTRACT

The aim of this study is to describe the disability status in children's books. The material of the study consisted of 40 children's books containing disabled characters, which were scanned through various bookstores and digital platforms. The data obtained by document analysis, one of the qualitative research methods, were evaluated by content analysis. The results show that there have been significant developments in books for secondary school level in recent years regarding the theme of disability. It was determined that bibliotherapeutic messages in children's books are numerous and generally have positive qualities. When the developmental characteristics of the heroes were analysed, it was determined that the characters were mostly selected in accordance with the concrete operations period and later. The most common type of disability in the books is physical disability. In addition to disability, it was noteworthy that various themes such as friendship and solidarity, love of nature and animals, benefit to society, curiosity about science, and freedom were covered in the books. It was determined that the age range of the protagonists spread over a wide range and this situation increased the character diversity. The fact that disabled characters have an open and dynamic character structure made their developmental processes visible in the books. It was determined that concepts, medical terms and treatment processes related to disability were included in the works and that the heroes generally experienced a positive transformation in their attitudes towards themselves. The majority of the books have a happy ending.

Keywords : Children's Literature, Children's Books, Theme of Disability, Bibliotherapy.

Science Code : 11101

Number of Pages : 136

Author : Özlem ALTUNER

Supervisor : Prof. Dr. Betül KERAY DİNÇEL

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKLARI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR SAYFASI	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	2
1.2. Araştırmanın Önemi.....	3
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.4. Tanımlar	5
İKİNCİ BÖLÜM.....	6
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	6
2.1. Çocuk ve Çocuk Edebiyatı.....	6
2.2. Çocuk Edebiyatı Türleri.....	7
2.3. Çocuk Edebiyatının Amaçları.....	8
2.4. Çocuk Edebiyatının Niteliği	9
2.5. Çocuk Kitaplarının Önemi	11
2.6. Çocuk Edebiyatının Tarihsel Gelişimi.....	13
2.6.1. Çocuk Edebiyatının Gelişimi	13
2.6.1.1. 15. Yüzyıldan Önceki Dönem.....	13
2.6.1.2. 15. Yüzyıldan 18. Yüzyıla Kadar Çocuk Edebiyatı	14
2.6.1.3. 18. Yüzyıl ve Sonrası Dönemlerde Çocuk Edebiyatı	14
2.6.2. Türkiye’de Çocuk Edebiyatının Gelişimi	15
2.7. Çocuk Kitaplarının Edebiyattaki Yeri	15

2.8. Engelli Kavramı	16
2.9. Çocuk Kitaplarında Engelli Birey Kavramı ve Yararları	18
2.10. Çocuk Edebiyatında Engellilik (Temi) Teması	19
2.11. Bibliyoterapi	20
2.11.1. Bibliyoterapinin Tarihçesi ve Gelişimi	21
2.11.2. Bibliyoterapi Uygulanış Basamakları	22
2.11.2.1. Öğrencileri giriş etkinlikleri ile motive etme	22
2.11.2.2. Okuma (Dinleme) tecrübesi sağlama	22
2.11.2.3. Kuluçka süresi tanıma	23
2.11.2.4. İzleme etkinliklerini gerçekleştirme	23
2.11.2.5. Değerlendirmenin yapılması ve öğrencileri kapanışa hazırlama	23
2.11.3. Bibliyoterapinin Eğitimle İlişkisi ve Önemi	23
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	26
3. YÖNTEM.....	27
3.1. Araştırma Modeli	27
3.2. İncelenen Dokümanlar	27
3.3. Veri Toplama Aracı	30
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	30
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	32
4. BULGULAR.....	33
4.1. Kitaplarda Anlatılanlar.....	33
4.1.1. Petey (P).....	33
4.1.2. İçimdeki Müzik (İM1)	34
4.1.3. İçimdeki Melodi (İM2)	35
4.1.4. Parmak Uçları (PU).....	35
4.1.5. Mucize (M)	36
4.1.6. Hepimiz Mucizemiz (HM).....	37
4.1.7. Sol Ayağım (SA).....	38
4.1.9. Dilenci Baba (DB)	39
4.1.10. Koşulsuz Sevgi (KS).....	40
4.1.11. Kiraz Ağacı ile Aramdaki Mesafe (KAAM)	41
4.1.12. Filippo, Ben ve Kiraz Ağacı (FBKA).....	42
4.1.13. Louis Braille: Görmezlerin Kitap Okumasını Sağlayan Çocuk (GKOSÇ)	43
4.1.14. Kreşendo: Müzik Bir Yokmuş Bir Varmış (K).....	44

4.1.15. Daralan (D)	45
4.1.16. Merhaba Sevgi (MS).....	45
4.1.17. Çocuk Kalbi (ÇK).....	46
4.1.18. Şuşu, Can ve Dörtteker (ŞCD).....	47
4.1.19. Farklı Ama Aynı (FA)	48
4.1.20. Yapabilirim (Y).....	48
4.1.21. Ben Bir Hayaletim (BBH)	49
4.1.22. Horoz Adam ve Korsan (HAK)	50
4.1.23. Dostluk Engel Tanımaz (DET)	51
4.1.24. Down Sendromlu Bir Arkadaşım Var (DSBAV)	52
4.1.25. Cem'in Disleksi Hikâyesi (CDH)	52
4.1.26. Downsenderella (DS).....	53
4.1.27. Gümüş Kanat (GK).....	53
4.1.28. Endişe Ağacı (EA)	54
4.1.29. Kanatsız Arı Mu/İlk Uçuş (KAM)	55
4.1.30. Kardeşim Benim (KB)	56
4.1.31. Küçük İnsanlar Büyük Hayaller: Stephen Hawking (SH)	56
4.1.32. Aşık Veysel: Uzun İnce Bir Yol (UİBY).....	57
4.1.34. Süper İyi Günler ya da Christopher Boone'nin Sıra Dışı Hayatı (SİG)	59
4.1.35. Limon Kütüphanesi (LK).....	60
4.1.36. Aksak Ali (AA).....	61
4.1.37. Seslerin Perisi Işık (SPI)	62
4.1.38. Bay Endişe (BE)	62
4.1.39. Patenli Kız (PK).....	63
4.1.40. Ada'nın Günlüğü (AG).....	64
4.2. Kitaplardaki Bibliyoterapik Mesajlar	65
4.3. Ele Alınan Kitapların Hitap Ettiği Yaş Aralığı.....	74
4.4. Ele Alınan Kitaplarda Engel Türleri	76
4.5. Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Engelliliğin Yanı Sıra İşlenen Diğer Temalar	79
4.6. Kitaplardaki Engelli Kahramanların Yaş Aralığı	81
4.7. Karakterlerin Açık, Kapalı, Devingen ve Durağan Karakter Olarak Sınıflandırılması	83
4.8. Kitaplarda Engellilik ile İlgili Kavram, Tıbbi Terim ve Tedavi Süreçleri	86
4.9. Engelli Bireylerin Kendilerine Yönelik Algıları.....	90
4.10. Kitapların Sonu	96

BEŞİNCİ BÖLÜM.....	100
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	100
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	100
5.2. Öneriler.....	107
KAYNAKÇA.....	110
EKLER.....	117
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU.....	120

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Listesi ve Kodlar	28
Tablo 2. Bibliyoterapik Mesajlar	65
Tablo 3. Piaget'ye göre Bilişsel Gelişim Evreleri	74
Tablo 4. Piaget'in Bilişsel Gelişimi ve Dönemlere Uygun Çocuk Kitapları	75
Tablo 5. Engel Türleri.....	77
Tablo 6. Çocuk Kitaplarında İşlenen Diğer Temalar.....	79
Tablo 7. Engelli Kahramanların Yaş Aralığı	81
Tablo 8. Çocuk Edebiyatında Yer Alan Karakterler.....	84
Tablo 9. Kavramlar, Tıbbi Terimler ve Tedavi Süreçleri	86
Tablo 10. Mutlu Son ve Mutsuz Son	96

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Engel Türleri.....	105
Şekil 2. Engelli Kahramanların Benlik Algısı	95

KISALTMALAR

- MEB** : Millî Eğitim Bakanlığı
- MÜSİAD** : Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği
- TDK** : Türk Dil Kurumu
- TÜİK** : Türkiye İstatistik Kurumu
- ÖZİDA** : Özürlüler İdaresi Başkanlığı
- DSÖ** : Dünya Sağlık Örgütü

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Çocuk edebiyatında ele alınması gereken konular, yazarlar ve araştırmacılar arasında önemli bir tartışma konusu hâline gelmiştir. Çocuklar, şiddet, cinsellik, engellilik, boşanma, ölüm, terör, ayrımcılık ve göç gibi hayata dair pek çok gerçekle, çoğu zaman erken yaşlarda karşılaşmaktadır.

Çağlar (2022) bu doğrultuda çocukların hayatın gerçekleriyle karşılaşmasının çocuklar için bilgi veya deneyim kaynağı olarak görülebildiğini ifade ederken savaşlar, ölüm, ayrılık, akran zorbalığı gibi pek çok özel mesele hakkında çocukları haberdar etme, sorularına cevap verme amacı taşıyan eserlerin sorun odaklı çocuk edebiyatı eseri olarak belirtildiğini ifade etmektedir. Bu tür eserlere engellilik temi de eklenebilir.

Kapusızoğlu ve Baş (2023) çocukların anlamakta zorlanacakları hassas konuları sanatsal yaratıcılığı yüksek, hayal gücünü besleyen, hedef kitlenin ilgi ve ihtiyaçlarına hitap edecek şekilde ele alan nitelikli kitapların üretiminin oldukça önemli olduğunu ifade etmektedirler.

Bu doğrultuda çocuk edebiyatında ele alınan önemli konulardan biri de engelliliktir. Son yıllarda yapılan çalışmalar incelendiğinde çok sayıda araştırmacının bu konuyu çalışmalarında ana eksen olarak incelediği görülmektedir. Ünal (2010) tarafından yapılan Türk Çocuk edebiyatında engellilerin temsili adlı çalışma 1969-2009 yılları arasında yazılan eserleri incelemesi bakımından önem arz etmektedir. Yine Erbaş ve Yıldırım (2017), Yakar vd. (2019) bu alana katkı sağlayan diğer isimlerdendir.

Günümüzde gerçekleştirilen çeşitli araştırmalar, eğitim alanından edebiyat eserlerine, kitle iletişim araçlarından kamu kurumlarına kadar geniş bir yelpazede engellilik algısının çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Burcu (2011) çalışmasında engelliliğin kültürel bir yansıma olduğunu ifade ederken bu kültürel yansımanın kişinin birlikte yaşamak zorunda olduğu engeli ve toplum tarafından şekillendiğini ifade etmektedir.

Genellikle çocuk kitaplarının engellilik üzerine incelenmesi gerçekleştirilirken Can vd. (2017) tarafından yapılan bir araştırmada ise ders kitaplarında engellilik konusu incelenmiş, engelli bireylere sınırlı sayıda yer verildiği ortaya konulmuştur.

Engellilik hâlen karmaşık, dinamik ve çok boyutlu bir olgu olarak tartışılmaktadır. Engelli bireylerin sayısının ve yaşam koşullarının anlaşılması, bu bireylerin karşılaştığı engellerin anlaşılmasına ve toplumsal empatinin artırılmasına yönelik çalışmaların geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla engellilik kavramının temsiline incelenmesi, yalnızca dil ve kavram değişimi ile sınırlı kalmayıp, aynı zamanda engellilik algısının toplumsal ve kültürel çerçevede nasıl şekillendiğini anlamamıza önemli katkılar sağlamaktadır. Bu bağlamda, çocuk edebiyatındaki engellilik temsilleri üzerine yapılan çalışmalar, hem bireyler hem de toplum için önemli veriler sunmaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Çocuk edebiyatı alanında, engellilik teması üzerine yapılan araştırmaların sayısının sınırlı olması, bu çalışmanın daha kapsamlı bir perspektiften literatüre kazandırılmasının önemini ortaya koymaktadır. Çocuk edebiyatı disiplinde, bu temaya ilişkin son yıllarda yayımlanan eserlerin çeşitliliği de dikkate alındığında, araştırma konusunun güncelliği ve önem arz eden bir nokta hâline geldiği söylenebilir. Edebiyatımızda hangi eserlerin çocuk edebiyatı kategorisine dâhil edileceği meselesi ise oldukça tartışmalı bir zemin oluşturmaktadır. Birçok yazar, eserlerini doğrudan çocuklara yönelik olarak tasarlamamış olsalar bile, bu eserler çocuk okurlar tarafından ilgiyle karşılanmış ve araştırmacılar tarafından çocuk edebiyatı kapsamına alınmıştır. Bu noktada çalışmanın amacı Türk ve Dünya edebiyatında çocuk edebiyatı alanında engellilik temasını ele alan eserlerin bibliyoterapi bağlamında incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda, şu alt problemlere yer verilmiştir:

- 1) Çocuk kitaplarında neler anlatılmaktadır?
- 2) Çocuk kitaplarındaki bibliyoterapik mesajlar nelerdir?
- 3) Çocuk kitaplarının hitap ettiği yaş aralığı nedir?
- 4) Çocuk kitaplarında engel türleri nelerdir?
- 5) Çocuk kitaplarında engelliliğin yanı sıra işlenen temalar nelerdir?
- 6) Çocuk kitaplarındaki engelli kahramanların yaş aralığı nedir?

7) Karakterler, nasıl bir karakter (açık, kapalı, devingen ve durağan karakter) olarak sınıflandırılabilir?

8) Çocuk kitaplarında engellilik ile ilgili kavram, tıbbi terim veya tedavi süreçlerine yer verilmiş midir?

9) Çocuk kitaplarındaki engelli bireylerin kendilerine yönelik algıları nasıldır?

10) Çocuk kitapları nasıl bir sonla bitmiştir?

Bu alt problemler çerçevesinde, Türk ve Dünya edebiyatında engelli bireylerin temsili konusunda kapsamlı bir inceleme gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Bu sayede alana katkıda bulunacak yeni bilgiler elde edilmesi amaçlanmaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Türkiye’de, 2003 yılından bu yana Talim ve Terbiye Kurulu tarafından uygulanan yardımcı ders kitapları programı yerini zorunlu kitap listelerine bırakmış ve ilköğretim okulları için önerilen okuma kitapları, alan uzmanları tarafından eleştirilerin hedefi olmuştur. Bu durum, hangi yazarların, şairlerin ya da eserlerin çocuk edebiyatını temsil ettiğine dair tartışmalara yol açmaktadır. Zira, bu listelerde yer alan pek çok eser, genel edebiyat kategorisinde de yer bulmuş eserlerdir. Örnek vermek gerekirse, Halikarnas Balıkcısı’nın kaleme aldığı “Uluç Reis”, Reşat Nuri Güntekin’in “Miskinler Tekkesi” ve Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın “Gulyabani” gibi eserler hem genel edebiyatın hem de çocuk edebiyatının bağlamında önemli bir yere sahiptir (Yazıcı, 2011).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine dayanan bilgiler, ülkemizde önemli sayıda engelli bireyin yaşamakta olduğunu göstermektedir. Bu bireyler, görme, işitme, konuşma (konuşma bozuklukları, kekemelik vb. nedenler dahil), fiziksel hareket kabiliyeti (yürüyüş, merdiven çıkma ve inme), nesne taşıma veya tutma gibi işlevlerde ya da akranlarına göre geç öğrenme ve dikkat toplama gibi zihinsel becerilerde en az bir alanda zorlandıklarını ifade etmektedirler. Kayıtlı özürllülerin %29,2’si zihinsel özürllüler, %25,6’sı süregen hastalığı olan özürllüler, %8,8’i ortopedik özürllüler, %8,4’ü görme özürllüler, %5,9’u işitme özürllüler, %3,9’u ruhsal ve duygusal özürllüler, %0,2’si dil ve konuşma özürllüler ve %18’i birden fazla özüre sahip olanlardır. Ulusal Özürllüler Veri Tabanı Kayıtlı özürllülerin, %58,6’sı erkek, %41,4’ü kadın olduğunu beyan etmektedir (TÜİK, 2010).

Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD, 2011), engelli bireyleri toplumun ayrı ve farklı bir kesimi olarak görmek yerine, onların topluma bütünleşmiş bir parçası olarak algılamının önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, engelli bireylerin akranlarıyla zorunlu olarak bir araya getirilmesi, sosyal etkileşimleri artırarak, daha sağlıklı bir gelişim göstermelerini sağlayacaktır. Tuncer ve diğerleri (2011) tarafından öne sürülen görüşler doğrultusunda, normal gelişim gösteren çocukların, farklı gelişim gösteren akranlarıyla olumlu ilişkiler geliştirebilmeleri adına doğrudan etkileşimde bulunabilecekleri ortamlarda buluşturulmaları oldukça etkili olacaktır. Bu etkileşimin artması için bilgilendirici yazılı ve görsel materyallerin kullanılması da kaynaşmaya önemli katkılar sağlayacaktır. Bu nedenle, engelli bireylerin topluma kazandırılmasında okullar, en önemli sosyal alanlar olmakla birlikte, eğitim-öğretim faaliyetlerinin hayata geçirildiği kitaplar da önemli araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmanın önemi, toplumsal yapının bileşeni olan engelli bireylere yönelik tutum ve davranışların, kitaplar gibi önemli kitle iletişim araçları vasıtasıyla olumlu bir şekilde değiştirilebileceği ve bu değişimin toplumsal kaynaşmaya nasıl katkı sunabileceğine dair bulgular elde etmektir. Çocukların erken yaşlarda engelli bireylere karşı olumlu tutumlar geliştirmesi, hoşgörü ve anlayış gibi insani değerleri benimsemesi, toplumun tüm kesimlerini ortak paydada bir araya getirme becerilerini kazanması beklenmektedir. Bu durum, engelli bireylerin farklılıklarıyla alay edilmeden, kabul görüp benimsendiği bir toplumsal ortamın oluşmasına yardımcı olacaktır.

Çocukların engellilik teması hakkındaki farkındalığını artırabilecek edebi örneklerin niteliğini ortaya koyarak, engelli bireylerin toplumsal algısının şekillendirilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Elde edilen bulgular, çocuk edebiyatı yazarları ve öğretmenleri için, daha kapsayıcı ve duyarlı içeriklerin üretilmesine yönelik bir kaynak teşkil edecektir.

Bu çalışma, engellilik konusunu ele alan kitapların taşınması gereken niteliklerin belirlenmesi, söz konusu kitapların araştırma soruları ışığında değerlendirilmesi, öğretmenler, yazarlar, ebeveynler ve yöneticilere önerilerde bulunulması açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, söz konusu alandaki katkıların daha da ileriye taşınması hedeflenmektedir.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma şu özellikleri içeren 40 çocuk edebiyatı eseriyle sınırlıdır:

- Doğrudan engellilik temini esas alan
- Engelli kahramanların yer aldığı
- Pedagojik açıdan çocuk gelişimine uygun
- Çocuk edebiyatı türlerinden hikâye ve roman türüne ait
- 2-12+ yaş arası çocuklara hitap eden eserler ile sınırlıdır.

1.4. Tanımlar

Çocuk: Gün gün, adım adım olgunlaşan, büyüyen, bu amaçla eğitilmesi gereken bir insan, bir yurttaş (Ciravoğlu, 1998, s. 9).

Küçük yaştaki erkek veya kız (TDK, 2011, s. 556).

Çocuk Kitapları: İlkokul düzeyindeki ve erken ergenlik dönemindeki bireylere yönelik hazırlanmış eserler (Yalçın ve Aytaş, 2012).

Çocuk Edebiyatı: Gelişim sürecindeki çocuğun anlama ve kavrama düzeyini dikkate alarak duygu ve düşünce dünyasına seslenen edebiyat (Şimşek, 2016, s. 42).

Engelli: Vücudunda eksik veya kusuru olan (TDK, 2011, s. 800).

Tem (Tema): Metnin temel anlam katmanını oluşturan ve yazarın işlediği ana fikri belirleyen bir öge (Moran, 1991, s. 48-51, 320).

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Çocuk ve Çocuk Edebiyatı

Türk Dil Kurumuna göre çocuk, küçük yaştaki erkek veya kız olarak ifade edilmektedir (TDK, 2011). Toplumda bu bireyler, “insan minyatürü” veya “özel bakım gerektiren varlıklar” şeklinde de ifade edilmektedir. XV. yüzyıldan itibaren başlayan çocuk modernleşmesi, geleneksel çocukluğun sorgulanmasına zemin hazırlamış, çocukların minyatür yetişkinler olarak kabul edildiği dönemin kapanmasına vesile olan sebepler türemiştir (Şirin, 2016). Bu sebepler insanlığın tarih boyunca kendini çeşitli şekillerde kanıtlamaya çalışması, doğanın sunduğu imkânlardan yararlanarak yazı ile tanışması ve bu süreçte sanatı yaratan bir varlık olarak yaşamına ait deneyimlerini özümsemesine sebep olmuştur.

Çocuğa ve çocukluğa dair tüm bu izlenimlerin yer aldığı bir alan olan çocuk edebiyatı şu şekilde tanımlanmaktadır; “Gelişim sürecindeki çocuğun anlama ve kavrama düzeyini dikkate alarak duygu ve düşünce dünyasına seslenen edebiyata çocuklar için edebiyat ya da kısaca çocuk edebiyatı denir” (Şimşek, 2016, s. 42).

Çocuk edebiyatının en temel malzemesi çocuktur. İnsan hayatı, belirli dönemlere ayrılmakta olup, bu dönemlerden en belirgin olanı, kişiliğin oluştuğu, zekâ gelişiminin tamamlandığı ve dil becerisinin kazanıldığı çocukluk dönemidir. Her çocuğun bu evreleri farklı şekillerde deneyimlediği ve gelişimsel farklılıkların var olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, edebi niteliği olan eserlerin çocuklara sunulması, onların dünyalarına dokunmanın mümkün olduğunu göstermektedir. Çocuğu anlamak için, onun duygu dünyasına girebilmek, düşünce tarzlarını keşfetmek ve çeşitli bakış açılarını gözlemlemek hayati öneme sahiptir (Ekici, 2019). Şimşek (2016) bu doğrultuda çocuk için edebiyat ihtiyacının bir ömür boyu süreceğini ifade ederken aynı zamanda çocuğun kendine ait sembollerle yüklü bir dünya kurduğunu belirtmektedir.

Çocuk edebiyatı alanında, farklı yaş gruplarına yönelik kitapların belirli sınıflara ayrılması oldukça karmaşık bir süreçtir. Bu bağlamda, çocuğun okul öncesi dönemden gençlik dönemine uzanan gelişim sürecinin iyi bir şekilde anlaşılması kritik bir önem taşımaktadır. Bu ayrımlar doğrultusunda, çocuklara sunulacak kitapların çeşitli kriterlere uygun olması beklenmektedir. Çocuğa yönelik materyallerin yaşa göre uygun bir şekilde sınıflandırılması, içeriğin çeşitlendirilmesi ve zenginleştirilmesi gerekmektedir. Bu olanaklar göz önünde bulundurulduğunda, okuma etkinliklerine yönelik hazırlık yapıldığında, çocuk edebiyatı bütünsel bir yapı gösterecek ve iç tutarlılığı sağlayarak çocukluk dönemi okumalarının anlamlı ve kavranılır hâle gelmesine katkıda bulunacaktır (Çiftçi, 2013).

Çocukların dünyasında anlam bulmaya çalışan bu edebiyat türü hem birey hem toplum için son derece kıymetli bir ifade biçimi sunar.

2.2. Çocuk Edebiyatı Türleri

Çocuk edebiyatı, çeşitli biçimlerde ortaya konulabilen eserlere ev sahipliği yapmaktadır; bu eserler bazen somut gerçekliklere dayanarak oluşturulurken, bazen de tamamen kurgu unsurlarıyla bezenmiş kurgusal dünyalar tasarlayarak okuyucunun hayal gücüne hitap edebilir. Bu tür eserlerin kimi zaman tek amacı, okuyucunun eğlenmesini sağlamak ve onlara keyifli bir zaman geçirtmektir.

Çocuk olarak tanımlanan kimselerin duygu, düşünce, zevk ve hayallerine hitap eden hikâyeler, masallar, romanlar, anılar, biyografik eserler, gezi yazıları, şiirler vb. ürünler çocuk edebiyatı kavramı içerisinde değerlendirilen belli başlı türlerdir. Çocuk edebiyatı ürünleri meydana getirmek için de çocuğun dünyasını, bu dünyanın özelliklerini anlamak, öğrenmek ve birçok açıdan tahlil etmek gerekir (Temizyürek, 2003). Bu bağlamda, çocukların hayal güçlerine hitap eden çocuk kitaplarının tercih edilmesinin önemli olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, çocuk edebiyatında dikkati çeken bir diğer özellik, çocuk kitaplarının çoğunlukla hayale dayalı türler altında şekillendirilmiş olmasıdır. Çocuk edebiyatı türleri genel olarak masal, fabl, fıkra, destan, efsane, hikâye, roman, çizgi roman ve şiir gibi çeşitli formlardan oluşmaktadır.

2.3. Çocuk Edebiyatının Amaçları

Çocuk edebiyatı, çocukların gelişim süreçlerinde kalıcı ve derin izler bırakan önemli bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk, bebeklik döneminden itibaren kitaplarla ve edebiyatla tanışma fırsatına sahip olabilir. Ailelerin desteğiyle, çocuk için uygun olan kitaplar dikkatlice seçilir ve değerlendirilir. Çocuğun edebiyatla tanışması, nitelikli bir çocuk edebiyatının sunduğu estetik ve duygusal tatminle pekişir. Bu süreç, yazarlar, aileler ve çocuklar arasında bir etkileşimle şekillenen, çocuğa yönelik özgün bir edebiyat ortamının oluşmasına olanak tanır.

Çocuk edebiyatının işlevleri ve sınırları göz önüne alındığında, bu alandaki yapıtların; tasarım, içerik ve eğitsel özellikler bakımından çocuğun yaşantısına uygun olması, aynı zamanda yazınsal ölçütlere ve estetik değerlere de riayet etmesi gerekmektedir. Ayrıca, çocuk edebiyatı ürünlerinin, sanatçı duyarlılığını ve estetik anlayışını yansıtmaması, bu tür edebiyatın kalitesinin belirleyici unsurlarından biridir (Türkben & Avan, 2020).

Çocuk edebiyatının, belirli bir hedef kitleye ulaşmak amacıyla yapılandırılması esastır. Bu bağlamda, çocuk edebiyatının sahip olduğu çeşitli hedefler bulunmaktadır (Gönen vd., 2011).

Bu hedefler, aşağıdaki maddelerle özetlenebilir:

- Farklı yaş gruplarındaki çocukların ilgi alanlarının göz önünde bulundurulması,
- Çocukların psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması ve olumlu bir kişilik gelişiminin desteklenmesi,
- Çocukların dil gelişimi, estetik anlayışları, zihinsel gelişimleri, dinleme becerileri ve yaratıcı hayal güçlerinin artırılması,
- İyi kitap kavramının, fiziksel, içerik ve resimsel özellikler açısından uygun örneklerle ve çeşitli türlerle kazandırılması,
- Çocukların gündelik yaşamın gerçekleri hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanarak, kitabın hem eğlenceli hem de öğretici bir kaynak olduğunu anlamaları için yönlendirilmesi (Katrancı, Uygun ve Uçuş, 2011, s. 252; Gönen vd., 2011).

Bu hedefler doğrultusunda, çocuk edebiyatı alanında gerçekleştirilecek çalışmalar, çocukların gelişim süreçlerine önemli katkılar sağlamalıdır.

2.4. Çocuk Edebiyatının Niteliği

Çocuk edebiyatı kendine has özellikleri ve gelecek nesil olan çocuğa hitap etmesi açısından kıymet arz etmektedir. Bu edebiyat alanında çocuk kitapları içerik, tasarım ve eğitsel özelliklerinin belirlenmesi, farklı yaş ve gelişim düzeyindeki çocukların gerçekliğinin yansıtılmasında ön koşul niteliğindedir. Bu gerçekliğin edebi bir metne dönüştürülmesi ise yazınsal ilkeler doğrultusunda gerçekleştirilmelidir. Bu bağlamda, “çocuğa görelilik” ilkesine uygun biçimde kaleme alınan eserlerin aynı zamanda yazınsal beklentileri de karşılaması önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra, çocuk kitaplarında sanatçı duyarlılığıyla kurgulanmış bir yaşam sunularak çocuk okurun iyiye, güzele ve doğruya karşı estetik bir duyarlılık geliştirmesi desteklenmeli; bu sayede çocuğun edebi ve estetik deneyim kazanmasına olanak tanınmalıdır (Çer, 2016).

Körükçü’ye (2012) göre nitelikli bir çocuk kitabının hazırlanması ancak çocuk kitabı yazarları, editörleri, yayıncıları ve ressamlarının uyum içinde çalışmaları ve ilgili gelişmeleri yakından takip etmesiyle mümkündür. Bu doğrultuda aynı zamanda içerik kadar kitabın dış yapı özelliklerinin de kıymetli olduğuna değinmektedir.

Küçük (2019) ise değerler eğitiminde en etkileyici kaynaklardan birinin çocuk kitapları olduğunu belirtir. Kitaplar çocuklara sosyal, kültürel ve estetik bakış açısı kazandırarak, yaşadıkları, yaşayabilecekleri ya da hayatları boyunca yaşama fırsatı bulamayacakları olaylar karşısında dolaylı deneyim sahibi olmalarını sağlayacak değerleri aktarmaktadır. Nitelikli bir çocuk kitabı mutlaka değerlerin aktarımında rol oynamalıdır.

Bir eserin çocuk edebiyatı kategorisine dahil edilebilmesi için belirli niteliklere sahip olması gerekmektedir. Bu nitelikler arasında estetik değer taşıması (sanatsal niteliği ile onu “edebi” kılan özellik), dolaylı bir didaktik anlayış içermesi (eğitici ve öğretici unsurlar barındırması), pratik faydalar sunması, çocuğa özgü bir yaptırım ve “çocuğa görelilik” ilkesinin göz önünde bulundurularak oluşturulması ve “çocuk gerçekliği” esas alınarak yazılması bulunmaktadır. Bu öğelerden herhangi birinin eksik olduğu bir eser, ne yazık ki çocuk edebiyatı kapsama alanına girmemektedir (Eroğlu, 2016). Çocuk edebiyatının temel nitelikleri, eğitim süreçlerine rehberlik edecek şekilde şekillenmiştir. Bu bağlamda, çocuk edebiyatının sözlü ve yazılı tüm ürünleri, görsel materyallerin desteğiyle birlikte, vazgeçilmez eğitim araçları olarak değerlendirilmektedir.

Çocuk Edebiyatının Nitelikleri:

1. Çocuk edebiyatı, genç okuyucuların gelişim süreçlerine uygun şekilde tasarlanmış eserleri kapsar. Bu ürünlerin, çocukların yaşlarına ve bilişsel gelişim seviyelerine paralel olarak belirli özellikleri taşıması gerekmektedir. Öncelikle, çocuk edebiyatı eserlerinin olay örgüsü ve anlatım teknikleri, çocukların anlamlarını kavrayabilmesi için açık ve anlaşılır olmalıdır; böylece, kafa karışıklığına yol açmaktan kaçınılmalıdır.
2. Edebiyat ürünleri, farklı yaş gruplarındaki çocukların ilgi alanlarına hitap edecek şekilde çeşitlendirilmelidir. Bu, çocukların dikkatini çekebilecek ve meraklarını uyandıracak temaların ele alınmasını gerektirir. Ürünler aynı zamanda, okunması zevkli ve keyifli olan bir dil yapısına sahip olmalıdır ki bu da çocuğun okuma isteğini artırır.
3. Özellikle okul öncesi dönemde, çocuk edebiyatı, bireylerin fiziksel ve davranışsal gelişimlerini olumlu yönde etkileyebilecek nitelikte olmalıdır. Bu eserler, okul öncesi çocukların eğlenerek vakit geçirmelerine olanak tanırken, aynı zamanda onları araştırmaya ve incelemeye yönlendirerek keşfetme arzularını pekiştirecek unsurlar taşınmalıdır. Böylece çocuklar, hayal güçlerini besleyecek, yaratıcı düşünmeyi teşvik edecek ve derin düşünce süreçlerine girebilecekleri içeriklerle buluşmuş olurlar.
4. Çocuk edebiyatı, aynı zamanda bir rehberlik kaynağıdır; bu nedenle eğitici ve öğretici nitelikler barındırmalıdır. Bu tür eserler, çocukların kendi kişiliklerini tanımalarına, değerlerini keşfetmelerine ve yeteneklerinin farkına varmalarına yardımcı olacak unsurlar içermelidir. Edebi eserlerin dili ve anlatım biçimi, çocukların iç dünyasına canlılık katacak şekilde tasarlanmalıdır.
5. Ayrıca, çocuk edebiyatı, dinleyen veya izleyen çocuklara yakın çevrelerini tanıma fırsatı sunarak dünyayı keşfetme süreçlerini destekleyecek nitelikler taşımaktadır. Bu eserler, yaşama sevinci ve iyimserliği işlerken, aynı zamanda günümüzün gerçeklerini de yansıtmalıdır.
6. Çocuk edebiyatı, gelecekteki okul dönemlerine hazırlık aşamasında, yaratıcı etkinlikleri teşvik eden bir yapıda olmalıdır. Oyun düzeni, başkalarının haklarına saygı gibi evrensel ahlaki ve toplumsal kuralları öğretebilecek niteliklere sahip olmalıdır. Bununla birlikte, çocukları doğup büyüdüğü toplumun gelenekleri, kültürel mirasları ve bilgi birikimleri ile tanıştırma görevini de üstlenmelidir.

7. Çocuk edebiyatı, merak ve öğrenme duygusunu pekiştirirken, dil gelişimine katkı sağlayacak unsurları da içermelidir (Ciravoğlu, 2000; Eyüp, 2016; Karatay, 2016).

Çocuk edebiyatı alanında, özellikle çocukların ruhsal özelliklerini iyi anlayabilen yazar ve sanatçıların katkısıyla, belirgin bir literatür ve eser çeşitliliği ortaya çıkmıştır. Çocuk edebiyatının dünya yayın pazarında nitelik ve nicelik bakımından önemli ölçüde geliştiği söylenebilir (Oğuzkan, 2013).

Eserlerin hazırlanmasında, çocukların gelişimsel özelliklerinin dikkate alınması büyük bir önem taşımaktadır. Kitaplarda ana düşünce ve ana duygu, hiçbir tartışmaya yer bırakmayacak şekilde, açık ve anlaşılır olmalıdır. Öğreticiliğin sınırı iyi çizilmeli, sanat sanat içindir anlayışı unutulmamalıdır. Seçilen konuların çocukların yaşantılarıyla uyum içinde olması gerekmektedir. Çocuklar okudukları kitaplarda kendi yaşamlarından bir şeyler bulmalı, kendilerini yaşamalıdır (Kıbrıs, 2010).

Çocuk edebiyatından okuma gelişimini desteklemek amacıyla yararlanırken, tek tip bir yöntem izlemek yeterli ve etkili değildir. Kullanılacak materyallerin çeşitliliği arttıkça, çocukların okumaya yönelik ilgisinin de paralel olarak artacağı düşünülmektedir. Okuma becerilerini geliştirmek, yalnızca hikâye ya da roman türleriyle sınırlı tutulmamalıdır. Çocuğun yaşamında karşılık bulan temalara ve edebiyatın sunduğu tüm türlere yer verilmesi, okuma sürecini daha anlamlı ve etkili kılacaktır (Aytaş, 2003).

2.5. Çocuk Kitaplarının Önemi

Çocuk, yaşamının erken dönemlerinde, özellikle altı yaşından itibaren önemli psikolojik ve sosyal değişimlerle karşılaşmaktadır. Bu dönemlerde okula başlamak, çocuğun pek çok yeni gerçekliği kavrayıp anlamasına olanak sağlayan kritik bir adımdır. Okuma, yazma, imlâ, matematik gibi çeşitli derslerle tanıştığı okul ortamı, çocuğun disiplinli bir yapıda ilerlemesi gereken bir süreçtir. Bu döneme sağlıklı bir şekilde hazırlık yapabilmesi için çocuk, iki yaşından itibaren kitaplarla tanıştırılmalıdır. Okula başlama sürecinde çocuk, aile ortamından duygusal anlamda ayrılmakta, ilk kez gerçek bir ayrılık deneyimi yaşamakta ve kendisiyle yaşıt diğer çocuklarla yeni bir sosyal grup içinde etkileşimde bulunmaya çalışmaktadır. Bu noktada, çocuğun okula uyum sürecine sağlıklı bir şekilde hazırlanması önemlidir. Kitaplar, çocuğun okula giriş yapacağı gerçek dünya ile uyumlu olmalı, ona yabancı gelmemelidir (Özdemirci, 2000).

Aynı zamanda çocuğun temel gereksinimleri arasında sevilme, kendini ifade edebilme, çocukluk döneminin doğal yaşantısını sürdürebilme, dış dünyayı tanıma, güven duygusu geliştirme ve bir inanç sistemine yönelme ihtiyacı önemli bir yer tutmaktadır (Şimşek, 2016). Bu süreçte kitaplar çocuğun en büyük yardımcısı çocuk kitaplarıdır.

Çocuk kitapları; çocukların ilgi alanları, ihtiyaçları ve gelişim düzeyleri göz önünde bulundurularak, çocuk edebiyatının amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda hazırlandığında, çocukların çok yönlü gelişimine katkı sağlar. Seviyelerine uygun ve dikkatlerini çeken nitelikli eserlerle karşılaşan çocukların kitap okuma alışkanlığı kazanma olasılığı artmakta; dil, düşünme, hayal gücü ve duygusal beceriler gibi birçok alanda gelişim göstermeleri desteklenmektedir. Bu nedenle, çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun şekilde kaleme alınmasının büyük önem taşımaktadır (Tanrıkulu, 2024).

Çocukların eğitilmesi, toplumların temel yapı taşlarından birini oluşturduğu için son derece önemlidir. Bu gereklilik, günümüzde tüm dünya ülkeleri tarafından açıkça kabul edilmektedir. Okul öncesi dönemde çocuk edebiyatının etkin bir şekilde işlenmesi, bu dönemdeki çocukların güven duygusunu geliştirmelerine katkı sağlamaktadır. Çocuklar, bulundukları dönem ve toplum içerisinde bir yer edineceğini, eğitim süreci ve edebiyat aracılığıyla anlayabileceklerdir. Bu eğitim, onları yaşam boyu bireysel gelişimleri için gerekli olan ilk birikimlerle donatır. Aksi durumda, okul öncesi dönemi uygun bir eğitim olmadan geçiren çocuklar, toplumsal uyumsuzluklarla karşılaşabilir ve kendi mutluluklarını inşa etmekte zorlanabilirler (Ciravoğlu, 2000).

Çocuk edebiyatının gerekliliği ve önemi çok yönlü açılardan değerlendirilebilir:

- Bu edebiyat, çocukları can sıkıntısından kurtarıp, hayata sevinçle yaklaşmalarını sağlayacak değerler sunar.
- Çocuk edebiyatı, çocukların yaşadıkları dünyayı ve çevrelerini keşfetmelerine yardımcı olur, bu durum da onların gelişimleri açısından kritik bir rol oynar.
- Ayrıca, bu edebiyat türü, çocuklar için bir rehber niteliği taşıyarak onların kendilerini kontrol etmelerini ve kendi dünyalarında ders çıkarmalarını kolaylaştırır.
- Çocukların diğer davranışlarını etkiler ve davranışları için altyapı sunar.
- Çocuk edebiyatının, çocukların dil gelişimlerine katkıda bulunmaktadır (Ciravoğlu, 2000).

Bu nedenle, çocukların edebiyat ile olan etkileşimi, onların bilişsel ve duygusal gelişimlerine büyük katkılar sağlamaktadır. “Eğitim ailede başlar” ilkesi ışığında, ebeveynlere bu konuda önemli görevler düşmektedir. Çocukların ilk yaşlardan itibaren resimlerle dolu kitaplarla tanıştırılması, bu eserlerin yaşamlarına kademe kademe entegre edilmesi ve bunun sürekliliğinin sağlanması, sağlıklı bireylerin yetiştirilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu yaklaşım, toplumun ve bağlı olduğu devletin çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmasında önemli bir adım olacaktır.

2.6. Çocuk Edebiyatının Tarihsel Gelişimi

2.6.1. Çocuk Edebiyatının Gelişimi

Çocuk edebiyatının tarihsel gelişiminde şu dönemlere yer verilmiştir:

- 15. yüzyıldan önceki dönem
- 15. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar olan dönem
- 18. yüzyıldan sonraki dönem

2.6.1.1. 15. Yüzyıldan Önceki Dönem

15. yüzyılda matbaanın icadından önce, edebiyat genel olarak sözlü gelenekler ile şekillenmiştir. Batı toplumlarında çocuk edebiyatına dair ürünler genellikle ninniler ve yetişkinler tarafından anlatılan masallardan oluşmuştur. Kabile topluluklarında ise hikâye anlatıcıları, kültürü, gelenekleri ve tarihi olayları aktaran önemli figürlerdir. Bu dönemde çocukluk, pek fazla önemsenmemekteydi ve anlatılan hikâyeler genelde yetişkinlerin deneyimlerine odaklanıyordu. Bu dönemlerde halk ozanları, hikâyeleri toparlayarak aktarmaya başlamışlardır. “Balat” olarak adlandırılan şarkılar, hikâye anlatma, destan oluşturma ve epik masallarla halka yönelik eserler oluşturmaya katkı sağlamıştır (Toz, 2010).

2.6.1.2. 15. Yüzyıldan 18. Yüzyıla Kadar Çocuk Edebiyatı

15. yüzyılda matbaanın icadı, Batı toplumlarında okuryazarlığın artmasına katkı sağlamış olsa da, 16. yüzyılda çocuklara yönelik kitap sayısı oldukça sınırlıdır. Bu dönemdeki eserler çoğunlukla Orta Çağ hikâyelerinden oluşmakta, dini temaları ön plana çıkarmakta ve genellikle olumsuz, trajik sonlarla sona ermektedir.

15.yüzyılda La Fontaine, 1668 yılında yazdığı fabllarında doğrudan çocukları hedef almamıştır. Öte yandan, Charles Perrault, annesinden dinlediği masalları *Kaz Anne'nin Masalları* (Contes de ma mère l'Oye, 1698) adı altında çocuklara yönelik olarak kaleme almıştır. Bununla birlikte, bu dönemde ortaya çıkan ilk çocuk klasiklerinin büyük bir kısmı da aslında çocuklar için yazılmamıştır. Çocuklara yönelik kitapların yazılmaya başlandığı bu ilk dönemlerde henüz çocukluk bilinci tam anlamıyla oluşmamıştır. Bu nedenle kitaplarda biçimden ziyade içerik ön plandadır. Eğitici ve ahlaki değerler taşıyan bu eserler, eğlenceden çok bilgi aktarmayı ve fayda sağlamayı amaçlamıştır (Şirin, 2016).

2.6.1.3. 18. Yüzyıl ve Sonrası Dönemlerde Çocuk Edebiyatı

Dünya tarihine bakıldığında, çocuk edebiyatının 18. yüzyılda şekillenmeye başladığı görülmektedir. Bu dönemde yazılan eserlerin çoğu yetişkinlere hitap etse de, çocuk edebiyatı bağlamında değerlendirilmişlerdir (Yalçın ve Aytaş, 2017).

Çocukluk ve edebiyat 18. yüzyılın ikinci yarısından bu yana değişimler geçirmiştir bunlar dikkate alınca çocuk edebiyatı, Batı merkezli bir çocuk modernleşmesi projesi olarak ifade edilmektedir. Rönesans ve Aydınlanma dönemi sonrası Batı düşüncesinin modern çocuk tasarımı, çocuğu giderek özneleştirme eğilimleri içinde tanıma ve anlama çabası ile oluşmuş, çocuğun özne konumuna yükselmesine ortam hazırlamıştır İlk okuru çocuk olan kitaplar arasında J. Matthew Barrie'nin Peter Pan (1904), Selma Lagerlöf'ün Nils Holgersson'un İsveç Gezileri (1906-07), Ferenc Molnar'ın Pal Sokağı Çocukları (1907), H. Eleanor Porter'ın Polyanna (1913) kitapları yer almaktadır (Şirin, 2016).

19. yüzyılda yine bunlara ek Lewis Carrol (1832-1898), Charles Dickens (1812-1870), Thomas Hughes, Rudyard Kipling (1865-1936), Hector Malot (1893-1907), Jules Verne (1825-1905), Carlo Callodi (1831-1890) bu alanda önemli eserler ortaya koymuştur (Kıbrıs, 2010).

2.6.2. Türkiye’de Çocuk Edebiyatının Gelişimi

II. Meşrutiyet dönemi sonrasında belirgin bir ivme kazanan çocuk edebiyatı, Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte bir duraklama dönemine girmiştir (Cumhuriyet, 1923; Yeni Türk harflerinin kabulü, 1928).

1950’li yıllara gelindiğinde, Türk Çocuk Edebiyatı’nda hem şiir hem de düz yazıda hareketlenme yaşanmıştır. Bu dönemde belirgin bir atılım olmamakla birlikte, geleceğe dair önemli bir umut ve birikim oluştuğu dikkat çekmektedir. 1961 Anayasası’nın getirdiği haklar ve özgürlükler, 1970’li yıllardaki çocuk edebiyatına belirli bir dinamizm ve coşku kazandırırken, bu dönemdeki yazarları daha toplumsal bir çizgiye yönlendirmiştir (Yalçın ve Aytaş, 2002). 1979 yılının Dünya Çocuk Yılı ilan edilmesiyle birlikte Türkiye’de çocuklara yönelik yayınlara daha fazla önem verilmiş, bu alan araştırmacılar tarafından bilimsel zemine taşınmaya başlanmıştır (Sınar, 2006). Bu gelişme, çocuk edebiyatına yönelik akademik ilginin artmasına ve alanın daha sistemli biçimde ele alınmasına olanak tanımıştır.

1980 sonrası dönemde ise Türk çocuk edebiyatında kayda değer bir gelişme yaşanmış; Gülten Dayıoğlu, Ayla Kutlu, Mümtaz Zeki Taşkın, Nezihe Meriç, Tarık Dursun Kakinç, Hüseyin Yurttaş, Mevlana İdris Zengin, Mustafa Ruhi Şirin, Aysel Gürmen, Mavisel Yener, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Cahit Zarifoğlu ve Yalvaç Ural gibi pek çok yazar bu alanda çeşitli türlerde nitelikli eserler vererek çocuk edebiyatının sağlam bir zemine oturmasına önemli katkılar sağlamışlardır (Kıbrıs, 2010).

2.7. Çocuk Kitaplarının Edebiyattaki Yeri

Dijitalleşmenin ön planda olduğu, dilin doğru kullanılmamasının giderek arttığı ve kültürün yozlaştığı günümüz dünyasında çocukların dil becerilerinin geliştirilmesinde ve kültür aktarımında çocuk kitaplarının önemli bir rolü vardır. Çocuklar okudukları kitaplarda yer alan kahramanlarla özdeşim kurduğu için kültürel izler edebiyat vasıtasıyla çocukların zihninde yer edinmektedir (Karakoç Öztürk ve Destegüloğlu, 2022). Aynı zamanda çocuk edebiyatı yalnızca eğlence aracı olmakla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda çocuğun çok yönlü gelişimini desteklemektedir. Şimşek’e (2016) göre edebiyat çocuğun zekâ, hayal gücü, muhakeme yeteneği, problem çözme becerisi gibi bilişsel yönlerini geliştirir. Edebiyatta yer alan semboller aracılığı ile çocukta bilişsel gelişimi hızlandırır. Ayrıca edebi eserler çocuğun

dil gelişimine, empati yeteneğine ve estetik duyarlılığına da katkı sağlar. Bu bağlamda, çocuk edebiyatı yalnızca bir okuma alışkanlığı kazandırma aracı değil; aynı zamanda çocuğun düşünsel, duygusal ve toplumsal gelişimine hizmet eden çok boyutlu bir eğitimsel araç olarak değerlendirilmektedir.

2.8. Engelli Kavramı

Tarihsel süreç incelendiğinde, engellilik kavramının ilk kez 1948 yılında yayımlanan *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi* ile uluslararası düzeyde dile getirildiği görülmektedir. Engelli bireylerin haklarının tanınmaya başlanması ise esas olarak 1950’li yıllara dayanmaktadır. Bu tarihten itibaren, engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımlarını engelleyen faktörler, karşılaştıkları sorunlar, onlara yönelik sunulan sosyal hizmetler ve yasal düzenlemeler, araştırmacılar açısından üzerinde sıkça durulan konular hâline gelmiştir. Günümüzde ise hızla gelişen teknoloji ve dijitalleşme, bireylerin yaşam biçimlerini önemli ölçüde dönüştürmektedir. Ancak bu dönüşüme paralel olarak gerçekleştirilen yasal düzenlemeler ve yeni yasa tasarıları, engelli bireylerin yaşadığı sorunlara kalıcı çözümler getirmekte yetersiz kalmaktadır. Artan nüfusla birlikte engelli birey sayısında da gözle görülür bir artış olmasına rağmen, bu bireylerin toplumsal yaşamda eşit koşullarda yer almaları hâlâ tam anlamıyla sağlanamamakta, engellilik olgusuna dair kavramsal karmaşalar ve toplumsal algıdaki belirsizlikler ise varlığını sürdürmektedir (Demir ve Gedik, 2022).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), engelli bireylerle ilgili tanımlama ve sınıflama süreçlerini, hastalıkların sonuçları temelinde şekillendirmiştir. Bu bağlamda, üç temel kavram üzerinde durulmaktadır: yetersizlik, özürlülük ve engellilik.

Yetersizlik, bir bireyin sağlıkla ilişkilendirilen psikolojik, fizyolojik ve anatomik yapı ve işlevlerinde meydana gelen eksiklikler ya da anormallikler olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, bireyin sağlığındaki bozulmanın derecesini ve niteliğini ortaya koyarak, çeşitli sağlık sorunlarının etkilerini anlamaya yardımcı olur (MÜSİAD, 2011).

Özürlülük ise bireyin belirli aktiviteleri normal bir şekilde ya da toplumda kabul edilen anormal sınırlar içinde yerine getirme konusundaki kısıtlılık ya da yetersizlik durumunu ifade eder. Bu kısıtlılık, bireyin günlük yaşamdaki etkinliklerini ve sosyal etkileşimlerini doğrudan etkileyerek, toplumda aktif bir rol üstlenmesini zorlaştırabilir (Özgökçeler, 2012).

Engellilik; yeti yitimli olup, fonksiyonel kayıp yaşayan bireylerin toplumsal hayata katılmada karşılaştığı tutumsal ve toplumsal bariyerlerin sonucunda ortaya çıkan toplumsal bir olgudur (Kahraman Güloğlu, 2021). Aynı zamanda engellilik, gelir düzeyi, statüsü, cinsiyeti ne olursa olsun toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren bir sorun alanıdır. Çocuk, yetişkin demeden hatta ileri yaşa bağlı olarak engelsiz iken engelli olunabileceği gerçeği de düşünülerek yüzleşilmesi gereken insani bir durumdur (Ünal, 2011). Bu nedenle, engellilikle ilgili politikalar ve uygulamalar, bireylerin sosyal entegrasyonunu sağlamak ve karşılaştıkları engelleri yok etmek amacıyla oluşturulmalıdır.

BM Dünya Engelliler Raporu, dünya nüfusunun %15'inin çeşitli nedenlerle engellilik durumu ile karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2011).

Türkiye’de, 2011 yılında Türkiye İstatistik Kurumu tarafından gerçekleştirilen araştırmalar sonucunda toplamda 4,8 milyon engelli bireyin bulunduğu tespit edilmiştir (Nüfus ve Konut Araştırması, 2011). Bu rakam, engelli bireylerin toplam nüfus içindeki oranının yaklaşık %7 olduğunu göstermektedir. Araştırma, ortopedik, görme, işitme, dil, konuşma ve zihinsel engelleri kapsamaktadır.

Engellilik olgusu, bireylerin yaşam kalitelerini ve toplumsal boyutlarını daha derinlemesine anlamak adına son derece önemli bulgular sunmaktadır. Günlük yaşamda sıkça karşılaşılan engellilik, özrürlük ve yetersizlik kavramları genellikle birbirinin yerine kullanılmakta; ancak bu kavramların, yapılan tanımlamalar ve araştırmalar çerçevesinde birbirlerinden farklı fakat birbiriyle tamamlayıcı özellikte olduğu anlaşılmaktadır (Acar, 2015).

Tanım yapma konusundaki bu tartışmalar ışığında “Engellilik nedir?” sorusunun cevabını tek bir tanımda aramaktan ziyade, daha geniş bir perspektiften yaklaşmak daha faydalı bir yöntem olarak kabul edilmiştir. Bu noktada hem gündelik dilde hem de resmi dilde genel kabul gören ifadenin “engellilik” olduğunu belirtmek gerekir. Ancak yer verilen görüş ve alıntılarda, yazarların ve dönemlerinin tercihlerini yansıtan ifadeler olduğu gibi aktarılmıştır. Türk Dil Kurumunun Büyük Türkçe Sözlüğü, “engellilik” kavramını “engelli olma durumu” olarak tanımlarken, “engelli” terimi için “engeli olan, mânialı, vücudunda eksik veya kusuru olan” ifadelerini kullanmaktadır. Bu bağlamda, “özürlü” kavramı, “özürlü olan, engelli, kusuru olan, defolu” ifadeleriyle tanımlanmakta; “sakat” terimi ise “vücudunda hasta veya eksik bir yanı olan, engelli, özürlü” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011). Bu tanımlamalar incelendiğinde, ilgili kavramların birbiriyle örtüşen anlamlar taşıdığı ve dolayısıyla kısmen

birbirinin yerine kullanılabileceği sonucuna varılabilir. Bu kavramlarının tamamen aynı anlama gelmediğini, her birinin farklı durumları ifade ettiğine de vurgu yapılmaktadır.

2.9. Çocuk Kitaplarında Engelli Birey Kavramı ve Yararları

Çocuk kitapları, özel gereksinimi olan bireyleri anlamaya yönelik eğitimciler için etkili bir kaynak oluşturur. Çocuklar, bir yaşından itibaren kendi yaşam deneyimleri ve içinde bulundukları sosyal çevrenin etkisiyle farklılıkları algılamaya ve bu farklılıkları güç, ayrıcalık ya da statüyle ilişkilendirmeye başlar. Bu süreçte, farklılıklara ilişkin olumlu ya da olumsuz tutumlar geliştirirler. Çocuk edebiyatı kaynakları ise, çocukların bu algı ve tutumlarını şekillendirmede etkili bir araç olarak işlev görebilir. Her çocuk edebiyatı eserinin böyle bir sorumluluğu taşıması beklenmemekle birlikte, engelli karakterlere yer veren eserler, çocukların farklılıklara saygı temelinde yaklaşımlarına katkı sağlayabilir. Özellikle yaşamında hiç engelli bireylerle karşılaşmamış bir çocuğun, bu tür edebi metinler aracılığıyla dışlayıcı değil, kapsayıcı bir bakış açısı geliştirmesi mümkün olabilmektedir (Ünal, 2011).

Erbaş ve Yıldırım (2017) sınıf içi farkındalığı artırma konusunda da engellilik kavramına odaklanarak bu tarz kitapların kullanılmasının öğretmenlere yardımcı olması açısından anlamlı olduğunu ifade etmektedirler.

Ayrıca Demirbaş vd. (2024) tarafından yürütülen bir çalışmada okul öncesi kitapları sosyal hizmet bakışı ile incelenmiş; göç, savaş, ölüm, engellilik gibi konuların bazı kitaplarda uygun bir biçimde yer almadığı belirlenmiştir. İlgili çalışma, çocuk kitaplarında sosyal hizmet bakışının daha güçlü bir şekilde yansıtılmasının gerekliliğine dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda, söz konusu temaların metinlerde daha derinlikli biçimde ele alınmasının önemine vurgu yapılmaktadır. Kitap içeriklerinin, çocukların bilişsel gelişim düzeylerine uygun olarak, empati kurmalarını teşvik eden ve çözüm odaklı yaklaşımlarla kurgulanması gerektiği ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra, çocuk kütüphanelerinde sosyal hizmetle ilişkili temaların daha yaygın hâle getirilmesinin, toplumsal değerlerin farklı kesimlere aktarılmasına katkı sunacağı öngörülmektedir. Sosyal hizmete dair değerlerin erken yaşta çocuk edebiyatı aracılığıyla çocuklara kazandırılmasının, toplumsal duyarlılık ve empati gelişimi açısından önemli bir rol oynayacağı belirtilmektedir.

2.10. Çocuk Edebiyatında Engellilik (Temi) Teması

Edebiyatta “tem” (tema), bir metnin temel anlam katmanını oluşturan ve yazarın işlediği ana fikri belirleyen önemli bir öğedir. Tema, edebî eserlerin arkasında yatan ana düşüncüyü, toplumsal mesajları veya bireysel deneyimleri yansıtan kavramları içerir. Bu bağlamda, Moran’ın (1991) “Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi” ile Uğurlu’nun (2010) “Edebiyat Bilgi ve Kuramları” adlı eserleri, tem kavramını farklı açılardan ele almaktadır.

Moran (1991), edebiyatın toplumsal, bireysel ve psikolojik yönlerini incelerken, temin eserin bütününe yayılan temel düşünce olduğunu vurgular. Ona göre, bir edebî eserde olay örgüsü, karakterler ve anlatım teknikleri birer araçtır; asıl önemli olan ise bu unsurların neyi anlattığıdır. Edebî temlerin, bireyin iç dünyasına ya da toplumsal yapıya dair eleştiriler barındırabileceğini ifade eder. Özellikle engellilik teminin çocuk edebiyatında işlenişi, toplumsal algıyı şekillendirme ve çocuklara empati kazandırma açısından büyük bir öneme sahiptir. Moran’ın (1991) yaklaşımıyla bakıldığında, engellilik teması, bireyin fiziksel ya da zihinsel farklılıklarını topluma kabul ettirme sürecini edebî bir çerçevede ele alır. Bu bağlamda, engelli bireylerin toplumdaki yerini, dışlanma veya kabul edilme süreçlerini içeren eserler, toplumsal yapıyı sorgulayan birer eleştirel tema niteliği taşır.

Uğurlu (2010), temin edebiyat teorileri açısından önemini vurgularken, özellikle yapısalcı ve göstergebilimsel yaklaşımlar çerçevesinde ele alınabileceğini belirtir. Ona göre, bir eserdeki tema yalnızca yazarın sunduğu bir anlam değil, aynı zamanda okuyucunun metinle kurduğu ilişkiye bağlı olarak şekillenir. Engellilik teması çocuk edebiyatında ele alındığında, metnin hedef kitlesine bağlı olarak farklı yorumlanabilir. Bir yandan, toplumdaki engelli bireylere yönelik önyargıları kırmayı amaçlayan bir anlatı olabilirken, diğer yandan onların yaşadığı zorlukları duyarlılık geliştirme amacıyla ele alabilir. Uğurlu’nun (2010) göstergebilimsel bakış açısıyla incelendiğinde, engelli karakterler edebî eserlerde belirli simgeler ve kodlarla temsil edilerek, okuyucunun anlam dünyasında farklı şekillerde yorumlanabilir.

Bu çerçevede, Moran (1991) ve Uğurlu’nun (2010) yaklaşımları, edebiyatta tema kavramının ne denli çok boyutlu ve katmanlı olduğunu göstermektedir. Engellilik teması, hem toplumsal eleştirileri içeren hem de bireysel deneyimleri yansıtan önemli bir tema olarak, edebiyatın gücünü ve etkisini ortaya koymaktadır.

2.11. Bibliyoterapi

Bibliyoterapi terimi, Yunanca kökenli olup “biblion” (kitap) ve “therapeo” (iyileşmek) kelimelerinin birleşiminden türetilmiştir. Anlam bilimi açısından incelendiğinde, bibliyoterapi kelimesi “kitap yoluyla iyileşme” anlamını taşımaktadır. Bu terim, ruhsal bozuklukların giderilmesi veya düzeltilmesi amacıyla kitap okuma faaliyetinin kullanılmasını içermektedir. Öncül (2000, s. 157) tarafından tanımlandığı şekilde, bibliyoterapi ruh sağlığını iyileştirmek için kitap okuma yöntemine başvurma olarak ifade edilmektedir.

Bibliyoterapi kelimesi, ilk olarak yer alan sözlüklerden biri olan DorLand’s Illustrated Medical Dictionary (1941) tarafından şu şekilde tanımlanmıştır: “Sinir hastalıklarının tedavisinde kitapların kullanılması ve okunması.” Diğer bir kaynak olan Webster Third International Dictionary ise, bu kelime için “seçilmiş okuma materyallerinin tıp ve psikiyatride kullanılması” tanımını yapmaktadır. Bu tanımın ilave kısmında, klinik bir yaklaşımın ötesinde, bireylerin geliştirilmesi ve sorunlarının çözümü için yönlendirilmiş okuma yoluyla rehberlik sağlama önerisi getirilmektedir (Cornett, 1980, s. 68). Bibliyoterapi teriminin içindeki “terapi” kelimesinin dikkate alınması, bu uygulamanın yalnızca psikolojik bir tedavi tarzı olduğu izlenimini vermemelidir.

Engellilik teması üzerine odaklanan çocuk edebiyatı eserleri, bibliyoterapinin sağladığı faydalar açısından da önemli bir role sahiptir. Bu eserler, çocukların farklı bireylerle özdeşleşmelerine yardımcı olurken, önyargıların kırılması konusunda da mühim bir katkı sunmaktadır. Bibliyoterapi, pedagojik hedefler doğrultusunda kullanıldığında, çeşitli sosyal ve duygusal gelişim süreçlerini destekleyen etkili bir yaklaşım olarak öne çıkar. Engellilik temalı içeriklerin yer aldığı çocuk edebiyatı, farkındalık oluşturma ve empati geliştirme alanlarında bibliyoterapi uygulamalarında önemli bir kaynak teşkil etmektedir (Cornett, 1980, s. 69).

Engellilik temalı kitaplar, çocukların bu konudaki önyargılarını azaltma ve farkındalık kazandırma açısından son derece etkili araçlar olarak değerlendirilmektedir (Prater ve Dyches, 2008). Bibliyoterapi, bireylerin belirli sorunlarla başa çıkma yeteneklerini geliştirmelerine ve kendilerini daha derinlemesine anlamalarına yardımcı olmayı amaçlayan uygun yazılı materyallerin kullanılmasını içerir (Pardeck, 1993). Bu yöntem, çocukların duygusal ve sosyal gelişimlerini desteklemek için edebi eserlerden yararlanmanın etkin bir yolu olarak öne çıkmaktadır (Heath et al., 2005).

Engellilik teması çevresinde kurgulanan çocuk edebiyatı eserlerinin, çocukların bu konudaki farkındalık düzeylerini artırmaları ve empati yeteneklerini geliştirmeleri için önemli bir fırsat sunduğu ifade edilmektedir (Prater ve Dyches, 2008). Kitap seçimi yaparken yalnızca problem odaklı temaların değil, aynı zamanda olumlu çözüm önerileri ve umut dolu bir üslubun da göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanmaktadır (Heath et al., 2005). Bu bağlamda, engellilik konusunu ele alan edebiyat eserleri aracılığıyla, çocukların anlayışını genişletmek ve duygusal zekâlarını beslemek amacıyla sağlam bir temel oluşturulabilir.

2.11.1. Bibliyoterapinin Tarihçesi ve Gelişimi

Bibliyoterapi, antik çağlara kadar uzanan köklü bir geçmişe sahiptir. Özellikle antik Mısır'daki Teb şehrinde kurulan bir halk kütüphanesi, bu sürecin önemli bir göstergesidir. Teb halkı, kitapların eğitim, iletişim, tefekkür ve terapi gibi çeşitli yollarla insan yaşamına kattığı değerleri yüksek bir şekilde takdir etmekteydi (Schrang, 1981, s. 143). M.Ö. 300 yıllarında İskenderiye'de kurulan büyük kütüphanenin girişinde ise "Ruhun ilacı" ifadeleri yer almakta olup, bu da eserlerin ruhsal tedavi süreçlerindeki önemini vurgulamaktadır (Narang, 1975, s. 2).

Kitapların tedavi edici amaçlarla kullanılmasına dair en eski kayıtlar 1272 yılına dayanır. Bu dönemde Kahire'deki Al-Mansur Hastanesi, hastalarının tedavi süreçlerinde Kur'an okumalarını teşvik ediyordu. Bibliyoterapinin Amerika'daki tarihi ise 1800'lü yıllara kadar uzanmaktadır. Bu dönemde, açık hava egzersizlerinden sonra en etkili psikoterapi yöntemlerinden biri olarak kabul edilmiştir. 18. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'da Philippe Pinel, İtalya'da Vincenzo Chiarugi ve İngiltere'de William Tuke, akıl hastalarına daha insancıl bir muamele yapılmasını savunmuşlardır. Bu dönemde önerilen tedavi yöntemleri, fiziksel ya da tıbbi uygulamalardan ziyade, daha çok ahlaki tedavi esasına dayanıyordu. Okuma, bu süreçte yaygın bir eğlence aracı hâline geldi ve 18. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa genelinde, 19. yüzyılın ortalarında ise Amerika'da akıl hastanelerinde kütüphaneler kurulması gündeme geldi (Malin, 1971).

Amerika'da, hastalara okumayı tavsiye eden ilk hekimlerden biri Dr. Benjamin Rush'tır. 1802 yılı Kasım ayında, "Hastanelerin İnşası ve Yönetimi Üzerine" başlıklı bir bildiri yayımlayarak, hastanelerde hastaların desteklenmesi ve eğitilmesi amacıyla bir kütüphane alanı ayrılması gerektiğini belirtmiştir. Rush, aynı zamanda boş zaman değerlendirme ve bilgilendirme amacıyla okumayı teşvik etmiştir (Weimerskirch, 1965). Bu bağlamda,

bibliyoterapinin geçmişten günümüze ruhsal ve zihinsel iyileşme üzerindeki rolü giderek daha fazla önem kazanmakta ve bu alan, tedavi süreçlerinde önemli bir yer tutmaya devam etmektedir.

2.11.2. Bibliyoterapi Uygulanış Basamakları

Bibliyoterapi uygulama basamakları; Öğrencileri giriş etkinlikleri ile motive etme, okuma (dinleme) tecrübesi sağlama, kuluçka süresi tanıma, izleme etkinlikleri gerçekleştirme, değerlendirmenin yapılması ve öğrencileri kapanışa hazırlama olmak üzere 5 aşamadan oluşmaktadır.

2.11.2.1. Öğrencileri giriş etkinlikleri ile motive etme

Motivasyon, öğrencilerin okudukları metinlerle ilgili deneyimlerini pekiştirerek olumlu bir öğrenme ortamı oluşturmayı hedefleyen bir süreçtir. Bu bağlamda, öğrencilerin ilgisini çekmek için çeşitli stratejiler uygulanabilir; örneğin, kitap kapakları ve kitaplar sergilenerek göz önünde bulundurulabilir veya öğrencilere, ilgi alanlarına göre hazırlanmış kitap listeleri sunulabilir. Öğrencilerin kitap paylaşımını teşvik eden etkinlikler ve kitapların öğrencilerin sıkça bulunduğu alanlara yerleştirilmesi, motivasyonu artıran etkili yöntemler arasında yer alır (Cornett, 1980). Bibliyoterapi ise, bireylerin özel gereksinimlerine uygun kitapların seçilmesi ve bu okuma sürecinin rehber eşliğinde gerçekleştirilmesini içerir. Seçilen kitapların okuyucunun duygusal yaşamıyla özdeşleşmesini sağlaması, okuyucu ile metin arasında bir bağ kurarak kişisel anlayışlarını geliştirmeye yardımcı olur (Gladding, 1991). Bu açıdan, bibliyoterapi, okuyucuların iç dünyalarını keşfetmelerine katkıda bulunmayı amaçlar.

2.11.2.2. Okuma (Dinleme) tecrübesi sağlama

Bibliyoterapi, yalnızca kitapları değil, şiirler, hikâyeler ve filmler gibi çeşitli materyalleri de kullanarak zengin bir deneyim sunar ve bu, okuma gücünü çeken çocuklar için önemli bir rol oynamaktadır (Cornett, 1980). Bu süreç, çocukların karakterlerle özdeşleşmesini ve duygusal rahatlama sağlamasını amaçlar. Öğretmenin, okuma sürecinde sergilediği empatik tutum, öğrencilerin karakterlerle bağ kurmalarında kritik bir öneme sahiptir (Dirk, 2010).

2.11.2.3. Kuluçka süresi tanıma

Kitapla okuyucuyu buluşturulurken, okuyucunun kitaptaki kahramanın sorununu tanıyarak, kendi yaşamakta olduğu sorunla benzer ve farklı yönlerini bulup bir özdeşim kurabilmesinin sağlanması bu evrenin temel yetkinliğidir (Öner, 2007).

2.11.2.4. İzleme etkinliklerini gerçekleştirme

Bir kitabın sonunda yapılan izleme etkinliklerinin tamamını kapsayan aşamadır.

2.11.2.5. Değerlendirmenin yapılması ve öğrencileri kapanışa hazırlama

Okuma sonrasında bireylerin edindiği becerilerin tartışılması ve bu becerilerin günlük yaşamlarında nasıl uygulanabileceğine dair planlamaların yapılması, bibliyoterapinin temel bileşenlerinden biridir (Riordan ve Wilson, 1989). Terapistin, seansın etkinliğini artırmak ve çocuğun gelecekteki ihtiyaçlarını belirlemek adına ulaşılan başarıları değerlendirmesi gereklidir. Bununla birlikte, çocuğun kendi kendini değerlendirmesi de son derece önemli bir süreçtir. Öğrencilere, kitapların kendileri üzerindeki etkilerini bibliyoterapistleri ile birebir olarak tartışma fırsatı sunulmalıdır. Açık uçlu sorularla yönlendirilen bu tartışmalar, bibliyoterapistin öğrencinin deneyimlerini derinlemesine düşünmesini sağlamak ve elde edilen sonuçları ile gelecekteki hedeflerini paylaşmasına olanak tanımaktadır (Cornett, 1980).

2.11.3. Bibliyoterapinin Eğitimle İlişkisi ve Önemi

Yüzyıllar boyunca yazılı söz, insanlık açısından giderek artan bir zaman ve mekân bağlayıcı öneme sahip olmuştur. İnsanlar, gazeteler, broşürler ve kitaplar aracılığıyla varlıklarının çeşitli yönlerine dair düşüncelerini, özelemlerini ve faaliyetlerini kaydetme ihtiyacı duymuşlardır. Günümüzde bireylerin, bilgi edinme, talimat alma, ilham arayışı, anlayış geliştirme ve eğlence amacıyla yalnızca kendi yaşam deneyimlerine veya yakın çevrelerinin deneyimlerine güvenmeleri gerekli değildir. Zira dünya edebiyatında bireyler, her zaman ve her yerde, insan koşulunun geniş bir yelpazesini keşfedebilir; farklı bireylerin kayıtlı duygularına, düşüncelerine, arzularına ve eylemlerine anında ulaşma imkânı bulabilirler.

Dünya literatürü, her türlü ihtiyaca ve zevke hitap eden zengin bir içerik sunmaktadır. Bu bağlamda, bireyler ister bireysel olarak ister grup dinamikleri içerisinde, kitaplar aracılığıyla ruhsal sağlıklarını yeniden inşa etme ve kişisel gelişimlerini destekleme fırsatına sahip olmaktadır. Kitaplarda karşılaşılan durumlar, olaylar ve hisler, okuyucunun kendisiyle özdeşleşmesine ve bu deneyimleri içselleştirmesine olanak tanıyarak, bir nevi yalnız olmadığı hissini de sağlamaktadır. Orhan Pamuk'un "Yeni hayat" kitabının giriş kısmında, "Bir gün bir kitap okudum ve bütün hayatım değişti." ifadesi, kitapların insan hayatındaki etkisine dair ipucu vermektedir. Öner'e (2007) göre, kitaplar yalnızca bilgi aktarımı sağlayan araçlar değil; bireyin duygusal gelişimini destekleyen, içsel dünyasını zenginleştiren ve kişisel farkındalık kazanmasına katkı sunan güçlü bir kaynaktır. Okuma süreci, bireyin kendini tanımasını, duygularını anlamasını ve yaşamla yeniden bağ kurmasını sağlayan bir tür içsel yolculuktur. Bu bağlamda birey, metinlerde bazen kendine yakın mesajları içselleştirerek ruhsal anlamda güçlenir; bazen de farklı görüşlerle karşılaşarak kendini sorgulama sürecine girer. Bibliyoterapi yaklaşımıyla örtüşen bu etkileşim, özellikle eğitim ortamlarında da önemli bir yer tutmaktadır. Nitelikli edebî eserlerle kurulan bu ilişki, öğrencilerin duygusal zekâsını, empati yeteneğini ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirerek eğitimin yalnızca bilişsel değil, aynı zamanda duyuşsal boyutunu da beslemektedir.

2.12. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde hem ulusal hem de uluslararası düzeyde engellilik temi üzerine yapılmış araştırmalara yer verilmektedir. Ülkemizde engellilik konusunu ele alan çocuk edebiyatı araştırmaları oldukça sınırlıdır. Çoğunlukla, engelli bireylere karşı tutum ve davranışlar ya da engelli bireylerin eğitime yönelik çalışmalar ön plana çıkmaktadır.

Ünal (2011), 1969-2009 yılları arasında çocuklar için kaleme alınmış ve erişim sağlanan kırk adet kitabı inceleyerek, bu eserlerde engelli bireylerin nasıl temsil edildiğini ve engelliliğe dair bakış açısındaki değişimleri ortaya koymuştur. Araştırma bulguları, engelli bireylerin, geçmişteki "zavallı sakat" algısından, toplumla bütünleşmiş bir birey imgesine dönüşüm gösterdiğini vurgulamaktadır.

Engelli bireylere yönelik tutumların değerlendirildiği bir başka araştırma, 370 lise öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, öğrencilerin engelli bireylerin iyi bir ebeveyn olup olamayacakları konusunda kararsızlıkları dışında,

diğer tüm tutum ifadelerine yönelik genel olarak olumlu bir yaklaşım sergiledikleri gözlemlenmiştir. “Eğitim ortamı, çalışma yaşamı, aile yaşamı ve kişisel özellikler” alt ölçekleri üzerinden yapılan analizlerde, erkek öğrencilerin engelli bireylere karşı tutumlarının, kız öğrencilerden daha olumlu olduğu dikkat çekici bir bulgudur (Çetintaş, 2017).

Bahar (2018), kaynaştırma eğitimi uygulanan sınıflarda bulunan öğrencilerin empatik eğilimlerini inceleyen bir betimsel çalışma gerçekleştirmiştir. Bu araştırmanın evreni, Kayseri ilinin Melikgazi ilçesindeki ortaokullarda eğitim gören 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerini kapsamaktadır. Araştırmanın örneklemi, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemini tercih ederek seçilen, sosyo-ekonomik durumu farklılık gösteren beş okuldan toplamda 1545 öğrenciye dayanmaktadır. Elde edilen bulgulara göre, kız öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri, erkek öğrencilere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca, 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin empatik eğilimlerinin, 8. sınıf öğrencilerinin empatik eğilimlerine nazaran daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Diğer bir araştırmada, 2007-2017 yılları arasında 4-8 yaş grubundaki çocuklara yönelik resimli öykü kitapları incelenmiştir. Bu inceleme, 96 Türkçe, 32 İngilizce ve 32 Fransızca resimli öykü kitabını kapsamakta olup, betimsel tarama yöntemi uygulanmıştır. Elde edilen veriler, söz konusu resimli öykü kitaplarının incelenmesi için doküman analizi yapılması sonucunda toplanmıştır. Yapılan analizler, SPSS programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarından, incelenen resimli öykü kitaplarında çeşitli sağlık konularına yer verildiği ancak “kanser, diyabet, epilepsi” gibi konuları kapsayan sınırlı sayıda yayın olduğu anlaşılmıştır (Szeremy, 2018).

Ekici (2019), ilkokul düzeyi çocuk kitaplarında yer verilen engellilerin; engel türleri, günlük hayatta karşılaştıkları sorunlar, sorun çözme biçimleri, çocuk kitaplarının içerik özellikleri ve yazarın bakış açısı kapsamında nasıl temsil edildiğini ortaya çıkarmayı amaçladığı çalışmada çoğunlukla dilin olumsuz kullanımı, sorunların uzman desteğiyle çözümü gibi sonuçlara ulaşmıştır.

Toy (2022), engelli birey algısını, çocuk edebiyatı eserlerinden *İçimdeki Müzik* adlı kitap üzerinden incelemiştir. Araştırma sonucunda, çocukların bu eserden etkilenerek yaşadıkları olumlu değişimlerin, hem kişisel hem de sosyal gelişimlerine katkı sağladığı; ayrıca, gerçek hayatta karşılaşılabilecekleri bedensel ya da zihinsel farklılıklara sahip akranlarına yönelik tutum ve davranışlarında olumlu yönde değişim meydana geldiği belirlenmiştir.

Elkatmış (2023), çocuk edebiyatında engellilik temasıyla karşılaşan çocukların engellilik algılarına yönelik yaptığı çalışmada, engellilik bilincinin oluştuğunu gösteren kategoriler arasında “çözüm odaklılık” ve “kabullenme”nin öne çıktığını belirtmiştir. Buna karşılık, bilincin yeterince gelişmediğini gösteren kategoriler ise “farkında olmama”, “kaçınma”, “hastalık olarak görme”, “ön yargılı olma” ve “tedavi gerektirme” şeklinde kavramsallaştırılmıştır. Araştırmada ayrıca, çocukların engellilik olgusuna yönelik algılarının okuma alışkanlığı düzeyine göre farklılık gösterdiği; ancak engelli bir yakına sahip olma durumunun bu algı üzerinde etkilerini incelemiş, toplumsal cinsiyet değişkenine göre ise engellilik algısında anlamlı bir farklılık bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, araştırmacıların engelliliğin ders kitaplarında nasıl temsil edildiği ve görselleştirildiği konuları üzerine derinlemesine çalışmalar yaptığı, bazı araştırmacıların ise çocuk edebiyatı türlerinde incelenmesine odaklandığı görülmektedir. Bu araştırmalar, engelli bireylerin sorunlarının çözümü, tutumlar, cinsiyet gibi çok sayıda faktörün engelliliğe ve engelliği konu alan araştırmalara etkisini sunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, incelenen dokümanlar, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgiler sunulmaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma çocuk edebiyatı ve engellilik temini incelemeye yönelik hazırlanan nitel bir araştırmadır. Sosyal olguların kendine özgü boyutlarıyla bütüncül bir şekilde ele alınarak araştırılması gerektiği anlayışı, nitel yöntemin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Nitel araştırmada determinist bir yaklaşım esas alınmakta sözlü analizlere daha çok vurgu yapılmaktadır (Karataş, 2015).

Araştırma, doküman incelemesi modeli çerçevesinde betimleyici bir çalışma olarak gerçekleştirilmiştir. Kırıl'a (2020) göre dokümanlar araştırmada tamamlayıcı, doğrulayıcı ve destekleyici amaçlar doğrultusunda kullanılmakta; analiz edilmeleri ve yorumlanmaları çalışma için önem arz etmektedir.

3.2. İncelenen Dokümanlar

Bu çalışmada Patton'un (2015) belirttiği amaçlı örnekleme türlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Belirlenen ölçütler şunlardır:

- Doğrudan engellilik temini esas alan
- Engelli kahramanların yer aldığı
- Pedagojik açıdan çocuk gelişimine uygun
- Çocuk edebiyatı türlerinden hikâye ve roman türüne ait
- 2-12 + yaş dönemlerini kapsayan çocuk kitapları.

Bu kriterleri içeren 40 çocuk edebiyatı eseri çalışma grubunu oluşturmaktadır. Bu çalışmada ele alınan eserler, kapsamlı ve detaylı kütüphane taramaları sonucunda belirlenmiş ve sistematik bir liste hâline getirilmiştir. Araştırma sürecinde, farklı kütüphanelerde gerçekleştirilen incelemeler, literatürdeki mevcut boşlukları dolduracak nitelikteki eserlerin tespit edilmesine olanak sağlamıştır. Bu bağlamda, toplamda 40 kitap üzerinde derinlemesine bir odaklanma gerçekleştirilmiştir. Aşağıda çalışmanın çalışma grubu olan, Türk ve Dünya edebiyatından engellilik temini işleyen ya da bu konuyu ana eksen olarak ele alan çocuk edebiyatı eserlerinin bir listesi sunulmaktadır:

Tablo 1. Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Listesi ve Kodlar

Kitap Adı	Yazar	Kitap Kodu
1. Petey	Ben Mikaelson	P
2. İçimdeki Müzik	Sharon M. Draper	İM1
3. İçimdeki Melodi	Sharon M. Draper	İM2
4. Parmak Uçları	Seran Demiral	PU
5. Mucize	R. J. Palacio	M
6. Hepimiz Mucizemiz	R. J. Palacio	HM
7. Sol Ayağım 1	Christy Brown	SA1
8. İçimdeki Ses	Zeliha Akçagüner	İS
9. Dilenci Baba	Kemalettin Kamu	DB
10. Koşulsuz Sevgi	Mehmet Maden	KS
11. Kiraz Ağacı ile Aramdaki Mesafe	Paola Peretti	KAAM
12. Filippo, Ben ve Kiraz Ağacı	Paola Peretti	FBKA
13. Louis Braille: Görmezlerin Kitap Okumasını Sağlayan Çocuk	Margaret Davidson	GKOSÇ
14. Kreşendo	Susanna Mattiangeli	K
15. Daralan	Mine Soysal	D
16. Merhaba Sevgi	Ayla Kutlu	MS

17. Çocuk Kalbi	Edmondo De Amicus	ÇK
18. Şuşu, Can ve Dörtteker	Yıldırar Karakiya	ŞCD
19. Farklı ama Aynı	Feridun Oral	FAA
20. Ben Bir Hayaletim	Güzin Öztürk	BBH
21. Yapabilirim	Jennifer Moore Mallinos	Y
22. Horoz Adam ve Korsan	Sevim Ak	HAK
23. Dostluk Engel Tanımaz	Vildan Özdemir	DET
24. Down Sendromlu Bir Arkadaşım Var	J. Moore Mallinos	DSBAV
25. Cem'in Disleksi Hikâyesi	Helena Kraljic	CDH
26. Downsenderella	Süreyya Ülkü Güler	DS
27. Gümüş Kanat	Cahit Uçuk	GK
28. Endişe Ağacı	Marianne Musgrove	EA
29. Kanatsız Arı Mu	Ahmet Şerif İzgören	KAM
30. Kardeşim Benim	Cynthia Lord	KB
31. Stephen Hawking: Küçük İnsanlar Büyük Hayaller	Maria Isabel Sanchez Vegara, Matt Hunt	KİBH
32. Uzun İnce Bir Yol	Aysel Gürmen	UİBY
33. Moby Dick	Herman Melville	MD
34. Süper İyi Günler ya da Christopher Boone'nun Sıra Dışı Hayatı	Mark Haddon	SİG
35. Limon Kütüphanesi	Jo Cotterill	LK
36. Aksak Ali	Jo Cotterill	AA
37. Seslerin Perisi Işık	Yota K. Alexandrou	SPI
38. Bay Endişe	Holly L. Niner	BE
39. Patenli Kız	Zeynep Cemali	PK
40. Ada'nın Günlüğü	Pınar Kalecik	AG

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın amaçları doğrultusunda kitapları incelemeye yönelik sorular oluşturulmuştur. Bu sorular dört alan uzmanından görüş alınarak on tane soruya indirgenmiştir. Veri toplama aracı olarak kullanılan açık uçlu sorular şu şekildedir:

- 1) Çocuk kitaplarında neler anlatılmaktadır?
- 2) Çocuk kitaplarındaki bibliyoterapik mesajlar nelerdir?
- 3) Çocuk kitaplarının hitap ettiği yaş aralığı nedir?
- 4) Çocuk kitaplarındaki engel türleri nelerdir?
- 5) Çocuk kitaplarında engelliliğin yanı sıra işlenen temalar nelerdir?
- 6) Çocuk kitaplarındaki engelli kahramanların yaş aralığı nedir?
- 7) Karakterler, nasıl bir karakter (açık, kapalı, devingen ve durağan karakter) olarak sınıflandırılabilir?
- 8) Çocuk kitaplarında engellilik ile ilgili kavram, tıbbi terim veya tedavi süreçlerine yer verilmiş midir?
- 9) Çocuk kitaplarındaki engelli bireylerin kendilerine yönelik algıları nasıldır?
- 10) Çocuk kitapları nasıl bir sonla bitmiştir?

3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Doküman incelemesi yöntemiyle belirlenen çocuk edebiyatında engellilik temini içeren 40 adet eser, belirli sorular etrafında derinlemesine incelenmiştir. Bu analizin temel amacı, incelenen eserlerin genel temalarını ortaya çıkararak yazarların perspektiflerini sorgulamak ve literatür üzerindeki etkilerini değerlendirerek daha kapsamlı bir bilgi birikimi sağlamaktır. Ayrıca, geçerlik ve güvenilirliği artırmak amacıyla eserlerden alıntılara yer verilmiştir. Bu sayede çalışmanın, belirlenen on soru etrafında yeni bir bakış açısı sunması ve ilgili alanlara yönelik derinlemesine bir anlayış geliştirmesi hedeflenmektedir.

Çalışma süreci, öncelikle belirlenen kriterlere göre seçilen 40 kitabın içerik analizi ile başlamıştır. İçerik analizinde, çocuk kitaplarındaki engelli karakterlerin temsili ele alınmıştır. Seçilen kitaplar sistematik bir şekilde kodlanmıştır. Bu bağlamda, eserlerin

anlaşılabilirliğini artırmak amacıyla kitap isimlerinin baş harflerinden oluşan kodlar kullanılmış ve her eser için numaralar belirlenmiştir (Tablo 1).

Birinci araştırma sorusu, incelenen kitapların ayrıntılı okunup özetlenmesine yöneliktir.

İkinci araştırma sorusunda incelenen eserlerdeki bibliyoterapik mesajlar tablolar aracılığıyla sunulmuştur. Bu süreç, okuyucuların eserlerin içeriklerini ve mesajlarını daha iyi anlamalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Üçüncü araştırma sorusunda, incelenen kitapların hedef kitlelerinin yaş aralıkları üzerine yoğunlaşmış ve bu bağlamda Piaget'in (1971) bilişsel gelişim teorisi temel kaynak alınarak bir sınıflandırma yapılmıştır. Piaget'in (1971) teorisine göre, çocuklar farklı yaş dönemlerinde farklı bilişsel yeteneklere sahip olurlar; bu durum, belirli yaş gruplarına yönelik uygun içeriklerin seçilmesinde etkili bir çerçeve sunmaktadır. Bu temel görüş, araştırma sorusunun derinlemesine analizine katkıda bulunmuştur.

Dördüncü araştırma sorusu, Kızıltaş'ın (2012) "Engellilerle 360 İletişim" adlı eserinde yer alan engellilik durumlarının sekiz kategori altında sistematik bir şekilde tasnif edilmesi kapsamında ele alınmıştır. Bu kategoriler, zihinsel engellilik, işitme engelliliği, görme engelliliği, ortopedik engellilik, dil ve konuşma engeli, ruhsal ve duygusal bozukluklar, kronik hastalıklara sahip bireyler ile dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğudur. Bu sınıflama, engelliliği anlayabilmek için kapsamlı bir temel oluşturmuştur.

Beşinci araştırma sorusunda, çocuk kitaplarında engellilik teminin ötesinde işlenen ek temaların neler olduğu üzerine bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, kitapların sunduğu içeriklerin çeşitliliği ve derinliği analiz edilmiştir. Altıncı araştırma sorusu ise engelli karakterlerin yaş aralığına dair veriler incelenmiştir.

Yedinci araştırma sorusu, çocuk edebiyatının önemli isimlerinden Sever'in (2010) belirlediği açık, kapalı, devingen ve durağan karakter sınıflandırması çerçevesinde ele alınmıştır. Bu sınıflama, karakterlerin dinamik yapıları üzerinden edebi eserlerdeki temsil biçimlerine dair derinlemesine bir kavrayış sunmaktadır.

Sekizinci araştırma sorusuyla, incelenen kitaplarda engellilikle ilgili kavramlar, tıbbi terimler ve tedavi süreçlerine yer verilip verilmediği durumu ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Dokuzuncu araştırma sorusunda, kitaplarda yer alan engelli bireylerin kendilerine yönelik algılarının nasıl kurgulandığına dair bulgular ortaya konmuştur. Son olarak, onuncu

araştırma sorusu kapsamında, kitapların sonlandırılma biçimleri ve bu sonların neler ifade ettiği derinlemesine incelenmiştir.

Araştırmacı ve bir alan uzmanı tarafından incelenen veriler Miles and Huberman (2015)'nın uyum yüzdesi “Güvenirlik = Görüş birliği sayısı / toplam görüş birliği + görüş ayrılığı sayısı” esas alınarak hesaplanmış ve uyum yüzdesi 0.91 olarak bulunmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacına uygun olarak oluşturulan araştırma soruları; kitaplarda anlatılanlar, kitaplarda yer alan bibliyoterapik mesajlar, ele alınan kitapların hitap ettiği yaş aralığı, engelliliğin yanı sıra işlenen temalar, engel türleri, engelli kahramanların yaş aralığı, engellilik yerine kullanılan kavramlar, tıbbi terim ve tedavi yöntemleri, engelli kahramanların kendilerine yönelik algıları, kitapların bitişinin mutlu ve mutsuz son olmasına ait bulgular ortaya konmuştur.

4.1. Kitaplarda Anlatılanlar

4.1.1. Petey (P)

Kitap yazarı Ben Mikaelson'dır. Kitapta ana karakter Petey, doğumunun ilk anlarından itibaren, doktorlar, babası ve birkaç ay sonra annesi ile komşularının değişen bakış açıları ve yorumlarıyla karşılaşmaktadır. Annelik içgüdüleriyle, toplumun olumsuz yargılarını bastırmaya çalışan annesinin çabaları yetersiz kalmış; bu nedenle Petey'in bir bakımevine yerleştirilmesine razı olmuştur. Sonuç olarak, Petey bir bakımevine terk edilmiştir.

Kitapta, anne ve babası tarafından birkaç ay boyunca evlatları olarak kabul edilen Petey'in vaftiz edilmesi sırasında, “Tanrı'ya umut bağlayanlar güç tazeler, kartallar gibi kanat açıp yükselirler; koşar ama zayıf düşmezler, yürür ama yorulmazlar (s. 11).” ifadesinin geçmesi, kitabın sonlarına doğru da kendini göstermektedir. Bu söz, Petey'in farklılığına dair bir anlam taşımaktadır.

Petey, doğumundan itibaren doktorlar tarafından zihinsel engelli olarak tanımlanmış ve kayıtlara bu şekilde geçirilmiştir. Ancak, kitabın ilerleyen bölümlerinde hemşire Esteban, Trevor ve Cassie gibi karakterler, onun zekâsında bir gerilik olmadığını anlamaya başlarlar.

Zihinsel engelli olarak kabul edilen Petey aslında beyin felçli bir bireydir. Engellilik temini ele alan kitaplar arasında, bu eserin en önemli farklılıklarından biri, Petey'e yanlış bir teşhis konulmasıdır. Eser, ana karakterin doğumdan ölümüne kadar yaşadığı dostluklar, hüznün ve benzeri birçok durumu detaylı bir şekilde irdelemektedir.

4.1.2. İçimdeki Müzik (İM1)

Kitap yazarı Sharon M. Draper'dir. Melody'nin doğumundan sonra anne ve babasının, dönemsel gelişiminde belirli zorluklarla karşılaştıklarını fark etmeleri, onun engeliyle ilgili tespitlerde bulunmalarına yol açmıştır. Melody, serebral palsi hastalığı nedeniyle vücut hareketlerini gerçekleştiremeyen ve iletişimde güçlük çeken bir çocuk olarak tanımlanmaktadır. Kitap, Melody'nin 5. sınıf zamanlarını ele alırken, serinin devamı niteliğindeki *İçimdeki Melodi* eserinde de benzer detayların yer aldığını gözlemlemek mümkündür; bu detaylar arasında konuşma cihazı gibi unsurlar bulunmaktadır.

Melody'nin ailesi ve komşuları, onun zeka ve yetenek açısından oldukça donanımlı bir birey olduğunu düşünmelerine rağmen, Melody özel eğitim sınıfına yerleştirilmiştir. Burada, engelli çocukların yer aldığı Spaulding Street Okulu'na kaydedilmiştir. Melody, bu sınıfta bazı dersleri normal eğitim alan çocukların bulunduğu sınıflarda işlemekte, ancak bu süreçte bazen sınıf arkadaşları tarafından dışlanma, alay edilme gibi olumsuz durumlarla karşılaşmaktadır.

Melody, sınıfında kendisi gibi zeki ve çalışkan bir arkadaş olan Rose ile yakın bir dostluk kurmuş ve Medi-Talker adı verilen bir bilgisayar aracılığıyla iletişim kurmaya başlamıştır. Melody, Akıllı Çocuklar Bilgi Yarışmasına katıldığı dönemde, arkadaşları ve öğretmeni Bay Dimming'in onun yetenekleri konusunda şüphe duyması gibi zorluklarla yüzleşmiştir. Komşusu Bayan V, Melody'nin bu süreçteki üzüntüsünü gözlemleyerek onu cesaretlendirmiş ve birlikte haftalar boyu çalışarak Akıllı Çocuklar Bilgi Yarışması takımında bir yer kazanmıştır. Bu takım, Southwest Ohio Bölgesel Yarışmasını kazanmıştır. Ancak, uluslararası yarışma için Washington'a gitmesi gereken gün olumsuz hava koşulları nedeniyle uçuşlarının iptal edilmesi, onun için hayal kırıklığı oluşturmuştur. Arkadaşları, daha önce yarışmaya katılıp 9.'luk ödülünü kazanmışlardır. Melody bu duruma derin bir üzüntü ile yaklaşırken, havaalanında yaşanan bir kaza sonrasında önemli olanın ailesinin sağlığı olduğu gerçeğini öğrenmiştir. Hayatta, kişinin şartlar ne olursa olsun seven ve sevecek olan insanların ailesi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Tüm bu olayların akabinde, takım arkadaşları Melody'den özür dilemiş ve ödülü ona vermeye çalışsalar da ödül yanlışlıkla kırılmıştır. Melody, sınıftan gülümseyerek ayrılmış ve öğrenme sınıfındaki arkadaşlarının saygısını kazanmıştır. Kitap, çocuk ve yetişkin okurlardan yoğun ilgi görmekte olup, engellilik temi üzerine yazılmış eserler arasında önemli bir yere sahiptir.

4.1.3. İçimdeki Melodi (İM2)

Kitap yazarı Sharon M. Draper'dir. Draper, engellilik temi üzerine kaleme aldığı ikinci eseriyle okuyucuyla buluşmaktadır. Yazarın ilk eseri *İçimdeki Müzik* adıyla yayımlanmış ve büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Bu yeni kitap, ana karakter Melodi'nin engellilere yönelik bir kampa katılma isteği etrafında şekillenmekte ve kamp deneyimini detaylandırmaktadır.

Kamp süreci içerisinde Melodi, çeşitli arkadaşlıklar kurarak yeni yönlerini keşfetme fırsatı bulmaktadır. Kitapta, Melodi'nin sağlık durumu tıbbi adıyla, yani spastik ikili kuadripleji olarak tanımlanmakta; halk arasında ise bu durum beyin felci olarak bilinmektedir. Melodi'nin günlük yaşamını sürdürmesine yardımcı olan bir araç, "Elvira" adını verdiği bir iPad benzeri cihazdır. Bu cihaz, Melodi'nin düşüncelerini klavye aracılığıyla ifade etmesine olanak tanımaktadır.

Kamp bitiminde, Melodi birçok değerli anı biriktirmiştir. At binmek, balon patlatmak, doğa yürüyüşleri, dans ve resim gibi etkinlikler onun için zorlu olarak görünmesine rağmen, bu deneyimler ona, aslında yalnızca küçük bir algı sorunu olduğunu fark ettirmiştir. Bu süreç, Melodi'nin kendini keşfetmesine yönelik anlamlı bir katkı sağlamıştır.

4.1.4. Parmak Uçları (PU)

Kitap yazarı Seran Demiral'dır. Kitap, ergenlik döneminde olan ana karakter Işık'ın fiziksel ve ruhsal olarak yıprandığı, sıkıntılarla dolu bir dönemi ele almaktadır. Işık, babası, üvey annesi Yeliz ve üvey kız kardeşi Kardelen ile birlikte yaşamaktadır. Ergenliğin getirdiği ruhsal bunalımlar ve içsel çatışmalarla dolu bir yaşam sürerken daha sonra görme engelli bir birey olan Doğan ile karşılaşması olayların gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Doğan, kitapta baston kullanan bir çocuk olarak tanımlanmıştır.

Kitap ilerledikçe, Işık'ın Doğan ve sonradan yaşadığı bir hastalık sonucu görme yetisini kaybeden Mert ile kurduğu dostluk, onun bakış açısını değiştirmesine yol açmıştır. Işık,

istem dışı olarak bu farklılıkları çeşitli şekillerde ifade etmiştir. “İnsan, ihtiyaç duymadığı şeyler hakkında neredeyse hiç fikir sahibi olmuyor aslında. Herkes kendi sosyal çevresinde ve etrafındaki insanlarla sınırlı kalıyor; yeni insanlar, yeni mekanlar ve farklı deneyimlere açık olmak ise bireyi ürkütüyor (s. 16).” gibi ifadeler, bu farklılıkları kabul etmesine rağmen, onları karşısında bir tehdit olarak algıladığını göstermektedir.

Kitap, kuşak çatışması ve farklılıklara saygı gibi kavramları derinlemesine irdelemektedir. Ayrıca, Işık'la birlikte kütüphaneye giden Doğan'ın Braille alfabesine olan atfı, engelli bireylerin fiziksel çevre ve sosyal alan kısıtlamalarından muaf olması gerektiği mesajını vermektedir. Mert'in, talihsiz bir ameliyat sonrasında görme yetisini kaybetmiş olmasına rağmen kabartma notalar aracılığıyla müziğine devam etmesi, toplumda yaygın olarak bilinen kabartma harflerin ötesinde bir kavramın önemine dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra, kitapta sinestezi kavramına da yer verilmektedir: “Sinestezi, diğer bir deyişle duyuların birlikteliği, beş duyunun bir kısmının birlikte algılanıyor olma hali. Kalıtsal olarak aktarılabilen veya sonradan kazanılabilen, geçici veya kalıcı olarak yaşanan bir algı farklılığı durumu (s. 114).”

“Sinestezi durmunu yaşayan bir insan kedinin çok ‘pembe’ miyavladığını söyleyebilir veya sarı rengin çok ekşi bir tadı olduğunu. Bunlardan söylerken gerçekten yaşadığı bir şeyden bahsediyordur, hayal filan değildir yani (s. 114).” gibi detaylarla bu alandaki literatürü zenginleştirmektedir. Sonuç olarak, kitabın sonunda Işık'ın yaşadığı içsel aydınlanma, kusur saydığı özelliklerinin aslında önem taşımadığını keşfetmesi ile sona ermektedir.

4.1.5. Mucize (M)

Kitap yazarı R.J. Palacio'dur. Kitap, ana karakter August'un fiziksel görünümü ile ilgili yaşadığı rahatsızlıkla başlamakta ve kendini tanıtmaya sürecine odaklanmaktadır. August,

“Benim adım August. Sana nasıl göründüğümü söyleyemem. Muhtemelen hayal ettiğinden daha kötü (s. 10).” şeklindeki ifadesiyle olumsuz algılar üzerine dikkati çekmektedir. Bu olumsuz algı, kitabın arka kapak ciltlemesinde de kendini göstermektedir; zira burada “Bir kitabı kapağına, bir çocuğu yüzüne bakarak değerlendirmeyin.” ifadesi yer almaktadır. Kitapta, en kötü gününün, en kötü düşüşünün, en kötü çürüğünün, en kötü sancısının; herhangi birinin söyleyebileceği en kötü sözün vb. August'un yaşadıkları yanında bir hiç olduğunu belirten Via'nın bu düşüncelerinin kardeşinin farklılığını iyimser bir şekilde yorumlama çabası olarak değerlendirilmektedir. Kitap, fiziksel görünümünden dolayı farklı

bir şekilde yargılanan ana karakterin, evde annesi ile eğitim almayı bırakıp okula kaydolma sürecini, arkadaşlık ilişkilerini ve sosyal uyum süreçlerini ele almaktadır. Kitabın ikinci serisi *Mucize ve Ben* adıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu seride de ana karakter August'a eşlik eden hoş geldin komitesinin üyeleri olan Julian, Christopher ve Charlotte'un perspektifinden August'un yaşamına dair bir bakış sunmaktadır. İlk seride, August, arkadaşlarının onun hakkında sahip olduğu gerçek düşünceleri tesadüfî bir biçimde öğrendikten sonra, bu yeni kurguda, her bir arkadaşının kendisinin hayatına olan katkılarının ve duygusal motivasyonlarının niteliğinin oldukça farklı olduğunu keşfetmektedir. Bu eser, olayların gidişatında, karakterlerin içsel dünyalarını ve August ile olan ilişkilerinin derinliklerini irdelemektedir. Farklı bir bakış açısıyla, karakterlerin August'a olan bakış açıları ve hissettikleri ile ilgili nedenlerin her birinin kendine özgü ve belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Asıl mesele, arkadaşlık ilişkileri, toplumsal algılar ve bireysel hikâyelerin nasıl iç içe geçtiği üzerinden şekillenmektedir. Dolayısıyla, bu kitap, sadece bir karakterin değil, onun etkileşimde bulunduğu çevrenin de karmaşık yapısını analiz etmeyi hedeflemektedir. Üstelik bu temi esas alan kitaplar arasında serisi olan ve seri sayısının fazlalığı ile dikkat çeken kitap olarak çocuk edebiyatına katkılar sunmaktadır.

4.1.6. Hepimiz Mucizemiz (HM)

Kitap yazarı R. J. Palacio'dur. Kitap, küçük yaştaki okuyuculara hitap eden bir nitelik taşımaktadır. Eser, "Sıradan bir çocuk olmadığımı biliyorum (s. 5)." gibi bir ifade ile başlamakta ve bu ifadenin yalnızca fiziksel görünümle ilişkilendirilerek daha derin anlamlar içerdiğini vurgulamaktadır. Kitapta, "Annem eşsiz olduğumu söylüyor ve bir mucize olduğumu (s. 11)." ifadesi, engelli bireylerin ve ailelerinin yaşadığı olumlu duygulara atıfta bulunarak, bu süreçteki yaratıcılığı ortaya koymaktadır.

Olay örgüsü açısından değerlendirildiğinde, kahramanın üzüntü hissettiği anlarda astronot başlığını takarak evcil köpeği Papatya ile birlikte uzaya gitmesi, kitapta temel bir olay olarak belirlenmiştir. Eserin sonunda, kahraman, diğer insanların kendisini bir mucize olarak değerlendirmesi gerektiğini ve herkesin, her şeyin bir mucize olarak görülmesini arzuladığını ifade etmektedir. Bu bağlamda, kitap, küçük yaş grubundaki okuyuculara umut ve ilham vermeyi amaçlamakta ve engelli bireylerin potansiyelini, onları destekleyen ailelerin duygusal deneyimlerini ön plana çıkarmaktadır.

4.1.7. Sol Ayağım (SA)

Christ Brown, doğuştan beyin felci ile mücadele eden bir yazar olarak, eserinde yaşamından izler sunmakta ve karşılaştığı zorlukları, duygusal durumlarını detaylı bir şekilde ele almaktadır. Annesinin, onun doğumundan kısa bir süre sonra yemek yerken kafasını tutamaması ve vücudunu kontrol edememesi gibi belirtilerle, Christy'nin sağlık sorunlarını fark etmesi, yaşadıkları zorluğun temellerini atmıştır. Doktorların Christy'i özörlü olarak değerlendirmesine rağmen annesi, evladının farklılığına dair derin bir sevgi ve umut beslemiştir. Büyük bir özveri ve çaba ile Christy'i eğitmeye çalışan annesi, ona harfleri, yaşamını sürdürebilmesi için gerekli becerileri öğretmeye adanmıştır.

Bir gün, Christy'nin kardeşiyle yerde oynarken sol ayağıyla boyayı alarak resim yapmaya başlaması, içindeki sanatsal yeteneğin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu gelişme üzerine, Katriana Delahaut, Christy'nin eserini bir resim yarışmasına göndermeye karar vererek, onun bu alandaki potansiyelini keşfetmesine ön ayak olmuştur. Christy, yarışmayı kazanarak sanatsal ifadesini daha da ileriye taşımıştır. Ancak zamanla resim yapmaktan sıkılarak yeni ilgi alanları peşinde koştırmaya karar vermiş ve hikâye yazmaya yönelmiş; bu süreçte dünyadan adeta izole olmuştur.

Geçmişte, ailesi onun tekerlekli sandalyesiyle balık tutma, yüzme ve açık hava etkinliklerine katılmasına yardımcı olurken, şimdi bu faaliyetler Christy için daha az önem taşımaya başlamıştır. Ailesinin, Christy'nin durumu karşısında yalnızca engelli bireylerin katıldığı bir seyahate gönderme kararı alması, onun için yeni bir dönüm noktası olmuştur. Seyahatten dönüşte, fizik tedaviye başlayan Christy, bu süreçte iletişim yetisini yeniden kazanma fırsatı bulmuş ve bu sayede konuşmaya başlamıştır. Kendisine bu özgüveni kazandıran ve iletişim becerilerini geliştiren Dr. Collins'e duyduğu minnet, onun yaşadığı dönüşümün bir belgesi olarak, yaşadığı deneyimleri yazıya dökmesine ilham vermiştir.

Kitapta Christy'nin kahraman olarak kendi yaşam öyküsünü anlatması, dikkat çekici bir anlatım tekniğı olarak öne çıkmaktadır. Engelleri aşmış bir kahraman figürü olarak Christy, imkânsız olarak görölen sağlık ve yaşam koşullarında bir dönüşüm yaşamakta ve okuyucularına farklılıkların üstesinden gelebilmenin yollarını göstermektedir. Bu eser, sadece bireysel bir başarı hikâyesi değil, aynı zamanda toplumsal algılar ve engellerin aşılmasına dair önemli mesajlar da içermektedir.

4.1.8. İçimdeki Ses (İS)

Kitap yazarı Zeliha Akçagüner'dir. Kitap ana kahraman Onat'ın on yaşlarında iken öğretmeni tarafından verilen bir ödev üzerine anlattığı anılardan meydana gelir. Onat'ın zihninden ne yazacağına dair düşünceler geçerken el bebek gül bebek büyütüldüğü ailede kardeşinin olması, duygu durumları kitapta uzunca anlatılır. Çoğu zaman kardeş kıskançlığı Onat'ta görülmekte iken kardeşinin engelli bir birey olması onu sık sık vicdan muhasebesine sürüklemiştir. Kitap Onat'ın kardeş kıskançlıklarıyla başlamış, bir gün birdenbire ateşlenen kardeşi Murat'ın uzun bir müddet hastanede kalması ve tekerlekli sandalyeye mâhkum olması ile birlikte tem zenginleşmektedir. Aynı zamanda bibliyoterapik unsurların yoğunlaştığı görülmektedir. Kitap Onat'ın kardeş kıskançlığına sebep olan içindeki sesi bastırmasıyla ve kardeşini sevip, sayması aynı zamanda kardeşinin tekerlekli sandalyesinden kurtuluşu ile son bulmaktadır. Kitapta sık sık kardeşler arasında kıskançlığı bastırmak için verilen nasihatlerde Murat'a acınası haller yüklenmiş yazık, hasta gibi kavramlar nasihat temelli karşımıza çıkmıştır. Onat'ın Murat'a ve engele karşı yüklediği anlamlar çeşitli söylemlerde yer almıştır: “Çelik kelepçeli bacaklarını hala kullanamıyor, ama sandalyesini istediği yere sürmede iyice ustalaştı (s. 31).” Kitap Onat'ın içindeki sese rağmen kardeşini benimsemesi ve kardeşi Murat'ın yıllar sonra sağlığına kavuşması ile sona ermektedir.

4.1.9. Dilenci Baba (DB)

Kitabın yazarı Kemalettin Kamu'dur; eserleri, acıklılığı ve ders vericiliği ile tanınan bir algı sunmaktadır; bu tem, inceleme konusu olan eserde de belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Eserin ana karakteri İlhan, hayatının zorluklarını, dilencilik yaparak geçiren bir babanın gözünden deneyimlemektedir. Karakterin hem babasının ölümüyle hem de annesinin zatürre rahatsızlığı sonucu hastaneye kaldırılmasıyla birlikte sokaklara düşmesiyle toplumun gözünden pek görünmeyen çeşitli yönleri ortaya koymaktadır.

Babanın bir ayağını kaybetmesi, diğer ayağını bir değnekle sürükleyerek yürümek zorunda kalması ve çevresindekiler tarafından “dilenci baba” olarak anılması, dilencilerin bir araya geldiği dönemlerde dahi onun orada var olmasıyla daha da anlam kazanmaktadır. Çocuklar, bazen anneleri tarafından korkutulmak amacıyla “Şimdi seni dilenci babaya vereyim de gününü gör (s. 75).” şeklinde büyütülürken, bu durum dilenci babanın gerçekliğini ve toplumdaki yerini sorgulattırmaktadır.

Arka planda, yardımsever bir topluluk olan Sadaka Apartmanı'nın sahibi Emine'nin kocası olan Dilenci Baba, çalışkan ve yardımsever biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ailevi geçmişi ve yaşadığı travma, onun güçlü bir karakter olarak şekillenmesine neden olmuştur. Kore Savaşı'na katılan Dilenci Baba, savaş sırasında yaralanarak bir ayağını kaybetmiştir; bu olay sonrasında ailesine ve memleketine ulaşan şehit haberi, kurban olduğu trajedinin boyutunu gösterirken, yaşadığı zorlukların da temelini oluşturmaktadır. Ailesinin kahrından ölmesi ve 24 yıllık mücadeleye rağmen vatanına dönme çabaları, karakterin duygusal yükünü artırmaktadır.

Köyüne dönüşünde, coğrafi şartlar gereği başka bir köye nakledilen Dilenci Baba, yıllar içinde insanların ona yüklediği “yarım adam” etiketiyle tanımlanmış ve dolayısıyla bu unvanla anılmaya başlanmıştır. Her ne kadar kimseden bir şey istemiyor gibi görünse de, “Allah rızası” adına dilenciliği bir meslek olarak benimsemiş ve bu durumun onun sakatlığının bir kefareti olduğuna inanmıştır. Bununla birlikte, ihtiyaç sahiplerine yardım etme konusunda sonsuz bir iradeye sahip olduğu da görülmektedir.

İhsan ve Emine karakterleriyle olan yollarının kesişmesi, Dilenci Baba'nın hayatında yeni bir dönüm noktasını oluştururken, karakterin toplum içindeki yerini daha da derinleştirir. Eserin çocuk edebiyatındaki engelli bireyler konusundaki yeri, toplumsal normlara ve algılara karşı bir eleştiri niteliği taşımaktadır. Özellikle engellilik durumunun olumsuz yaklaşımlar ve korkutucu algılarla ele alınması, kitabın genel çerçevesinde etkili bir şekilde işlenmektedir. Engelli yetişkin bireylerin deneyimlerinin yansıtılması, dolayısıyla hikâyenin derinleşmesi ve okuyucu üzerinde kalıcı bir etki bırakması açısından son derece önemli bir husus olarak öne çıkmaktadır.

4.1.10. Koşulsuz Sevgi (KS)

Kitap yazarı Mehmet Maden'dir. Bu kitap, ilkokul seviyesindeki çocukların duygusal gelişimlerini desteklemek amacıyla empati ve farkındalık temleri etrafında kurgulanmıştır. “Her çocuk, yeni bir insandır ve yalnızca kendine benzer” ilkesiyle başlayarak, akraba evliliği sonucu dünyaya gelen Ümit'in, üçüncü sınıfa devam etmesine rağmen okuma ve yazmada karşılaştığı zorluklar ve bu durumun sebep olduğu alay konusu olma hâli, farklı bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Ümit'in durumu, rahatsızlık olarak tanımlanan algılama zayıflığı ile ilişkilendirilmiştir.

Kitapta, Ümit'in annesi Aslı Hanım'ın, komşusu Sevil Hanım ile yaptığı sohbetlere yer verilerek, empati duygusunun daha iyi anlaşılması sağlanmaktadır. Aslı Hanım, Ümit doğduktan sonra hayal kırıklıkları yaşamış ve yeni bir çocuk sahibi olmanın getirdiği endişelerle, doğacak çocuğunun Ümit gibi bir rahatsızlığa sahip olma olasılığının verdiği psikolojik baskı ile birlikte, mevcut durumları hakkında içsel bir sorgulama yaşamıştır. Bu durum, kendisinin ve eşinin sosyal yaşamlarını olumsuz yönde etkilemiş ve okula gidecek yüzlerinin kalmamasına kadar varan kaygılara neden olmuştur.

Sevil Hanım'ın, komşusuna destek olma çabaları içinde dile getirdiği, “Her çocuğun sevicecek bir yanı vardır. Çocuklar, bir bitki tohumu gibi değildir; zira bitkiler yalnızca öz benzerlerini üretirler... (s. 10)” şeklindeki söylemleri, okuyucuya derinlemesine insani değerler hakkında önemli dersler vermektedir. Olay akışı, Ümit'in Cumhuriyet Bayramı etkinliğinde şiir okuması ile birlikte, engellilik teminin sona erdiği bir dönüm noktasına ulaşmaktadır. Bunun ardından, sokak köpeğine yemek vermeye başlayan iki arkadaşın hikâyesiyle kitap tamamlanmaktadır. Bu son bölüm, çocuklar arasında geliştirilen empati ve paylaşma duygusunun önemi üzerinde durarak, toplum içinde farkındalığın artırılmasına katkı sağlama amacı gütmektedir.

4.1.11. Kiraz Ağacı ile Aramdaki Mesafe (KAAM)

Kitap yazarı Paola Peretti'dir. Mafalda, görme problemi yaşayan bir çocuk olarak, hayal dünyasında derin bir bütünlük oluşturmaktadır. Onun gözünde “görme” terimi, sıradan renkler yerine dev bir karanlık olarak tasvir edilmektedir. Bu bağlamda, kitabın “Karanlık” başlıklı bölümle başlaması da anlam kazanır; “Bütün çocuklar karanlıktan korkar (s. 9).” ifadesi, karanlığın getirdiği korkuları ve belirsizlikleri gözler önüne sermektedir. Karanlığı, “insanı yakalayıp sessizce yiyen canavarların olduğu, kapıları ve pencereleri olmayan bir oda (s. 9)” olarak tasvir eden bu ifadeler, Mafalda'nın dünyasında duygusal bir derinlik yaratmaktadır.

Mafalda'nın hayatında, babasının ona hediye ettiği *Ağaca Tüneyen Baron* adlı kitap büyük bir öneme sahiptir. Bu kitapta, bağımsız yaşamayı seçen Casimo karakteri, Mafalda ile özdeşleşme sağlamaktadır. Casimo'nun özgürlük arayışı, onun içsel mücadelelerine ayna tutmakta; Mafalda, zaman zaman bu karakterle dertleşerek duygularını ona aktardığını ifade etmektedir. Onun en sevdiği aktivite, kiraz ağacına oturarak çizgi roman okumaktır; bu eylem, onun hayal gücünü ve bağlı olduğu dünyayı simgeler.

Mafalda'nın yaşadığı görme kaybı, Stargardt hastalığı olarak adlandırılmaktadır ve gözünde sürekli bir sis hissi, onu diğer çocuklardan ayıran temel bir unsurdur. Etrafındaki insanlar, ona sürekli olarak üçüncü bir gözünün var olduğuna yönelik iyimser bakış açıları sunmaktadır. Ancak, doktorunun her kontrolünde ona küçük, renkli silgiler ve kalem hediye ederken, gözlerindeki ışığın yakın gelecekte tamamen söneceğini belirtmesi, Mafalda'da büyük bir karamsarlık yaratmaktadır. Bu durum, onun içsel dünyasında bir karanlık bekleyiş oluşturmakta ve yaşamına dair umudunu sorgulamasına neden olmaktadır.

Kitabın ilerleyen bölümlerinde, Mafalda'nın okulda hizmetli olarak çalışan Estella ve Filippo ile kurduğu dostluklar derinlemesine incelenmektedir. Ayrıca, Mafalda'nın kiraz ağacında yaşama hayalini gerçekleştirmek için yaptığı planlar ve bu süreçteki mücadeleleri kapsamlı bir şekilde anlatılmaktadır. Yakın arkadaşı Estella'nın, bir hastalık sebebiyle göğsünün alındığını belirtmesi, Mafalda için bir kader ortaklığı duygusunu pekiştirmektedir.

Kiraz ağacına tırmanma planlarını gerçekleştirmeye karar verdiğinde, Estella'nın onu bulması ve destek vermesi, Mafalda'nın hayallerini gerçekleştirme yolunda önemli bir destek oluşturmaktadır. Arkadaşının yardımı ile, yapamadığı ve gerçekleştirmeyi hayal ettiği her şeyi düşünerek bir liste oluşturmuş ve bu sayede yaşamına devam etme kararlılığı göstermiştir. Bu durum hem dostluğun sağladığı destek hem de bireysel mücadele ruhu açısından önemli bir dönemeçtir.

4.1.12. Filippo, Ben ve Kiraz Ağacı (FBKA)

Kitap yazarı Paolla Peretti'dir. *Kiraz Ağacı* kitabının devamı niteliğinde olan bu eser, Mafalda karakterinin yaşamındaki zorlu değişimlere odaklanmaktadır. Mafalda, kiraz ağacına tırmandığı günden bu yana üç yıl geçmiştir ve bu süreç sonunda görme yetisini neredeyse tamamen kaybetmiştir. Bu zorlu döneminde, ona eşlik eden ses kayıt cihazı, onun için büyük bir destek sağlamaktadır. Bu detay, okuyuculara, *İçimdeki Müzik* adlı eserdeki Melodi karakterini hatırlatmaktadır. Zaman içinde, Mafalda ne babaannesini ne de kaybettiği dostu Estelda'yı unutabilmiştir. Genellikle, ses kayıt cihazı aracılığıyla ve rüyalarında bu iki sevdiğiyle derin sohbetler yaparak duygusal bağını korumaya çalışmaktadır.

Mafalda, geçmişe oranla Filippo ile daha fazla zaman geçirmeye başlamış; derslerde ona yardım eden öğretmen Casimo ise bu sürecin önemli bir parçası olmuştur. Aynı zamanda, Mafalda'nın babası işten çıkarılarak derin bir çöküş yaşarken, bu durum onun ruh hâlini oldukça olumsuz etkilemiştir. Babasının sıkıntısı, onu adeta odasının ve yatağının esiri

hâline getirmiştir. Mafalda, bu zorlu süreçte Filippo ile birlikte, babası için iş ilanları hazırlamakta ve bunları okul gazetesinde yayımlatarak destek olmaya çalışmaktadır.

Kitabın ilerleyen bölümlerinde, öğretmenleri tarafından verilen bir ödev sayesinde üst kat komşuları olan Nino dede ile tanışması, ona yeni bir ufuk açmıştır. Nino dede, yaşının ileri olmasına rağmen pek çok kitap okumuş ve zengin bir bilgi birikimine sahip bir karakterdir. Mafalda ve Nino dede, bir anlaşma yaparak onun ev işlerinde yardımcı olmaya başlamıştır; Nino dede de ona farklı kitapları okuyarak eski bilgilerini aktarmaktadır.

4.1.13. Louis Braille: Görmezlerin Kitap Okumasını Sağlayan Çocuk (GKOSÇ)

Kitap yazarı Margaret Davidson'dur. Biyografik roman türünde bir eser olan bu yapıt, Louis'ın hayatında karşılaştığı talihsiz bir olay ile başlamaktadır. Louis, daha yalnızca üç yaşındayken, babası bir deri ustasıdır ve onun çalışma eşyaları Louis için büyük bir anlam ifade etmektedir. Aile bireylerinin yoğun olduğu bir günde, babasının atölyesinde bulunan ve deri işlenmesinde kullanılan kesici bir alet olan “biz”i alarak, deriyi delmeye çalışmıştır. Ancak deri kaygan bir yüzeye sahip olduğundan, alet elinden kayarak havaya fırlamış ve Louis'ın gözüne saplanmıştır. Bu kaza sonrasında, yaşının getirdiği çocukça bir merakla, Louis herkese sabahın ne zaman olacağını soran görme engelli bir birey hâline gelmiştir. Kitapta “görme engelli” ifadesi kullanılmamakla birlikte, sıkça “görmez” terimi tercih edilmiştir. Annesi ve babası, oğullarının diğer görme engellilere benzer şekilde sokakta başıboş dolaşmasını ve acınacak bir durumda olmasını istemedikleri için, ona çeşitli el becerileri öğretmişlerdir; bu beceriler arasında deri cilalama ve su taşıma gibi işler yer almaktadır.

Louis altı yaşına geldiğinde, kiliseye yeni atanan Rahip Jacques Palluy, onu ziyaretlerinde görmüş ve keskin zekâsından etkilenmiştir. Bu etkileşim neticesinde, Rahip, Louis'a haftada birkaç gün astronomi, fen ve yıldızlar gibi konularda eğitim vermeye başlamıştır. Zamanla, Louis'ın sorduğu sorulara cevap veremeyen Peder, onun için bir görme engelliler okulunu bulmuş ve ailesini ikna etmiştir. Okula geçiş süreci, Louis için uzun bir uyum süreci gerektirmiştir; ancak, okuldaki en iyi şekilde yararlanabilmek adına büyük bir çaba sarf etmiştir. Bununla birlikte, Louis, bilgiyi yalnızca kitaplardan edinmek istemiştir fakat bu alanda görme engellilere sunulan olanaklar oldukça sınırlıdır. Görme engellilerin okumaları için çoğunlukla noktalardan oluşan birkaç kitap dışında hiçbir alternatif yoktur. Louis, bu kısıtlı imkânları aşmak adına Braille alfabesini geliştirmek için yoğun bir çaba göstermiştir.

Okuldan mezun olduktan sonra, eğitim aldığı kurumda öğretmen olarak görev almış ve burada, diğer görme engellilere de bu alfabeyi öğretmiştir. Hayatının ilerleyen dönemlerinde ise verem hastalığı ile defalarca mücadele etmek zorunda kalmıştır. En sonuncu verem vakası, önceki hastalıklara kıyasla daha ağır seyrettiği için, onu memleketine geri göndermeye karar verilmiştir. Fakat Louis geri döndüğünde, yeni müdürün okuldaki bu alfabeyi yasakladığını ve yazdığı tüm eserlerin yakıldığını öğrenmiştir. Aradan bir süre geçtikten sonra, müdür, bu alfabeye destek vermesi hâlinde tarihe adını yazdırabileceği fikrini geliştirerek, alfabenin tekrar kullanılmasına izin vermiştir.

Okulda düzenlenen bir törende, bu alfabenin kullanımı ve anlaşılabilirliği ortaya konmuş ve tüm görme engellilerin bu alfabeyi okuyabilecekleri kanıtlanmıştır. Louis, 1852 yılının 6 Ocak tarihinde vefat ettiğinde, cenazesinde birçok önemli kişinin bulunması dikkat çekmiştir; bu katılımcıların en önemlileri ise, beyaz tahtalı değneklerini tıkırdataarak yürüyen görme engelli bireyler olmuştur. Bugün herkes Louis'ı ve geliştirdiği alfabeyi tanımakta, ismi meydanlara verilmiş ve anıtları inşa edilmiştir.

4.1.14. Kreşendo: Müzik Bir Yokmuş Bir Varmış (K)

Kitap yazarı Susanna Mattiangeli'dir. Kitap, oldukça kalın ciltli yapısıyla, sınırlı sayıda sayfası ve bolca yer alan görselleriyle ilk bakışta dikkat çekici bir izlenim uyandırmaktadır. Milo'nun ikamet ettiği bölgede geçmişte müzik sürekli olarak var iken, artık bu şehir adeta susuz kalan bitkiler gibi müziksizlikten solup gitmiştir. Milo, müziksiz bir ortamda yaşamayı fazla önemsememiştir; zira o, hiçbir zaman müziği duyabilme yeteneğine sahip olmayacak şekilde doğmuştur. Bu durum, engeli bağlamında sürekli olarak dile getirilmiştir. Ardından, bir akşam evine dönerken, mahallesindeki insanların garip ve alışılmadık hareketler sergilediklerini gözlemlemiş ve müziğin yeniden geri döndüğünü fark etmiştir. Kitabın sonunda, Milo için "Başkalarından farklı bir biçimde de olsa, o da müziği duyabiliyordu. Ama en önemlisi, müziği kendi elleriyle ve kendi çabasıyla yaratabiliyordu. Bu durumu kimin aklına gelirdi? (s. 27)" sorusu okuyucuya bırakılmaktadır. Bu ifadeler, Milo'nun müzikle kurduğu yeni ilişkiyi ve onun yaratıcılık sürecini sorgulatan bir derinlik kazandırmaktadır.

4.1.15. Daralan (D)

Kitap yazarı Mine Soysal'dır. Kitap, lise çağındaki Mete'nin bedensel engelli ablası Ayşe, psikolog teyzesi ve sorunlu bir aile dinamiği içerisinde yer alan arkadaşı Ömer üzerinden, iki ailenin yaşam öykülerine odaklanmaktadır. Engellilik temi, genellikle kahraman konumundaki bireyler üzerinden ele alındığı için, bu eser özgün bir yaklaşım sergilemektedir. Mete, okuldan çıktıktan sonra sürekli olarak ablasını taşımak gibi sorumluluklarla yükümlü kılınmıştır. Bu durum, kendi ruhsal sıkıntılarıyla başa çıkmaya çalışan Mete'nin yaşamında önemli bir yer tutmaktadır.

Teyzesinin yaz tatilinde kendilerini ziyarete gelmesi ve yanlarındaki konuta sorunlu ailenin taşınması, hayatlarını tamamen farklı bir boyuta taşımıştır. Kitap boyunca, karşı evde yaşanan şiddete şahit olmaları, Mete ve ailesinin yaşadığı duygusal karmaşayı artırmaktadır. Ancak, teyzesi bedensel engelli ablasına umut aşılmasını başarak ona bir tekerlekli sandalye temin eder ve ablasının çeşitli kurslara katılma isteği, okuma kararı gibi olumlu gelişmelere zemin hazırlar. Teyzesinin akılcı önerileri sayesinde, her iki aile de yaşanan şiddete karşı durmayı öğrenir ve birbirleriyle bağlarını kuvvetlendirirler.

Kitabın genelinde, iki ailenin yaşamlarını merkezine alırken, engellilik temi incelikli bir biçimde işlenmektedir. Engellilik durumu, adeta bir arka plan fısıldaması gibi olayların ve diyalogların içerisinde yer almakta, bireylerin yaşamsal deneyimlerine ve karşılaştıkları zorluklara etkisi dolaylı olarak hissedilmektedir. Örneğin, Mete'nin annesinin babasına masaj yapmasını gözlemlerken düşündüğü şu cümle, bu durumu net bir şekilde ortaya koymaktadır: “Önce nereden öğrenmiş böyle yapmayı diye düşünüyordum. Sonra annemin bedensel engelli bir çocuk büyüttüğü için bu işlerde ustalaştığını akıl ediyor, kendi salaklığıma gülüyorum. Hareketsizlikten eriyen kasları sağlammışçasına diri tutmayı biliyor o (s. 150).” Bu alıntıdan yola çıkarak, engelli bireylerin aile üyeleri tarafından adeta bir sağlıkçı gibi bakıldıkları, onlara sürekli olarak ilgi ve destek sağlandığı vurgulanmaktadır. Eser, engellilik ve aile dinamikleri arasında kurulan bu karmaşık ilişkiyi derinlemesine incelemekte ve okuyucuya bu durumun getirdiği zorlukları, aynı zamanda dayanışmanın ve umudun önemini aktararak evrensel bir mesaj sunmaktadır.

4.1.16. Merhaba Sevgi (MS)

Kitabın yazarı Ayla Kutlu'dur. Kitap, ana karakter Sevgi'nin hayatındaki derin hayvan sevgisi ve bu sevgiyi besleyen anılarla başlar. Engellilik temi, kitabın 76. sayfasında belirgin

bir şekilde ortaya çıkar. Sevgi, tatil öncesinde okulun düzenlediği tarihi bir mekâna yapılan gezide, kalabalık bir çocuk grubuyla birlikte bir kamyonun arkasında buluşur. Ancak, kamyonun beklenmedik bir hızla gitmesi sonucunda meydana gelen kaza, Sevgi'nin sağ kolunun omuzunun hemen altından amputasyonuna yol açar.

Yeni yaşamına uyum sürecinde birçok zorlukla karşılaşan Sevgi, hastanede kalmakta olduğu süreçte başhekimin onun yeni yaşamına adapte olabilmesi için yapmış olduğu konuşmayla büyük bir destek alır. Ayrıca, hastane bünyesindeki bir kreşte eğitimine devam etmesi yönünde bir öneride bulunulur. Bu süreçte, hastanede karşılaştığı kötü niyetli Hatice teyze tarafından maruz kaldığı psikolojik baskı, onu sürekli olarak aşağılaması ve geceleri ütü yaptırma gibi zorbalıklara neden olmuştur. Hatice teyze, Sevgi'ye zarflarını düzenli olarak bir adama, Recep'e, götürme zorunluluğu hissettirmiştir. Bu zorbalıklar karşısında Sevgi, başhekime durumu açıklama fırsatını bulamaz; zira başhekimin tayini nedeniyle hastaneden ayrılıp gitmesi gerekir.

Yeni atanmış başhekimin kadın olması, Sevgi için bir sürpriz oluşturur ve zamanla Hatice teyze ile ilgili gerçekleri anlamaya başlar. Sekreter aracılığıyla zarfların, hastanedeki eşyaların gizlice satılmasına neden olduğunu keşfeder. Bu süreç, Sevgi'nin vicdan azabı hissetmesine sebep olur; ancak, bu hislerini itiraf etmeden, başhekim anlar, durumu kabullenerek Hatice teyze olayına benzer bir anısını paylaşır. Kitap, Sevgi'nin bu deneyimleri vasıtasıyla kendi içsel yolculuğunu tamamlayarak sona erer.

4.1.17. Çocuk Kalbi (ÇK)

Kitap yazarı Edmondo De Amicis'dir. Kitabın ana karakteri Enrico, 17 Ekim sabahında okulun ilk gününe dair bir anı ile açılır. Üçüncü sınıfa yeni geçen Enrico, okulda çeşitli arkadaşlar ve öğretmenlerle tanışma fırsatı bulmuştur. Kitapta yer alan bir anıda, engelli bir sınıf arkadaşına yönelik zorbalık dikkat çekmektedir. “Arka tarafta üç-dört çocuğun kolu sakat olan zavallı Crossi'yi rahatsız ettiklerini gördüm. Sirtına cetvelle vuruyorlar, başına kestane kabukları atıyorlar, ‘sakat maymun’ diye alay ediyorlardı. Birisi de onun taklidini yaparak diğerlerini güldürmeye çalışıyordu (s. 19).” Bu olumsuz tutumlar aktarılırken, Enrico'nun annesi ve babasının duyarlılığı, kendisine yazılan mektuplarla ortaya konmaktadır.

Kendini beğenmişlik teminin işlendiği bir anıda, arkadaşı Votini'nin kıyafetleriyle gösteriş yapan bir çocuğun boş ve donuk bakışlarıyla karşılaşması, çocuğun babasının Votini'ye

“Kusura bakmayın, çocuk kör! (s. 66)” demesiyle şaşırtmasına neden olur. Sayfa 127’de gözleri görmeyen çocuklarla ilgili alternatif bir söylem kullanılması dikkat çekicidir; burada “kör” terimi yerine bir başka dilsel ifade yer almaktadır. Ayrıca, kitabın ilerleyen bölümlerinde bahçıvanın kızından “dilsiz kız” olarak söz edilmesi, bu terimlerin kullanımına dair bir başka örnek oluşturmaktadır. Üç yıl boyunca kızından ayrı kalan bahçıvan, Corci’nin sağır ve dilsizler kurumunda eğitim alan kızı Cicia ile karşılaştığında, doğuştan konuşamayan ve duyamayan kızının konuşmasını duymak onu derin bir şoka uğratır. Bu durumu açıklayan Bayan öğretmenin nezdinde, verilen teknik bilgi önemli bir bileşeni oluşturmaktadır: “Hayır bayım! Sağır olduğu için sesleri duymaz, ancak dudaklarındaki hareketlerden söylediklerinizi anlar. O sizin söylediklerinizi de, kendi söylediklerini de işitemez. Dudaklarını ve dilini hareket ettirmek üzere, boğazı ve göğsü gibi organlarını kullanarak ses çıkarabilmek için her harfi üzerinde durarak kendisine öğrettiğimiz için konuşabiliyor (s. 210).” ifadesini kullanmıştır.

Genel olarak, kitapta engellilik temi, Enrico ve arkadaşları üzerinden derinlemesine işlenmiştir.

4.1.18. Şuşu, Can ve Dörtteker (ŞCD)

Kitap yazarı Yıldırar Karakiya’dır. Kitap karakteri Şuşu, evde bisiklet sürerken ailesinin rahatsızlık duyması üzerine dayısıyla parka gitmeyi düşünmüştür. Parka ulaştıklarında, gözlerine çarpan bir nesnenin hızla yanlarından geçtiğini fark ederler. Şuşu, bunun dört tekerlekli bir araç olduğunu düşünür. Ancak, bu sırada bir dizi talihsiz olay meydana gelir; dört tekerlekli araç, çöp kutularına çarparken, Şuşu bank üzerindeki boya kutularına çarpar. Bu olayların ardından, Şuşu’nun dayısı ile dört tekerlekli aracı kullanan Can’ın teyzesi etrafa toplanır ve bu durum, Şuşu ile Can’ın tanışmasına vesile olur. İkili, parktaki buluşma fikri üzerinde uzlaşır.

Söz konusu eser, okul öncesi ve ilkökul çağındaki çocuklara hitap etmesi açısından oldukça kısa bir formdadır. Engelliliğe dair herhangi bir ifadenin yer almadığı bu metin, belirgin bir ileti taşımamakta olup, yalnızca dört tekerlekli sandalyenin, çocuklar arasında “dörtteker” olarak adlandırıldığı bir duruma odaklanmaktadır. Bu bağlamda, metin, çocukların sosyal etkileşimleri ve yeni arkadaşlıkların gelişimi üzerine basit bir anlatım sunmayı hedeflemektedir.

4.1.19. Farklı Ama Aynı (FA)

Kitap yazar Feridun Oral'dır. Bir gün, bir çoban gün boyunca keçilerini otlatma faaliyetini sürdürmüştür. Güneş batmaya yaklaşırken, bir yamaçta keçileriyle birlikte dinlenmeye karar vermiştir. Bu dinlenme sırasında, dişi keçilerden birinin doğum gerçekleştirdiğini fark etmiştir. Doğan oğlağın bacaklarındaki belirgin güçsüzlük, çobanın dikkatini çekmiş; bu nedenle, onu bir süre heybesinde taşımıştır. Daha sonra, oğlağın hareket kabiliyetini artırmak amacıyla tekerlekleri olan bir icat (bisiklet) geliştirmiştir. Küçük oğlak, bu ilginç araca şaşkın bakışlarla binmiş ve hızla hareket etmeye başlamıştır. O günden sonra, oğlak çobanın diğer keçileriyle birlikte dağlara tırmanma, otlama ve oyun oynama etkinliklerine katılma fırsatı bulmuştur. Zamanla, büyüyerek bir genç keçi hâline gelmiş ve iki küçük yavrusu olmuştur. Bu kitap, özellikle hedeflenen kitle açısından kısa ve öz bir anlatıma sahip olmakla birlikte, yapılan bu icadın sonucunda yaşanan normalleşme sürecini dolaylı olarak izleyiciye aktarmaktadır.

4.1.20. Yapabilirim (Y)

Kitap yazar Jennifer Moore Mallinos'tur. Bu kitap, küçük yaş grubuna hitap eden önemli bir eser olarak, tekerlekli sandalye kullanan bir kahramanın gözünden bir serüveni anlatmaktadır. Hikâye, bu kahramanın tekerlekli sandalyesi olmadan gidebileceği bir yerin bulunmadığını belirtmesiyle başlar; bu durum, onun yaşamını kısıtlayan bir gerçeği gözler önüne sermektedir. Kahraman, tekerlekli sandalyesine olan düşkünlüğünü, onu nasıl kişisel bir nesne hâline getirdiğini ve özelleştirdiğini vurgulayarak ifade eder. Özellikle mavi renkli sandalyesinin onun için ne denli özel olduğunu dile getirirken, bu nesne ile kurduğu bağın anlamını aktarmaktadır.

Kahramanın hayatındaki en büyük zorluklardan biri, okulda diğer çocukların ona selam vermesine karşın, oyun teklifinde bulunmamalarıdır. Bu durum, onun yalnızlık hissini derinleştirirken, çevresindeki çocukların onun hastalığına dair sahip olduğu olası yanlış algıların etkisiyle ilgili olabilir; belki de hastalığının bulaşıcı olabileceği korkusu, sosyal etkileşimlerini engellemektedir.

Kahramanın en büyük arzusu, diğer çocuklar gibi normal bir yaşam sürmek ve sosyal hayata uyum sağlamaktır. Bir gün, mahallede basketbol oynayan çocukları izlerken, tekerlekli sandalyesini daha etkili bir şekilde kullanabilirse oyuna katılabileceğini düşünmüştür. Bu düşünce onu cesaretlendirmiş ve basketbol oynama yeteneğini geliştirmek için azimle

çalışmasına yol açmıştır. Kitabın sonunda, kahraman sadece oyunlara katılmakla kalmamış, aynı zamanda okulun basketbol takımına da dâhil olmuştur.

Görülmektedir ki, pek çok çocuk kitabında ana karakterlerin en büyük temennisi, toplumda normal kabul edilme arzusudur. Bu eser, engelli bireylerin günlük hayattaki zorluklarına ve toplumsal kabul arzusuna dair derin bir farkındalık yaratmakta ve okuyuculara ilham vermektedir.

4.1.21. Ben Bir Hayaletim (BBH)

Kitap yazarı Güzin Öztürk'tür. Kitap ana kahraman Mila'nın kendisine yönelik algıları ve rahatsızlığı olan otizmi ilk duyduğu yaşı olan 5 yaştan itibaren kendisinin bir hayalet gibi görünmez olduğu insanların ona bakıp onu görmediği belki de annesinin dediği gibi onun gibileri görmenin zor olduğunu ancak ruhunla görebileceğini belirtmesiyle başlar. Kitabın ilk sayfalarında otizm rahatsızlığının belirtileri ona has özellikler olarak kendini gösterir. Göz göze gelmekten ve ona temas edilmesinden hiç hoşlanmaz, kapak çevirmeyi sever, dönen cisimler daima ilgisini çekerdi. Yine kitapta bir çocuk için ruhsal sıkıntılara yol açabilecek olan önemli bir sorun da baş gösterir. Mila'nın annesi ve babası boşanmıştır. Sık sık annesinin ondan gizli ağlamalarına şahit olur. Rahatsızlığını annesi okuldaki öğretmenlerine belirtmediği için çok yaramaz, sürekli ayakta, hiç durmuyor gibi şikâyetler yüzünden sürekli okul değiştirmek zorunda kalmıştır. Mila için önemli gelişme özel eğitim öğretmeni Melis sayesinde olmuştur. Çok düşünmesine ve zeki olmasına rağmen sürekli tutukluk yaşadığı için anlamsız sesler çıkarıp iletişim kuramazken Melis sayesinde artık daha iyi iletişim kurabilmekte annesinin ve Melis'in iş birlikleriyle onun anlamadığı ince motor becerileri için ipten boncuk geçirme, boyama yapma gibi faaliyetler kitapta sık sık kendini göstermiştir. Annesi sosyalleşmesini istediği için sık sık yeni taşındıkları sitenin bahçesine çıkartıp yanında beklemekte Mila ise bir noktaya odaklanıp oraya bakmakta ya da sürekli kendisini bir öne bir arkaya sallamaktadır. Böyle bir gün çocuklardan gelen bir topun ona çarpması, temas etmesinden dolayı ona vurması ve Cihan'ın burnunu kırması sonrası yeni lakabı kemik kıran olmuştur ve artık kimse ona yaklaşmamaktadır. Annesinin doğum günü için site bahçesinin masalarını süsleyip arkadaşlarını ve komşularını davet etmesi üzerine sitedeki çocuklarla arkadaş olmuş ve olaylar silsilesi başlamıştır. Sitelerindeki ve mahallelerindeki yaşlıların tek tek kaybolması onları büyük bir şaşkınlığa boğarken sitelerinde oturan kamburu olan, kargalar besleyen, her gün mezarlığa giden yaşlı teyzeyi

cadı sanıp takip etmişler hatta Mila gizlice onun da kaybolmasından sonra evine girmiştir. Tüm bu olayların ardında bir dolandırıcı çetesinin mahalledeki ve sitedeki yaşlıları kandırıp evlerine konup yaşlıları seyahatlara ve bakımevlerine yerleştirdikleri anlaşılmıştır.

4.1.22. Horoz Adam ve Korsan (HAK)

Kitabın yazarı Sevim Ak, metne dair açıklamalara yer vermiştir. Yazar, beş duyu organını kullanan bireylerin, duyuları tam olarak gelişmemiş olanları çoğunlukla dışladığını ve yok saydığını belirtmektedir. Özellikle işitmeyen bireylerin geliştirdiği görsel iletişim biçimlerinin, işitenler tarafından göz ardı edildiğine işaret etmektedir. Eğer durum tersine dönseydi, işitmeyen bireylerin bulunduğu bir ortamda, işiten birey “özürlü” etiketiyle damgalanabilirdi. Kahramanımız Yağmur’un hikâyesi, sessizlikten çok gürültülü bir sesle dolup taşmaktadır. Yağmur’un doğumu bir felaketle örtüşmüştür; zira doğduğu yıl köyde kuraklık baş göstermiş ve köylüler yağmur duası ile Tanrı’dan yağmur istemişlerdir. Bunun ardından, sanki Tanrı, insanların dualarını kabul etmişcesine, kesintisiz bir şekilde yağmur yağmaya başlamış ve köylüler adeta evlerinde hapsolmuşlardır. Annesi, bu süreçte Yağmur’un doğmaması yönünde dileklerde bulunsa da, bebek bu felaket sona ermeden dünyaya gözlerini açmıştır; doğumu, yağmurun aniden durmasına sebep olmuştur.

Bebeklik döneminde Yağmur’un işitmeme durumu tam olarak fark edilmemiştir; ancak iki yaşında bu durum netleşmiştir. Köyde herkesin tavsiyeleri doğrultusunda hoca ziyaretleri gerçekleştirilmiş ve Yağmur’a işitme engelli olduğu teşhisi konulmuştur. Annesi, bunu tam olarak anlayamayınca kaynanasına “lal” kelimesinin anlamını sormuş ve aldığı yanıt, “dili tutulmuş bu oğlanın” biçiminde olmuştur. Böylece gerçek kabul edilmiştir ve Yağmur, sessiz dünyasında yaşamaya başlamıştır. Onu görünür kılan tek kişi ablası olmuştur; ablası, onunla sürekli konuşmuş ve dudak hareketleriyle anlamaya çalışmıştır. Birlikte yemek yaparken, ablası tencereye yüksek sesle vurup Yağmur’un titreşimleri hissetmesini sağlamıştır.

Yıllar geçerken, ablası evden ayrılmış; babası İstanbul’da bir iş bulmuş ve apartmanda kapıcı olarak yaşamaya başlamışlardır. Başlarda aile, Yağmur’un dışarıda fazla görünmemesine özen göstermiş olsa da pencereden gördüğü parka atlamak istemiştir. Zamanla, apartman sakinlerinin siparişlerini bakkaldan getirme gibi görevler verilse de, parka gizlice gitme isteği, onu bir grup içinde yer alma arayışına yönlendirmiştir. Bu süreçte, parka polis geldiğinde “Yapış Abi” adını verdiği genç, grup arkadaşlarıyla birlikte saklanma çabalarına ev sahipliği yapmıştır.

Apartmanlarındaki Kazım Amca ile dostluk kurmuş, günlerinin çoğunu onun yanında bakır ve resim boyama çalışmalarına ayırmıştır. Kazım Amca ona bir radyo vermiş ve o, bu radyoyu kulağına takarak yüksek sesle müzik dinlemeye başlamıştır. Bir gün Kazım Amca'nın evine ulaşamadığında saatlerce kapısında bekleyerek, onun hastaneye kaldırıldığını öğrenmiştir. Bu olay, komşularında Yağmur'un diğer duyularının geliştiği algısını oluşturmuş ve bu durum, onun kendine güvenini artırmıştır.

Daha sonra Kazım Amca'nın komşusu bir müzisyen ile dostluk kuran Yağmur, işitme engelli kuzeninin varlığını bilmesiyle bir gece diskoya gitme teklifini kabul etmiştir. Disko etkinliğine katılmak üzere horoz kostümünü giyen müzisyenle birlikte, kendisi de korsan kostümü giymiş ve ikisi “horoz adam” ve “korsan” olarak anılmaya başlamıştır. Günümüzde, ses sistemleri kuran bir firmada ses teknisyeni olarak çalışmaktadır. Bu kitap, çocukların gerçekliği ile akıcı bir anlatım sunarak, engelli bireyler için başarı hissinin tatminine yönelik önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

4.1.23. Dostluk Engel Tanımaz (DET)

İki farklı yazar tarafından aynı isimle yayımlanan eserler bulunmaktadır. Ayşen Ay'ın yanı sıra, Vildan Özdemir de bu isimle bir kitap kaleme almıştır. Özdemir'e ait eser, birinci sınıf öğrencilerinin okuma becerilerini geliştirmeye yönelik bir çalışmadır. Kitap, sınıf arkadaşı Metin'i gözlemleyen Toprak karakterinin perspektifinden ortaya çıkmaktadır. Metin'in bacaklarının zayıf olduğu ve tekerlekli sandalyesiyle okula geldiği belirtilerek, Toprak'ın bu durumu düşündüğü ifade edilmektedir.

Toprak, Metin'e yönelik empati geliştirmiştir. Geçen yaz bacağını kırarak bir ay boyunca yatmak zorunda kaldığını düşündüğünde, sıkılma hissinin Metin'in yaşadığı zorluklarla kıyaslandığında daha da belirgin hâle geldiğini fark eder. Bu nedenle, ona bir oyun teklifi sunarak bir araya gelir. Taraflar arasında, Metin'in ona satranç öğretmesi karşılığında, Toprak'ın Metin'le basketbol oynaması yönünde bir anlaşma yapılmıştır.

İlk oyunları oynadıktan sonra okuldan çıkmaya hazırlandıklarında, engelli rampasının eksik olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu durum, engelli bireylerin toplumsal yaşama uyumunda fiziksel ortamın yetersizliğini ortaya koymaktadır. Toprak'ın duyarlılığı sayesinde okula engelli rampası inşa edilmiş ve ilçede bir engelliler basketbol takımı kurulmuştur. Metin, bu takıma dâhil olmuş ve Toprak, artık bir satranç ustası hâline gelmiştir.

4.1.24. Down Sendromlu Bir Arkadaşım Var (DSBAV)

Kitap yazarı J. Moore Mallinos'dur. Kahramana kişisel bir dostunun olup olmadığını sorduğunuzda, özel bir arkadaşının olduğundan isminin de Tommy olduğundan bahseder. Kitap, çarpıcı bir girişle başlamakta ve okuyucuyu, Tommy ile tanıştığımız bir kamp deneyimine davet eder. Tommy, kampa sonradan katılan bir bireydir. Öğretmen Theresa, Tommy'nin kendini daha iyi hissetmesi için destek alması gerektiğini ifade ederek, bu amaçla bir öğrenciyi (ana karakter) görevlendirmiştir. Bu noktada, Tommy'nin down sendromlu olduğu belirtilmiştir. Ancak, grup içindeki çocuklar, Down sendromu hakkında yetersiz bilgiye sahip olduklarından, bazıları bu durumun bulaşıcı olduğunu düşünmekte, bazıları ise Tommy'nin başka bir kampa gitmesi gerektiğine inanmaktadır.

Öğretmen Theresa, Down sendromunun, fazladan bir kromozomun varlığı ile ilişkili olduğunu açıklayarak, öğrencisine bu durumu daha iyi kavrayabilmesi için tıbbi bir çerçeve sunmuştur. Ayrıca, Down sendromlu bireylerin fizyolojik özelliklerinin benzerlik gösterdiğini, örneğin, yüzlerinin genellikle düz ve geniş, gözlerinin badem şeklinde, kolları ve bacaklarının kısa, kulaklarının ve ağızlarının ise küçük olduğunu vurgulamıştır. Bunun yanı sıra, bu bireylerin bazıları görme ve işitme problemleri yaşarken, bazıları öğrenme süreçlerinde daha fazla zamana ihtiyaç duyabilmektedir.

Kitabın sonunda, Tommy ve ana karakter, karşılıklı destek sağlayarak birçok şey öğrenmiş, çeşitli gösteriler düzenlemiş ve kalıcı bir arkadaşlık kurmuşlardır.

4.1.25. Cem'in Disleksi Hikâyesi (CDH)

Kitap yazarı Helena Kraljic'dir. Kitap, ana karakter Cem'in kendisini tanıtmayıyla başlayarak, yazma ve okuma konusundaki olumsuz tutumunu ele alıyor. Cem, bu durumu disleksi adı verilen bir rahatsızlık ile ilişkilendiriyor. Küçük yaş gruplarına hitap eden bu eser, disleksinin nedenlerine dair önemli bilgiler sunmakta; özellikle 6. kromozomun bu durumda rol oynadığı vurgulanmaktadır.

Cem'in tanımlamalarında, sağ ve sol yönleri ayırt etmede zorluk yaşaması ve beyninin sol yarısında meydana gelen bazı sorunların etkileri derinlemesine işlenmektedir. Ayrıca kitapta, disleksiye sahip olmasına rağmen önemli başarılar elde etmiş devlet adamları,

yazarlar, ressamalar, oyuncular ve şeflerin örnekleri verilerek, bu durumun bireylerin potansiyelini nasıl etkileyebileceğine dair pozitif bir bakış açısı sunulmaktadır.

Sonuç olarak, Cem'in kendisinin de herkesin gurur duyabileceği bir insan olma şansı olduğunu düşünmesi ve ifade etmesi, eserin olumlu bir mesajla sonlandığını göstermektedir. Bu şekilde, disleksi sahibi bireylerin de topluma katkıda bulunabileceği ve başarı elde edebileceği vurgulanmaktadır.

4.1.26. Downsenderella (DS)

Kitap yazarı Süreyya Ülkü Güler'dir. Sıcak bir yaz sabahı, İnci aynanın karşısına geçtiğinde başının üzerinde bulunan kromozomunun hâlâ varlığını fark etti. Bu durum, çocuklara yönelik bir kitapta, her insanın vücudunda 46 kromozom bulunduğu gibi teorik bilgilerle açıklanmıştır. Ancak İnci'nin vücudunda 47 kromozom mevcuttu ve bu durum bazı becerilerini geliştirmekte zorluk çekmesine neden oluyordu. Okul başlayana kadar bu zorluklarla başa çıkabilmek adına kendisine yeni hedefler belirledi: spor yapmak (daha hızlı koşabilmek ve yürüyebilmek için), kitap okumak (daha iyi konuşabilmek için) ve resim yapmak (parmak kaslarını güçlendirerek kalemi daha iyi tutabilmek için).

Okula başladığında, çevresindeki çocuklar onun kromozomunu hiç fark etmediler; ancak o, hâlâ konuşma yetisine erişememiştir. Arkadaşları tarafından benimsenmiştir ve her gün “günaydın” selamlarıyla karşılanmasına rağmen, buna bir türlü yanıt verememiştir. Bir gün aniden “günaydın” kelimesi ağzından çıkmıştır. Hem kendisi hem de etrafındaki herkes bu duruma oldukça şaşırmıştır. Ardından birinin Downsenderella diye bağırmasını işitmiştir. İnci, bu ismin kendisine verilmiş nedeninin, başındaki kromozomun bir prenses tacına benzetilmesi olduğunu anlayınca bu ismi benimsemiş ve kromozomunu daha fazla sahiplenmeye başlamıştır.

4.1.27. Gümüş Kanat (GK)

Kitap yazarı Cahit Uçuk'tur. Kitap, Kemal'in pencereden bakarken ağaçta takılı kalan bir kuşu görmesi ve bu kuşa verdiği “gümüş kanat” ismi etrafında şekillenmektedir. Hikâye, babası Celil'in matbaada geçirdiği bir iş kazası sonucunda parmaklarını kaybetmesi ve ailenin bu durumla başa çıkma çabasına odaklanmaktadır. Celil'in yaşadığı talihsiz kaza, ailenin dinamiklerini köklü bir şekilde değiştirirken, bu olayın yarattığı ruhsal çöküş de sıkça

irdelenmektedir. Eserde, Celil'in engeli ve buna ek olarak mücadele ettiği kansızlık hastalığı da önemli bir yer tutmaktadır.

Kemal, babasının çalışamaz hâle gelmesinin ardından aile bütçesine katkıda bulunmak amacıyla babasının eski iş yeri olan mücellithaneye gitme kararı alır. Burada, kendi azmi ve çalışkanlığı ile kendini kanıtlama ve mücellithanedeki konumunu yükseltme çabası içerisinde bulunur. Aynı zamanda, annesinin yaptığı fedakârlıklar ve babasının süregelen gururu, olumlu bir atmosfer oluşturmakta ve ailenin dayanışma ruhunu yansıtmaktadır.

Kemal'in eğitime olan bağlılığı, engeller ve zorluklar karşısında vazgeçmediğini gösterirken, boş zamanlarında ders çalıştığı ve bazı günlerde öğretmeni ile ders çalışmaya gittiği aktarılmaktadır. Bu durum, eğitim hakkının her koşulda sürdürülmesi gerektiğine dair güçlü bir vurguda bulunmaktadır.

Genel hatlarıyla ele alındığında, Kemal'in babasının yaşadığı engel sonrası değişen hayatı, karşılaştığı her zorlukta ortaya çıkan “gümüş kanat” temi eşliğinde gelişmektedir. Öne çıkan bir olay, Kemal'in mücellithanenin alt katında keşfettiği bir dehlizin Sultanahmet'e uzandığını arkeologlara açıklaması ve bu dehlizde bulduğu paranın yine gümüş kanat simgesi barındırmasıdır. Bu durum, Kemal'in hayallerinin ve gümüş kanadın hayatındaki farklı etkilerini anlaması noktasında önemli bir dönüm noktası teşkil etmektedir.

Ayrıca, yakın arkadaşı Nevzat'ın ona hediye ettiği *Kamerde İlk İnsanlar* adlı kitabın ciltlemesini yenilerken bulduğu pulun üzerindeki gümüş kanat simgesi de onun yaşamında köklü değişikliklere yol açan bir unsur hâline gelmektedir. Nevzat'ın vefatından önce ona vasiyet ettiği pul sayesinde Kemal, ailesiyle birlikte yeni bir ev alacak ve babasının açtığı hesaba yatırılan paralarla eğitime devam edebileceği belirtilerek kitap son bulmaktadır.

4.1.28. Endişe Ağacı (EA)

Kitap yazarı Marianne Musgrove'dur. Juliet isimli karakterin hayatı, psikolog bir anne ve bilim meraklısı bir baba ile onunla aynı evi paylaşan kız kardeşi etrafında şekillenmektedir. Juliet, günlük yaşamında sürekli kaygı ve endişe duyguları taşımaktadır. Kız kardeşiyle paylaştığı odadan hoşnut olmaması, sık sık tartışmalara neden olmaktadır. Bu durum, aynı zamanda anne ve babasının arasındaki çatışmalara da yansımaktadır; Juliet, bu gerilimi gözlemleyerek kendi içsel dünyasında derinleşen bir kaygı yaşamaktadır.

Bir gün, annesinin babasının sıradışı projeleriyle dolup taşan odadan bıkan Juliet, evlerine gelen misafirlere bu odanın açıklanmasından duyduğu yorgunluktan dolayı, odayı boşaltma talebinde bulunarak yeni bir odaya sahip olma fikrini gündeme getirir. Bu yeni oda, geçmişte babaannesine ait olduğu öğrenildiğinde, Juliet’in merakı daha da artar. Odanın duvarında çizili bir ağaç figürü ve çeşitli hayvan figürlerinin varlığı, onu babaannesine yönlendirdiği bir sorunun kapılarını açar. Babaannesi, bu ağaç figürünün “endişe ağacı” olduğunu ifade eder ve kaygılı anlarında hissettiği endişeleri bu ağaca anlatarak, her bir endişesine özel bir hayvan asmasını önerir.

Bu olay örgüsü, kitabın merkezini oluşturmakla birlikte, babaannenin takılı bir cihazla bağlı dolayısıyla engelliliğe gönderme yapıldığını gözler önüne sermektedir. Aynı zamanda, Juliet’in sürekli endişe hâli, onun ruhsal ve duygusal zorluklar yaşayan bireyler arasında yer almasında önemli bir zemin hazırlamaktadır. Böylece, hem aile dinamikleri hem de bireysel kaygı temlerinin derinliği, eserin ruhsal hâline dair metaforik bir katman oluşturduğu söylenebilir.

4.1.29. Kanatsız Arı Mu/İlk Uçuş (KAM)

Kitap yazarı Ahmet Şerif İzgören’in eserleri arasında yer alan *Kanatsız Arı Mu*, *Kanatsız Arı Mu: İlk Uçuş* ve *Kanatsız Arı Mu: Büyük Saldırı* adlı kitap serisi, fiziksel engelleri olan bir arının hayatını ve yaşadığı maceraları mercek altına almaktadır. Özellikle “*İlk Uçuş*” kitabında, arının dostları tarafından engelini aşabilmesi için çiçeklerden yapılmış bir koltuk tasarımları ve bu koltukla polen toplamaya gitmeleri üzerine odaklanılmaktadır. Bu süreçte kitap, ana fikir olarak “Uçmak için kanatlar değil, dostlar gerekiyormuş. Dostların olmadan uçamazsın (s. 28).” mesajını açık bir biçimde iletmektedir.

Küçük yaştaki okuyuculara hitap eden bu eser, 7 ila 9 yaş aralığındaki çocukların okuma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Eserin hayvan karakterleri üzerinden duygusal bağlantılar kurması, doğa ile ilişkilendirilmiş temel duyguların anlaşılabilirliğini artırmada önemli bir rol oynamaktadır. Böylece, çocuklar hem empati kurmayı öğrenmekte hem de engellerin üstesinden gelmenin ve dostluğun kıymetini kavramakta fayda sağlamaktadır.

4.1.30. Kardeşim Benim (KB)

Kitap yazarı Cynthia Lord'dur. Kitabın ana karakteri Catherine'nin otizmlili kardeşiyle olan ilişkisi etrafında gelişen olayları konu almaktadır. Catherine, anne ve kardeşiyle birlikte sürekli klinik ziyaretleri yapmakta, burada farklı engelleri olan bireylerle tanışmaktadır. Örneğin, Bayan Forst felç geçirmiş ağabeyini terapiye getirirken, Carrol down sendromlu bebeği için destek arayışındadır. Jason ise tekerlekli sandalyeye bağımlı bir gençtir ve iletişim kurmak için bir kelime kitabı kullanmaktadır.

Catherine ve Jason'un tanışması, onun izinsiz resmini çizmesi sonucunda gerçekleşir ve Catherine özür dileyerek aralarındaki ilişkiyi güçlendirir. Zamanla, Catherine, Jason'a kelime kartları hazırlayarak ve kendi kardeşine kurallar öğretmeye çalışarak bir sorumluluk geliştirir. Bu süreçte, günlük yaşamında yaşadığı zorluklar üzerinde dururken, çevresindeki sosyal dinamikler de önemli bir rol oynamaktadır. Yeni komşuları Kristi ve yakınlığı olan Ryan ile yaşadığı olaylar, Ryan'ın akran zorbalığı yapması çatışma yaratır.

Catherine, Jason ile dans partisine katılmasının yanı sıra, kardeşine kurallar öğretme çabalarıyla da dikkat çekmektedir. Kitabın sonunda, David'in kendi kelimelerinin olması gerektiğini anlaması, Catherine'nin kardeşiyle paylaşacak özel şeyler üzerine düşünmesine neden olur. Kardeşinin yanına diz çökmesiyle ve yüzlerinin yan yana gelmesiyle kitap son bulur.

Otistik bireyler genellikle göz teması kurmaktan çekinir, müziğe ilgi duyabilirler ve rutinlerine sıkı bir şekilde bağlılık gösterirler. Kitapta, David'in otizm belirtileri olarak gösterdiği davranışlar bu bağlamda dikkat çekmektedir.

4.1.31. Küçük İnsanlar Büyük Hayaller: Stephen Hawking (SH)

Kitap yazarı Matt Hunt, Maria Isabel Sanchez Vegara'dır. Bu kitap, ünlü İngiliz fizikçi, astronom ve yazar Stephen Hawking'in yaşam öyküsünü ele alarak, çocuk okuyuculara ilham vermek amacıyla kaleme alınmıştır. Stephen, Oxford, İngiltere'de bilime tutkuyla bağlı bir ailede büyümüştür. Küçük yaşlarından itibaren merak duygusunun gelişmiş olması, onu düşünmeye ve araştırmaya yönlendirmiştir. Bu azmi sayesinde Oxford ve Cambridge üniversitelerinde eğitim alma fırsatını yakalamıştır.

Hawking'in kozmoloji alanındaki çalışmaları, onu hayatının belirli bir döneminde memnuniyet verici bir noktaya taşısa da aniden yaşadığı bir kaza sonucu düşmesi, hayatını

köklü bir şekilde değiştirmiştir. Sağlık durumu ile ilgili yapılan tetkiklerde, çok nadir görülen bir hastalığın tespit edilmesi, vücudunun giderek felç olacağı haberini de beraberinde getirmiş; doktorlar, ona en fazla iki yıl ömrü kaldığını belirtmiştir. Bu durumu duyduğu an, Hawking için son derece üzücü bir deneyim olmasına rağmen, umutsuzluğa kapılmak yerine yıldızlara bakmayı ve onları saymayı tercih etmiştir. Vücudunun kontrolünü kaybetmiş olsa da, zihninin özgürlüğünü koruyacağına dair inancını sürdürmüştür.

Stephen Hawking, bu zorlukların üstesinden gelerek evlenmiş ve üç çocuk babası olmuştur. Zaman içinde evrende kara deliklerin varlığına dair önemli bulgular elde etmiş ve “Hawking Işınması” adını verdiği bir teori geliştirmiştir. Hastalığın ilerlemesi sonucu sesini kaybetmiş olsa da, kendisine özel bir konuşma sistemi edinecek kadar azimle çalışmıştır. Bu yeni sesini kullanarak, insanlara evrenin sırlarını çözmelerine yardımcı olacak bir kitap yazmayı başarmıştır.

Stephen Hawking, 65. doğum gününü tekerlekli sandalyesi olmadan bir astronot ekibiyle birlikte, yer çekimsiz ortamda kutlamıştır; bu durum, onun azmi ve kararlılığının sembolü olmuştur. Kitap, özellikle genç okuyuculara hitap eden biyografik bir eser olma özelliği taşıdığı için ana fikir olarak şu önemli mesajı vermektedir: “Ne kadar zor görünürse görünsün, her zaman yapabileceğin ve başarılı olabileceğin bir şey vardır (s. 26).” Bu özelliğiyle, Stephen Hawking’in yaşamı, azim ve umutla dolu bir hikâye olarak kalplerde yer edinmektedir.

4.1.32. Aşık Veysel: Uzun İnce Bir Yol (UİBY)

Kitap yazarı Aysel Gürmen’dir. Kitap, Veysel’in heyecanla babasının eve dönüşünü beklemesiyle başlamaktadır. Veysel, yedi yaşında çiçek hastalığına yakalanarak sağ gözünü kaybetmiş, sol gözünde ise perde oluşmuştur. Doktor tarafından sol gözündeki perde alınabilecekken, bir gün sarı öküzün boynuzunun gözüne çarpması sonucu tamamen görme yetisini yitirmiştir. Eserde, “kör” veya “engelli” gibi terimlerin yerine “görmez-görmez olmak” ifadesi tercih edilmiştir.

Veysel, artık çocuklarla eskisi gibi oynayamamakta ve diğer çocukların kendisiyle alay etmesi nedeniyle evden çıkmamaktadır. Bu durum, onun sıkılmasına yol açmaktadır. Babası, bu sıkıntıyı gidermek amacıyla ona bir bağlama hediye etmiştir. Veysel, bu duruma sevindiği hâlde bağlama çalmayı başaramamaktadır. Bunun üzerine babası, Veysel’i Hüseyin dayıya götürür. Hüseyin dayı, ona bağlama çalmayı öğretirken, Veysel’in bağlamasının sık sık

çatlayan ve kırılan yerlerini tamir etmiştir. Ancak Veysel, köye gelen bağlama ustalarıyla kendini karşılaştırarak onların seviyesine ulaşamadığı için üzülmemektedir.

Bir gün, köylerine gelen Çamşıhlı Ali Ağa ile tanışır ve onun güzel çalma becerisi hakkında sohbet eder. Veysel'in babasının daveti üzerine Ali Ağa bir süre onlarla misafir kalır ve bu süreçte ikisi arasında güçlü bir dostluk gelişir. Veysel, bu süre zarfında bağlama çalma yeteneğini geliştirirken, Ali Ağa da ondan görmeden yaşamının nasıl bir deneyim olduğunu öğrenmek istemektedir. Ali Ağa, ilginç bir öneri ile gelir: “Varsay ki ben hiçbir şey görmüyorum. Gideceğimiz yere kadar kolumu tut, bu sürede etrafımdaki her şeyi bana anlat (s. 18).” Veysel, bu teklifi kabul eder. Ali Ağa, Veysel'in görmeden etrafındaki nesnelere nasıl hâkim olduğunu merak ettiğinde, Veysel adımlarını sayarak ilerlediğini, seslerden etrafa dair ipuçları edindiğini ve çevredeki doğal seslerin, özellikle ağaçların melodi gibi yankılandığını ifade eder.

Bu örnek, engelli bireylerin, kaybettikleri yeteneklerin yerine diğer uzuvlarını daha etkin bir biçimde kullanabilme kabiliyetini göstermektedir. Kitap, Veysel'in topraklarına ve köyüne olan sadakatini vurgulayarak, çeşitli meyve fidanları dikmesiyle sona ermekte ve tanınmış bir bağlama ustası olmasıyla günümüz toplumu için önemli bir figür olan Veysel'i genç okuyucu kitlesine tanıtan biyografik bir roman niteliği taşımaktadır.

4.1.33. Moby Dick (MD)

Kitap yazarı Herman Melville'dir. İsmail, balina avcılığı yaparak denizlerde yaşamayı hayal eden bir karakterdir. Yolculuğu sırasında konakladığı harabe hâldeki bir handa, tanımadığı bir zıpkıncıyla aynı odayı paylaşmak zorunda kalır. Ön yargılarla yaklaştığı zıpkıncıyla zamanla yakın arkadaş olup aynı gemide çalışmaya karar verirler. Gemideyken adından sıkça bahsedilen Kaptan Ahab'ın tek bacaklı olduğunu öğrenir. İsmail, Ahab'ın bacağını kaybetme hikâyesini duyduğunda, bunu Moby Dick adındaki beyaz balinanın yaptığını öğrenerek hayrete uğrar.

Ahab, sert ve soğuk bakışlı bir kişilik sergilemekte, her gün güverteye çıkarak beyaz balinayı sormaktadır. Kaptanın hedefi, Ahab'ın bacağını koparan bu güçlü balinayı öldürmektir. Moby Dick'in yaralanmaya karşı kayıtsız olduğunu ve kaptana tam anlamıyla bir hasar verdiğini düşünülmektedir. Ahab, bacağını o uğursuz balinanın kopardığını belirterek

kendisini yarım insan hâline getiren balinadan bahsetmesi, kendini yarım bir insan olarak tanımlaması ve bu durum, engellilikle ilgili toplumdaki yaygın algıları yansıtmaktadır.

Bu bağlamda, engellilik durumu, İsmail'in ve Ahab'ın içsel ve toplumsal mücadelesi üzerinden, intikam arzusunun güçlenmesiyle bir dönüşüm sürecine girmektedir. Roman, engelliliğin acınası bir durumdan intikama yönelik bir kararlılığa evrilme sürecini derinlemesine incelemektedir.

4.1.34. Süper İyi Günler ya da Christopher Boone'nin Sıra Dışı Hayatı (SİG)

Kitap yazarı Mark Haddon'dur. Kitap, otizmli bir çocuk olan Christopher'ın, komşusu Bayan Shears'ın köpeği Wellington'un ölümü etrafında gelişen olayları konu almaktadır. Christopher, köpeği bulduğunda, ona bir bahçe tırnığının saplanmış olduğunu görür ve köpeğin öldüğünü anlar. Bayan Shears'ın bu durumu görmesi, Christopher'ın köpeği öldürdüğü düşünüldüğünden polise götürülmesine neden olur. Disiplinsizleşen olaylar, babasının karakola gelip onu kurtarmasıyla devam eder; bu süreçte Christopher, köpeğin katilini bulmaya karar verir.

Araştırma süreci, Bayan Shears ve diğer komşularla “Wellington’u kimin öldürdüğünü biliyor musunuz? (s. 42)” sorusunu yönelterek ilerlerken, babası Christopher'a bu araştırmayı bırakmasını sıkça tembih eder. Fakat Christopher, bu uyarılara aldırmadan araştırmalarına devam eder. Babası, Christopher'ın notlarını okuduktan sonra kitabını çöpe atar; bunu bulan Christopher, babasının mektuplarını bulur ve annesinin kaybıyla ilgili yeni bilgiler edinir. Mektuplarda annesinin, Bay Shears ile ilişkisi ve Wellington'un ölümüne dair bazı açıklamalar yer almaktadır.

Bu bilgiler ışığında, Christopher Londra'ya annesini bulmak üzere gizlice gitmeye karar verir. Zorlu bir yolculuğun ardından annesinin adresine ulaşır, ancak annesiyle birlikte kalma isteği üzerine babası geri dönmek zorunda kalır. Bay Shears'ın annesine kötü davranması ve babasının sürekli kapıya dayanması, Christopher'ın dikkatini çeker. Sonunda, bir gece Bay Shears'ın odasına girmesiyle annesi, Christopher'ı babasıyla birlikte yaşamaya geri götürür.

Kitap, Christopher ve annesinin küçük bir evde yaşamaya başlamasıyla sona erer. Christopher, babasının iletişime çabalarına mesafeli kalır. Ancak, bir gün babası ona kendisiyle iletişim kurması ve ona güvenmesi gerektiğini anlatır. Babası, ona bir köpek

hediye ederek bu güveni pekiştirir. Kitabın sonunda Christopher, lise düzeyinde matematik sınavından A alarak başarılı olduğunu gösterir.

Christopher'ın otizmine özgü özellikleri, temastan hoşlanmaması, kalabalıktan rahatsızlık hissetmesi ve sese karşı aşırı duyarlılığı gibi durumlar kitap boyunca kendini gösterir. Örneğin, annesi ve babasıyla iletişim kurarken sadece ellerini birleştirmesi, tren istasyonunda kalabalık ve ses karşısında yaptığı davranışlarla belirginleşir. Kitapta “ben gerzek değilim, spastiklere böyle diyorlar (s. 37).” ifadesi dikkat çekerken, 50. sayfada ise engelli bireylere yapılan atıflar, ana karakterin çevresindeki diğer bireylerin duruma dair algısını vurgulamaktadır.

4.1.35. Limon Kütüphanesi (LK)

Kitap yazarı Jo Cotterill'dir. Kitabın ana kahramanı on yaşında bir kız çocuğu olan Calypso'dur. Calypso, babası bir editör olan ve evi annesinden kalma kitaplar ve fotoğraflarla dolu bir ortamda yaşamaktadır. Annesinin ölümünün ardından babası buhran geçirirken, Calypso'ya yeterince ilgi göstermemekte; hatta bazen Calypso, babasına bakım vermek durumunda kalmaktadır. Bununla birlikte, baba, Calypso'ya sürekli olarak içindeki ruhsal gücü keşfetmesi konusunda telkinde bulunmakta ve arkadaş edinmesini ile sosyalleşmesini sorun olarak görmektedir. Calypso da babasının bu sözlerini kabul ederek arkadaşlık kurmaktan kaçınmaktadır. Ancak, yeni okul arkadaşı Mae'in Calypso'yu izlediği bir sırada bahçede onun ismini yazması, aralarındaki dostluğun başlangıcını oluşturmuştur. Her iki çocuk da okumaya büyük bir tutku duyarak, dünyalarını kitaplarla şekillendirmişlerdir.

Bir gün, Calypso babasının annesinden kalan kitapları raflardan kaldırarak depoya götürdüğünü görünce derin bir üzüntüye kapılır. Boşalan raflara limonlar dizmesi, onun içsel dünyasının bir yansımasıdır. Babasının giderek artan tuhaflıklarını arkadaşına aktaran Calypso, bu durumun ardından Mae ve ailesi tarafından durumu Sosyal Hizmetlere bildirilir ve bu çerçevede babası bazı günlerde terapi almaya başlanır. Bu süreçte, Calypso da “çocuk bakıcılığı” adı verilen, yetişkinlere bakan çocukların seanslarına katılım gösterir. Babası, iyileşme sürecinin başlamasıyla birlikte yeni bir krizle karşılaşır; yazmakta olduğu kitabın yayınevleri tarafından kabul edilmemesi bu buhranı tetikler. Babası, bu dönemde yemek ve içmekten tamamen uzaklaşırken, zamanla bu krizi de aşmayı başarırlar ve günlük yaşamlarına devam ederler.

İlk bakışta engellilik temi doğrudan işlenmiyor gibi görünse de, araştırmalar ışığında, Calypso'nun babası ruhsal ve duygusal hastalık alanları çerçevesinde engelli sınıflandırmasına dâhil edilebilmektedir. Bu durum, engelliliğin doğrudan gözlemlenebilen bir olgu olmadığını gösteren bir örnek teşkil etmektedir. Çocuk edebiyatı kapsamında değerlendirildiğinde bu tem, edebi eserler içinde sınırlı sayıda ele alınarak kısıtlı bir temsil sunmaktadır.

4.1.36. Aksak Ali (AA)

Kitap yazarı Serpil Ural'dır. Kitap, Ali'nin bedensel engelinin doğrudan betimlenmesiyle başlamaktadır. Ali'nin bir ayağı diğerine göre kısa ve daha zayıf olduğu için yürümesi ve koşması zorluk arz etmektedir. Yürüdüğü zaman ayağının aksamasından dolayı bazı çocuklar ona “Aksak Ali” şeklinde hitap etmektedir. Ali'nin okula geç kaldığı bir günde, öğretmenin derse girmesinin ardından dalga geçen çocuklardan biri olan gözlüklü çocuğu yanına çağırarak gözlüğünü almıştır. Öğretmen, çocuğa pencereden dışarıda gördüklerini anlatmasını istemiştir; fakat çocuk gözlüğünün olmaması nedeniyle ne göreceğini bilememiştir. Pencereye zorla ulaşarak dışarı baktığında hiçbir şeyi görememiştir. Bu durum üzerine öğretmen, herkesin her şeyi yapamayacağını; eli ve ayağı sakat olanların kolay hareket edemeyeceğini, gözlük kullanmayanların iyi göremeyeceğini ancak engelli bireylerin yaşamlarını kolaylaştıracak çeşitli yardımların da mevcut olduğunu belirterek gözlük, işitme cihazları ve protez bacaklar gibi örnekler vermiştir.

Sonrasında öğretmen, çeşitli öğrencileri tahtaya kaldırarak bir çocuğun elini koluna bağlamış, diğerinin kulaklarına pamuk tıkamış ve görme sorunu yaşayan öğrencinin gözlüğünü almıştır. Daha sonra elleri bağlı olan ve gözlüğü alınan öğrenciden şarkı söylemesini istemiştir. Kulakları tıkalı olan çocuk da değişik jimnastik hareketleri yapmıştır. Bu yöntemle öğretmen, öğrencilerinin empati kurmasını sağlamış ve engelli bireylerde görülen yetersizliklere karşın yeteneklerinin de mevcut olabileceğini ortaya koymak istemiştir. Öğretmen, Ali'nin onlar gibi güzel yürüyemeyip, koşamadığını fakat çok güzel bir öykü yazdığını belirterek Ali'nin *Ali'nin Özlemi* adlı öyküsünü okumasını istemiştir. Bu öykü, kendi gibi engelli bireylerin dışlanmadığı bir dünyayı tasvir etmektedir. Olayın ardından utanç duyan arkadaşları, artık Ali'ye “Öykücü Ali” diye hitap etmeye başlamışlardır.

4.1.37. Seslerin Perisi Işık (SPI)

Kitap yazarı Yota K. Alexandrou'dur. Işık'ın karakteri, çocuk edebiyatında önemli bir yer tutmakta olup, kitapta çeşitli oyunlarda sürekli kazanması, müzikle ilgili oyunlardaki başarısı ve su sesi gibi detaylara verdiği tepkilerle, görme engelli bir bireyin yaşam deneyimlerine dair ipuçları sunmaktadır. Küçük yaş grubuna hitap eden bu eser, Işık'ın yaşadığı dünyayı algılayış biçimini okuyucuya sezdirirken aynı zamanda görme engelli bireylerin ihtiyaç duyduğu duyusal deneyimlere de dikkat çekmektedir.

Özellikle, Işık'ın uzun parmaklarıyla kitap sayfalarındaki kabartmalı noktaların üzerinde gezinmesi, onun merakını ve bu gizemli haritayı keşfetme isteğini simgelemektedir. Bu durum, Braille alfabesi gibi başkalarının görme biçimini değiştiren bir iletişim ve ifade aracı olarak temsil edilmektedir. Işık'ın ayrıca bir baston kullanması, onun görsel algısı kısıtlı olsa bile çevresini keşfetme çabasını ortaya koymaktadır.

Olay örgüsü, Işık'ın sürekli açık bırakılan sınıf kapısının haylaz Metin ve arkadaşları tarafından kapatılmasıyla başlar. Bu kapatma eylemi, Işık'ın düşmesine ve onunla alay edilmesine neden olur. Bu durum, Işık'ın karşılaştığı zorlukları ve ayrımcılığı gözler önüne sererken, aynı zamanda öğretmenin duruma yaklaşımını da irdelemektedir. Öğretmen, olayla ilgili olarak çocukların yerine empati yapmalarını sağlamak amacıyla, onlardan gözlerini kapatmalarını istemektedir. Bu nüans, gözlerin kapanmasıyla birlikte çevrenin sesleri ve kokularının yoğunlaşması üzerine bir deneyim yaratmıştır.

Bu bağlamda, kitapta oluşturulan anlatı, empati kavramının öğretmen tarafından öğrencilere hissettirilmek istenmesi üzerine kurgulanmıştır. Olay örgüsü, Serpil Ural'a ait olan *Aksak Ali* adlı eserle benzerlikler taşımakta olup, her iki kitapta da görme engelli bireylerin deneyimleri ve bu deneyimlerin etrafındaki sosyal dinamikler üzerinde durulmaktadır. Bu tür kurgusal yapıların, genç okuyucular üzerinde empati duygusu geliştirmeyi hedefleyen eğitimsel bir işlevi olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

4.1.38. Bay Endişe (BE)

Kitap yazar Holly L. Niner'dır. Kitap kapağının alt kısmında yer alan “obsesif kompulsif bozukluk hakkında bir öykü” ifadesi, ilk bakışta tıbbi terminolojiye dayalı bir eser olduğu izlenimini vermekte iken kitabın içeriği daha küçük yaş gruplarındaki okuyuculara yönelik yazıldığını gözler önüne sermektedir. Eserin ana karakteri Kerem, belirli davranışları sürekli

olarak tekrarlamakta ve bunları dikkatle kontrol etmektedir. Örneğin, dolabın kapaklarının kapalı olduğundan emin olmak için defalarca kontrol yapmaktadır. Yine, yatağının altında herhangi bir ışığın olup olmadığını sık sık sorgulamakta ve belirli ritüel hâline gelmiş davranışları yinelemekten kaçınmamaktadır.

Kerem, yaşadığı bu durumları annesine aktardığında, ailesi onu Doktor Filiz'e götürmeyi uygun bulmuş ve burada kendisine Obsesif Kompulsif Bozukluk (OKB) tanısı konulmuştur. Doktor Filiz'in seansları sonrasında, Kerem bu karmaşık durumu daha iyi anlayabilmek için, doktor'un kullandığı bir metafor yardımıyla, zihninde sürekli telefonla kendisini arayan ve bildirimler gönderen bir karakter yaratarak süreci idare etmeye çalışmıştır. Bu karaktere "Bay Endişe" adını vermiştir.

Bay Endişe ile olan bu yeni ilişki, Kerem'in kaygılarıyla yüzleşme yöntemini de belirlemiştir. Onun rehberliğinde, aramalardan kaçınma yolu olarak onu bir daha aramamasını; kontrolün onda değil, kendisinde olduğunu belirten bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu yaklaşım, Kerem'in iyileşme sürecinde önemli bir dönüm noktası olmuş ve onun zihnindeki kaygıları kontrol altına almasına yardımcı olmuştur. Bu şekilde, Kerem, Bay Endişe ile gerçekleştirdiği bu içsel diyalog sayesinde, davranış kalıplarını değiştirme ve kontrol sağlama yönünde önemli adımlar atmıştır.

Sonuç olarak, bu eser, genç okuyuculara psikolojik bir bozukluk hakkında bilgi verirken, aynı zamanda karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelme konusunda ilham vermektedir. Kerem'in hikâyesi, psikolojik destek almanın, içsel dünyayla yüzleşmenin ve zihinsel sağlığı korumanın önemini vurgulamaktadır.

4.1.39. Patenli Kız (PK)

Kitabın yazarı Zeynep Cemali'dir. Postacı Erkan Bey'in, köydeki altı saygın ihtiyara iletilen sarı zarflar içerisindeki kitapların varlığına dikkati çekmesi, bu hikâyenin başlangıcını teşkil etmektedir. Erkan Bey, bu gizemli postaları sahiplerine iletmek amacıyla bir müddet boyunca araştırmalar yürütmüş, ancak sonunda elde ettiği bilgilerin kaynağını kendi çocuklarından öğrenmek durumunda kalmıştır. Bu mektupların aslında, Eczacı Aydın'ın yeğeni olan Nil'in kuzeni Şerare Aydoğdu tarafından gönderilmiş olduğu anlaşılmıştır. Önemli bir ayrıntı olarak, Şerare'nin işitme engelli bir birey olması, karakterinin derinliğine ve hikâyenin anlam katmanlarına katkıda bulunmaktadır.

Şerare, yaz tatili için geldiği Yeşilbağlar'da, köyün altı ihtiyarına gösterdiği sevecenlik ve benzersizliğiyle derin bir iz bırakmıştır. Bu yaz tatili esnasında, Şerare'nin ödev olarak derlediği anılar, bu altı ihtiyarın yaşamlarına dair önemli anekdotları içermekte ve bu sayede ödev, öğretmenleri ve arkadaşları tarafından büyük bir beğeniyle karşılanmıştır. Nihayetinde, anılardan oluşan bu derleme, altı bölüm olarak bir kitapta yayımlanmıştır. Kitapta yer alan bazı yanlış anlamalar, başka bir engelliliğe atıfta bulunduğu gibi, toplumsal algıların nasıl şekillendiği hakkında da ipuçları sunmaktadır. Örneğin, Postacı Erkan Bey'in, öğretmen Leyla'dan Şerare'nin ayaklarının kesildiğine dair bilgi alması, toplum içerisindeki yanlış bilgilerin ve önyargıların yayılması noktasında dikkate değer bir örnek teşkil etmektedir.

Şerare, "Karamela" adlı programa katılarak, engellilik olgusu, engelli bireylerin eğitimi ve ailelerin engelli çocuklarına karşı tutumları üzerine önemli konuşmalar yapmış ve bu süreçte toplumsal duyarlılığı artırma yönünde takdir toplamıştır. Bu yayının ardından, köydeki beş ihtiyar, Şerare'nin yaşamından ve deneyimlerinden güç alarak engellilere yönelik çeşitli yaşam alanları oluşturma hedefleri belirlemişlerdir. Bu hedefler arasında; engellilere yönelik bir hobi bahçesi tesis etme, ayrıca Şerare'nin kitabını kapı kapı gezip satmak ve elde edilen gelirleri işitme engelli çocuklara ulaştırma planları bulunmaktadır. Bu girişimler, toplumsal dayanışma ve engelli bireylerin entegrasyonunu sağlama amacı taşımaktadır. Ancak, Dürbün Nimet bu süreçlerin dışında kalmayı tercih etmiştir.

4.1.40. Ada'nın Günlüğü (AG)

Kitap yazarı Pınar Kalecik'tir. Kitap, 12 yaşındaki engelli kahramanımız Ada'nın kendini tanıttığı bölümlerle başlamakta ve onun köye yapmış olduğu yolculuğun serüvenini anlatmaktadır. Kitabın ismi, okuyuculara Ada'nın köye gitmesini ve orada yaşadığı deneyimleri günlüğüne kaydetmesini ana olay örgüsü olarak ifade etmektedir.

Esas olarak, kitabın içeriği, engelli çocuklar için yazılmış edebi bir eser olarak, özel eğitim okulunda eğitim alan bir karakterin bakış açısını yansıtır. Ada, öz kimliğini ve yaşamın zorluklarını anlatırken, Down sendromu gibi belirgin bir engel türüne sahip olduğu kitabın illüstrasyonlarından anlaşılmaktadır. Üslup olarak, özellikle küçük yaş grubu okuyuculara hitap eden, onların anlayabileceği basit ve akıcı bir dille kaleme alınmış olan bu eser, engelli bireylerin deneyimlerini ve toplumsal yaşamda karşılaştıkları zorlukları empatik bir şekilde ele almayı amaçlamaktadır.

Ada'nın günlük aracılığıyla aktarılan köy macerası, bu minik kahramanın hayata karşı duyduğu merak ve cesareti temsil ederken, okura da engelli bireylerin hayatlarındaki normalleşmeyi ve topluma entegrasyon süreçlerini öğretmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, kitap, sadece bir hikâye sunmaktan ziyade dâhil olduğu topluluk ve çevresiyle olan etkileşimlerini zengin bir perspektiften inceleme fırsatı tanımaktadır. Ada'nın duygu ve düşüncelerini içten bir şekilde ifade etmesi, okuyucu üzerinde derin bir etkileycilik oluşturmakta ve farklılıkların zenginliğini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak, bu eser, hem eğitici hem de eğlenceli bir dil kullanarak, genç okuyuculara engelli bireylerle ilgili farkındalık kazandırmayı ve onları anlamaları için bir köprü oluşturmayı hedeflemektedir. Ada'nın serüveni, engellerin aşılabileceği ve farklılıkların zenginlikleriyle dolu bir dünyayı gözler önüne sererken, okuyuculara empati ve anlayış geliştirmek için önemli bir fırsat sunmaktadır.

4.2. Kitaplardaki Bibliyoterapik Mesajlar

Tablo 2'de Pearl (1990), Vaughn ve Rothlein (1994), McCarty ve Chalmers (1997), Orr ve arkadaşlarının (1997) çalışmalarından hareketle Sridhar, Vaughn'un (2000) oluşturduğu içerik temel alınarak eserlerin verdiği bibliyoterapik mesajlar ve özetleri hazırlanmıştır. Çalışmada sunulan bilgiler temel alınarak düzenlenmiş ve eklemelerle geliştirilmiştir. İçerik, incelenen çocuk kitaplarındaki bibliyoterapik mesajlarla genişletilerek ve güncellenerek yeniden yapılandırılmıştır.

Tablo 2. Bibliyoterapik Mesajlar

Bibliyoterapik Mesaj	Kitap ismi	Özet
Arkadaş edinme Arkadaşlığı sürdürme	Petey	Doğumundan sonra ailesi tarafından bir bakımevine terk edilen Petey'in Estaban, Trevor, Cassie adında arkadaşlar edinmesi ve aralarındaki güçlü bağ anlatılmaktadır.
Belirli engelleri olan çocukların bazen özel okullara gitmesi	İçimdeki Müzik	Melody'nin ailesi ve komşuları, onun zeka ve yetenek açısından oldukça donanımlı bir birey olduğunu

		düşünmelerine rağmen, Melody özel eğitim sınıfına yerleştirilmiştir. Burada, engelli çocukların yer aldığı Spaulding Street Okulu'na kaydedilmiştir.
Çeşitli engelleri kabul etme Engellerin üstesinden gelme Arkadaş edinme	İçimdeki Melodi	Melodi çeşitli engelleri olan çocukların dahil olduğu bir kampa gitmiştir. Burada yeni arkadaşlar edinmiş ve balon patlatma, yüzme, ata binme gibi etkinlikler gerçekleştirmiştir.
Görme engelli bir çocuğun dahil edilmesi Görme engelini kabul etme ve anlama Arkadaş edinme Arkadaşlığı sürdürme	Parmak Uçları	Işık'ın görme engelli Doğan ve sonradan görme yetisini kaybetmiş Mert ile arkadaşlık kurması, hayata onları anlayarak bakması anlatılmaktadır.
Fiziksel görünümü kabul etme Engelli bireylerin farklı şeyler kullansalar da bize benzemeleri Duygusal incinmelerle baş etme/başa çıkma	Mucize	August'un fiziksel görünümündeki farklılığı sürekli bir başlıkla yaşamasına, ayrıştırılmasına hatta belli bir süre okula gitmemesine neden olmuştur. Üstelik fiziksel görünümünün yanında kendisine başından takılan değişik bir işitme cihazı kullanmaktadır. August okula gitmeye başlamasıyla bazı çocuklar onun görünüşü nedeniyle ondan uzak durur, hatta zorbalık yapar. Özellikle Julian adındaki çocuk, onunla sürekli dalga geçmektedir. Fakat August bu duygusal incinmelerle baş etmiştir.
Eşsiz ve evrensel olma Fiziksel görünümü kabul etme	Hepimiz Mucizemiz	Eserin sonunda August, fiziksel görünümünü kabul etmekte ve diğer insanların kendisini bir mucize olarak değerlendirmesi gerektiğini, herkesi bir mucize olarak görülmesini arzuladığını ifade etmektedir.

Engellerin üstesinden gelme	Sol Ayağım	Christy doğuştan beyin felçli olmasına rağmen sol ayağıyla okuma ve yazmayı öğrenmiş, resim çizmiştir. Kalabalık ailesiyle birlikte büyürken, kardeşleri arasında kimi zaman şakalaşmalar ve yaramazlıklar yaşanır. Bu durum sık sık kendisine alay yollu gelir. Kitabın sonunda ünlü bir ressam ve yazar olarak kendisini tüm dünyaya tanıtmıştır.
Alay etmenin zarar vermesi		
Engeline zıt meslek seçimi yapma		
Bireysel farklılıkların neden olduğu çelişkili duygularla başa çıkma	İçimdeki Ses	El bebek gül bebek büyütüldüğü ailede kardeşi Murat'ın doğumuna şahit olan Onat'ın kardeşine uyum süreci anlatılır. Onat'ın çok sevdiği engelli kardeşi Murat'a ailesinin ve çevresinin gösterdiği ilgiyi kıskanması üzerine içindeki susmayan sesin çatışmalarına rağmen kıskançlığının üstesinden gelmesi ve kitabın sonuna doğru kardeşini farklılıklarıyla kaul etmesi, kardeşinin sağlığına kavuşması anlatılır.
Farklılıkları kabul etme/takdir etme		
Yeni bir bebeğe uyum sağlama		
Yardıma muhtaç insanlara yardım etme	Dilenci Baba	İlhan hem babasının ölümüyle hem de annesinin zatürre rahatsızlığı sonucu hastaneye kaldırılmasıyla birlikte sokaklara düşmüştür. Ardından Dilenci Baba kendisine sahip çıkmış, Sadaka apartmanında annesiyle beraber yaşamasını sağlamıştır.
Engellerin üstesinden gelme	Koşulsuz Sevgi	Algılama zayıflığı olan Ümit Cumhuriyet Bayramı etkinliğinde şiir okumuştur.
Arkadaş edinme	Kiraz Ağacı ile	Kitap görme yetisini günden güne kaybeden Mafalda'yı, hayallerini ve yaşamını anlatmaktadır. Kitabın ilerleyen bölümlerinde ise Mafalda'nın okulda hizmetli olarak çalışan Estella ve Filippo
Arkadaşlığı sürdürme	Aramdaki Mesafe	

		ile kurduğu dostluklar derinlemesine incelenmektedir.
Arkadaş edinme Arkadaşlığı sürdürme	Filippo, Ben ve Kiraz Ağacı	Kitap, serinin ikinci kitabı olduğu için Mafalda'nın, ilk kitapta da yer alan arkadaşı Filippo ile derin bir arkadaşlık sürecine girişi ve bu arkadaşlığı sürdürmesi anlatılmaktadır.
Tanınma	Görmezlerin Kitap Okumasını Sağlayan Çocuk	Çocuk yaşta görme yetisini kaybetmiş olan Louis'in yıllarca süren çalışmalarından sonra Braille alfabesini oluşturmuştur. Tüm görme engellilerin bu alfabeyi okuyabilecekleri kanıtlanmıştır. Ulaştığı ün cenazesinin oldukça kalabalık olmasına sebep olmuş ve beyaz bastonlarıyla tüm görmezler cenazede yerlerini almıştır.
Engellerin üstesinden gelme	Kreşendo	İşitme engeli ile doğan Milo müziksiz yaşamaya alışmışken başkalarından farklı bir biçimde de olsa müziği duyabildiğini, en önemlisi müziği kendi elleriyle ve kendi çabasıyla yaratabildiğini fark ederek engellerin üstesinden geldiğini sezdirmektedir.
Engelli bir bireyle yaşamayı öğrenme	Daralan	Mete'nin ablası bedensel engellidir ve köyde bir divanın üstünde günlerini tüketmektedir. Tekerlekli sandalyesi olmadığı için Ayşe'nin bir yerden bir yere taşınması gibi zoraki ihtiyaçlarının Mete'nin sorumluluğundadır.
Kendini kabul etme	Merhaba Sevgi	Bir trafik kazası sonucunda kolunu kaybeden Sevgi hastanede kendi kendine yetmeye çalışmış ve aldığı karar sayesinde hayata karışmıştır. Hastane

		kreşinde eğitimine devam edip kendisini kabul etmiştir.
Arkadaş edinme Arkadaşlığı sürdürme Başkalarına karşı hoşgörü Alay etmenin zarar vermesi	Çocuk Kalbi	Enrico yeni bir okula başlamıştır. Bu okulda edindiği arkadaşlık ilişkileri sık sık tasvir edilmektedir. Sınıfına Calabriali adında, uzak bir yerden gelen bir öğrenci katılmıştır. Öğretmenleri, sınıfın ona hoşgörülü davranmasını istemektedir. Kitapta bir okulda eğitim gören çocukların engelli arkadaşlarına dair tavırları sık sık dile getirilmektedir. Çoğu zaman alay etmektedirler. Kitapta bu olumsuz tutumlar aktarılırken, Enrico'nun annesi ve babasının duyarlılığı hissettirilmiştir.
Arkadaş edinme	Şuşu, Can ve Dörtteker	Şuşu bir gün teyzesiyle parka gitmiştir. Ancak, bu sırada bir dizi talihsiz olay meydana gelmiştir; dört tekerlekli araç, çöp kutularına çarparken, Şuşu bank üzerindeki boya kutularına çarpmıştır. Bu olay dört tekerlekli aracı kullanan Can ile Şuşu'nun tanışmasına vesile olmuştur. İkili, parktaki buluşma fikri üzerinde uzlaşmışlardır.
Engellerin üstesinden gelme	Farklı Ama Aynı	Engelli doğan oğlağa yardımcı olması için çoban tarafından bir icat (bisiklet) yapılmıştır. Bu sayede oğlak çobanın diğer keçileriyle birlikte dağlara tırmanma, otlama ve oyun oynama etkinliklerine katılma fırsatı bulmuştur. Zamanla, büyüyerek bir genç keçi hâline gelmiş ve iki küçük yavrusu olmuştur.
Tüm çocukların benzer şeylerden zevk alması	Yapabilirim	Kahramanın en büyük arzusu, diğer çocuklar gibi normal bir yaşam sürmek ve sosyal hayata uyum sağlamaktır. Bir

		gün, mahallede basketbol oynayan çocukları izlerken, tekerlekli sandalyesini daha etkili bir şekilde kullanabilirse oyuna katılabileceğini düşünmüştür. Kitabın sonunda azimle çalışmış ve oyunlara katılmış, okulun basketbol takımına da dâhil olmuştur.
Görünmez olduğunu hissetme	Ben Bir Hayaletim	Kitap ana kahraman Mila'nın kendisine yönelik algıları ve rahatsızlığı olan otizmi ilk duyduğu yaşı olan 5 yaştan itibaren kendisinin bir hayalet gibi görünmez olduğu insanların ona bakıp onu görmediğini ifade etmektedir. Mila kendisini genellikle tuhaf hareketlerle parkta oynayan çocukları izleyen görünmez biri olarak sık sık tasvir etmiştir.
Engeline zıt meslek seçimi yapma	Horoz Adam ve Korsan	İşitme engeli yaşayan Yağmur kitabın sonunda yaşadığı ve tanıştığı insanlar vesilesiyle ses teknisyeni olmuştur.
Empati geliştirme	Dostluk Engel Tanımaz	Metin'in bacakları zayıf olduğu için tekerlekli sandalyesiyle okula gelmektedir. Toprak, geçen yaz kırdığı bacağını hatırlayarak onun durumunu anlamış ve empati geliştirmiştir. Bu nedenle, ona bir oyun teklifi sunarak bir araya gelmişlerdir. Böylece, aralarında bir anlaşma yapılmıştır.
Arkadaş edinme Arkadaşlığı sürdürme	Down Sendromlu Bir Arkadaşım Var	Kitapta kampa sonradan dâhil edilen Down Sendromlu Tommy ve ana karakterin, birbirine destek sağlayarak birçok şey öğrenmesi, çeşitli gösteriler düzenlemesi ve kalıcı bir arkadaşlık kurmaları anlatılmaktadır.

Duyguları ifade etme	Cem'in Disleksi Hikâyesi	Disleksik olan Cem'in kitabın sonunda kendisini kabul etmesi ve bu yöndeki açıklamaları duygularını ifade ettiğini göstermektedir.
Kahramanın kendisine takılan lakaptan memnun kalması	Downsenderella	Down sendromu olan İnci'nin okula başladığında hâlâ konuşma yetisine erişememesi, arkadaşları tarafından benimsenmesi ve her gün "günaydın" selamlarıyla karşılaşmasına rağmen, buna bir türlü yanıt verememesi anlatılmaktadır. Bir gün aniden "günaydın" kelimesi ağzından çıkması üzerine birinin <i>downsenderella</i> diye hitap etmesi İnci'yi memnun etmiştir.
Diyabet, astım ve spina bifida, kansızlık gibi hastalıklarla mücadele etme	Gümüş Kanat	Mücellithane kazasında parmaklarını yitiren kahraman parmaksız olmasının verdiği ızdırabın yanında bir de kansızlık rahatsızlığıyla mücadele etmiştir.
Kardeş rekabetinin olması	Endişe Ağacı	Kardeşi ile aynı odayı paylaşmaktan hoşlanmayan sürekli kavga eden Juliet'in yaşamı ve yeni bir odaya geçmesi anlatılmaktadır.
Gelişim hızının değişmesi Geç çiçek açanlara güven verme	Kanatsız Arı Mu	Kitaptaki asıl olay örgüsü kanatsız engelli bir arının yaşamı iken arının tanıştığı minik örümceğin yaşatlarına rağmen hâlâ ağ örememesine dikkat çekilmektedir. Bu yolla gelişim hızının değişebilirliği anlatılmakta ve aynı zamanda geç çiçek açanlara güven verilmek istenmiştir.
Engelli kardeşe sahip olmak Kardeşin değerli olması	Kardeşim Benim	Catherine'nin , otizmli kardeşi David'i koruyup kollaması ve hayat karışması için kurallar oluşturup o kuralları öğretmesi kardeşine verdiği değeri sezdirmektedir.

Engellerin üstesinden gelme	Küçük İnsanlar Büyük Hayaller	Stephen Hawking'in engeline rağmen izafiyet teorisini geliştirmesi ve 65. doğum gününü tekerlekli sandalyesi olmadan bir astronot ekibiyle birlikte, yer çekimsiz ortamda kutlaması anlatılmaktadır.
Tanınma	Aşık Veysel: Uzun İnce Bir Yol	Kitap görme engelli Veysel'in hayatını anlatmış sonunda da topraklarına ve köyüne olan sadakatini vurgulamış ve tanınmış bir bağlama ustası olmasıyla sona ermiştir.
Duygusal saplantılar yaşama	Moby Dick	Kaptan Ahab'ın bacağına kaybetmesine sebep olan beyaz balinaya intikam hırsıyla yaşaması anlatılmıştır.
Travmaların kahramanı üzmesi	Süper İyi Günler	Otizmli Christopher'in komşu evdeki köpeğin öldürüldüğünü görmesi, katilini ararken katilin babası olduğunu öğrenmesi ile şok ve travma durumu yaşaması anlatılmaktadır.
Arkadaş edinme Arkadaşlığı sürdürme Ölüm acısı ve hatıralarla yaşamanın ruh sağlığını etkilemesi	Limon Kütüphanesi	Annesinin ölümünden sonra buhran geçiren babası tarafından sürekli yalnız olmanın kıymetli olmasının özümsetildiği Calypso'nun kendisiyle arkadaş olmak isteyen Mae ile arkadaş olması anlatılmaktadır. Aynı zamanda babasının annesinin ölümünden sonra ondan kalan kütüphaneye ve kitaplara sığınması babasının yaşadığı buhran sonucunda kütüphanedeki kitapları atıp kütüphaneye limonlar dizmesi anlatılmıştır.
Empati geliştirme	Aksak Ali	Sınıf arkadaşlarının Ali ile aksak diye dalga geçtiğini gören öğretmen, gözlük takan bir çocuğun gözlüğünü alıp pencereden dışarıda gördüklerini

		anlatmasını istemiştir; fakat çocuk gözlüğünün olmaması nedeniyle ne göreceğini bilememiştir. Pencereye zorla ulaşarak dışarı baktığında hiçbir şeyi görememiştir. Öğretmen bir süre sınıfta bu yolla empati geliştirmelerini sağlamış ve kitabın sonunda Ali'nin de tıpkı onlar gibi olduğunu sezdirmiştir.
Sınıf arkadaşlarına nazik davranma	Seslerin Perisi Işık	Işık'ın engel durumundan ötürü sürekli açık bırakılan kapının arkadaşları tarafından kapatılması üzerine düşmesi anlatılmaktadır. Buna şahit olan öğretmenleri çocukların empati geliştirmelerini sağlayıp sınıf arkadaşlarının Işık'a ve diğerlerine karşı nazik davranmasını sezdirmektedir.
Eleştirilerle başa çıkma Duyguları ifade etme Engellerin üstesinden gelme	Patenli Kız	Şerare kendisine yönelik gelen eleştiriler ve sözler karşısında sürekli duygularını ifade etmiş hatta kitabın sonunda katıldığı bir programda engelli insanlara karşı ailenin, çevrenin hal ve tavırlarına dikkat çekmiştir. İşitme engeli olmasına rağmen Şerare'nin diğer çocukların yapabildiği becerileri yapabilmesi, tatil için geldiği köydeki yaşamı ödevinde anlatıktan sonra kitap halinde basılması anlatılmıştır.
Bir alışkanlığı bırakma	Bay Endişe	Obsesif kompulsif bozukluğu olan Kerem sürekli tekrarladığı davranışları aldığı tıbbi destekler sayesinde bırakmıştır.
Engel durumunun ikinci plana atılması	Ada'nın Günlüğü	Kitapta engelli kahraman Ada'nın engelinden bahsetmek yerine Ada'nın köy anılarının anlatılmıştır. Engel durumu kitabın görsel tasarımında görülmektedir.

4.3. Ele Alınan Kitapların Hitap Ettiği Yaş Aralığı

Piaget'in (1971) bilişsel gelişim teorisi, insanların bilişsel süreçlerinin yaşa bağlı olarak nasıl evrildiğini açıklayan önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bu çerçeveye göre, bilişsel gelişim dört temel evreye ayrılmaktadır: Duyusal-motor dönem (0-2 yaş), İşlem öncesi dönem (2-7 yaş), Somut işlemler dönemi (7-11 yaş) ve Soyut işlemler dönemi (12 yaş ve üzeri).

Tablo 3. Piaget'ye göre Bilişsel Gelişim Evreleri

Yaş/ Dönem	Evre	Temel Özellikler
0-2 yaş	Duyusal-motor	• Duyu ve hareketlerdeki gelişim • Kendisini nesnelerden ayırt etme • Refleksif davranışlardan amaçlı davranışlara geçme • Nesne kalıcılığı kavramı edinme
2-7 yaş	İşlem öncesi	• Ben merkezci düşünme hâkim • Yaşadıklarını sembollerle ifade etme • Nesneleri tek bir özelliğe göre sınıflama • Dönemin sonlarına doğru benmerkezci düşünmenin azalması
7-11 yaş	Somut işlem	• Mantıksal düşünme becerisinde gelişme • Korunum kazanma • Üst düzeyde sınıflama becerisi • Benmerkezci düşünmeden uzaklaşma • Somut yollarla problem çözme
12 ve üstü yaşlar	Soyut işlem	• Soyut önermeler üzerine düşünme • Ergen benmerkezciliği • Bilimsel yöntemle problem çözme • Değer ve inanç sistemi oluşturma

Piaget, (1971); Duyan, Yolcuoğlu, Artan, (2017)

Tablo 4'te, bu evrelerin her biri için yaş gruplarına dayalı olarak incelenen kitapların dağılımı detaylandırılmıştır.

Bu dönemlerin her birinin, bilişsel gelişim süreci içerisindeki önemi ve etkisi, ilgili literatürde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Gelişim dönemlerine göre hangi kitabın hangi döneme ve yaşa denk olduğu ayrıştırılarak tablolatırılmıştır:

Tablo 4. Piaget'in Bilişsel Gelişimi ve Dönemlere Uygun Çocuk Kitapları

Dönem Adı	Çocuk Kitapları
Duyusal-Motor Dönem (0-2)	İncelenen kitaplar arasında bu döneme uygun özellik gösteren çocuk kitapları yoktur.
İşlem Öncesi Dönem (2-7)	6. Hepimiz Mucizemiz 18. Şuşu, Can ve Dörtteker 19. Farklı ama Aynı 21. Yapabilirim 23. Dostluk Engel Tanımaz 24. Down Sendromlu Bir Arkadaşım Var 25. Cem'in Disleksi Hikâyesi 26. Downsenderella 29. Kanatsız Arı Mu 36. Aksak Ali 37. Seslerin Perisi Işık 38. Bay Endişe 40. Ada'nın Günlüğü
Somut İşlemler Evresi (7-11)	8. İçimdeki Ses 10. Koşulsuz Sevgi 14. Kreşendo 16. Merhaba Sevgi 31. Küçük İnsanlar Büyük Hayaller 32. Uzun İnce Bir Yol
Soyut İşlemler Evresi (12- +)	1. Petey 2. İçimdeki Müzik 3. İçimdeki Melodi 4. Parmak Uçları 5. Mucize 7. Sol Ayağım 9. Dilenci Baba 11. Kiraz Ağacı ile Aramdaki Mesafe 12. Filippo, Ben ve Kiraz Ağacı 13. Görmezlerin Kitap Okumasını Sağlayan Çocuk 15. Daralan

-
17. Çocuk Kalbi
 21. Ben Bir Hayaletim
 22. Horoz Adam ve Korsan
 27. Gümüş Kanat
 28. Endişe Ağacı
 30. Kardeşim Benim
 33. Moby Dick
 34. Süper İyi Günler
 35. Limon Kütüphanesi
 39. Patenli Kız
-

Engelli karakterlerin çocuk edebiyatındaki temsili, Piaget'in bilişsel gelişim teorisi (1971) çerçevesinde önemli bir boyut kazanmaktadır. İncelenen çocuk kitapları, farklı yaş dönemlerine göre engelli karakterlerin bulunma sıklığını göstermektedir ve bu durum, çocukların bilişsel gelişim aşamalarındaki belirli farklılıklarla ilişkilendirilmektedir. İncelenen eserlerin büyük bir kısmının, Piaget'in somut işlemler dönemi ve sonrasındaki çocuk grubu için uygun olduğu belirlenmiştir. 0-2 yaş aralığına, Piaget'in duyuşsal motor dönemi olarak adlandırdığı aşama, çocukların bilişsel gelişimlerinin henüz temellere dayandığı bir evredir. Bu aşamada, çalışmaya tabi tutulan çocuk kitapları arasında bu yaş aralığına hitap eden bir eser tespit edilmemiştir. İkinci aşamada, işlem öncesi dönem (2-7 yaş) olarak adlandırılan süreçte, 13 çocuk kitabına yer verilmiştir. Somut işlemler dönemi olarak adlandırılan 7-11 yaş evresinde ise 6 çocuk kitabı bulunmaktadır. Soyut işlemler dönemine (12 yaş ve üzeri) yönelik olarak yapılmış incelemelerde, toplam 21 çocuk kitabının varlığı tespit edilmiştir.

Genel olarak, bu incelemede belirlenen çocuk kitaplarının içeriklerinin, çocukların yaş aralıkları ile Piaget'in bilişsel gelişim teorisinin tanımladığı dönemlere özgü yaş gruplarıyla uyumluluk gösterdiği tespit edilmiştir.

4.4. Ele Alınan Kitaplarda Engel Türleri

Çalışma sonucunda oluşturulan tablo engelliliği 8 ana başlık altında sınıflandırmıştır. Zihinsel engelli sınıflandırmasına; down sendromu, otizm gibi rahatsızlıklar dâhil edilirken serebral palsi adı verilen rahatsızlık bu sınıflandırmaya dâhil edilmemiştir. Bu hastalığı

yaşayan kimselere *spastik* kavramının kullanıldığı bilinmekle beraber onların zihinsel engelli sınıflandırılmasına dâhil edilmesinin yanlış bir kanı olduğu araştırmacıların vardığı ortak kanıdır. Serebral Palsi rahatsızlığını yaşayan bireylerin vücutlarını hareket ettirememesi, denge ve duruş bozuklukları yaşaması gibi sebeplerden ötürü motor bozukluklar kapsamında değerlendirilip bedensel engelli sınıflandırılmasına dâhil edilmiştir.

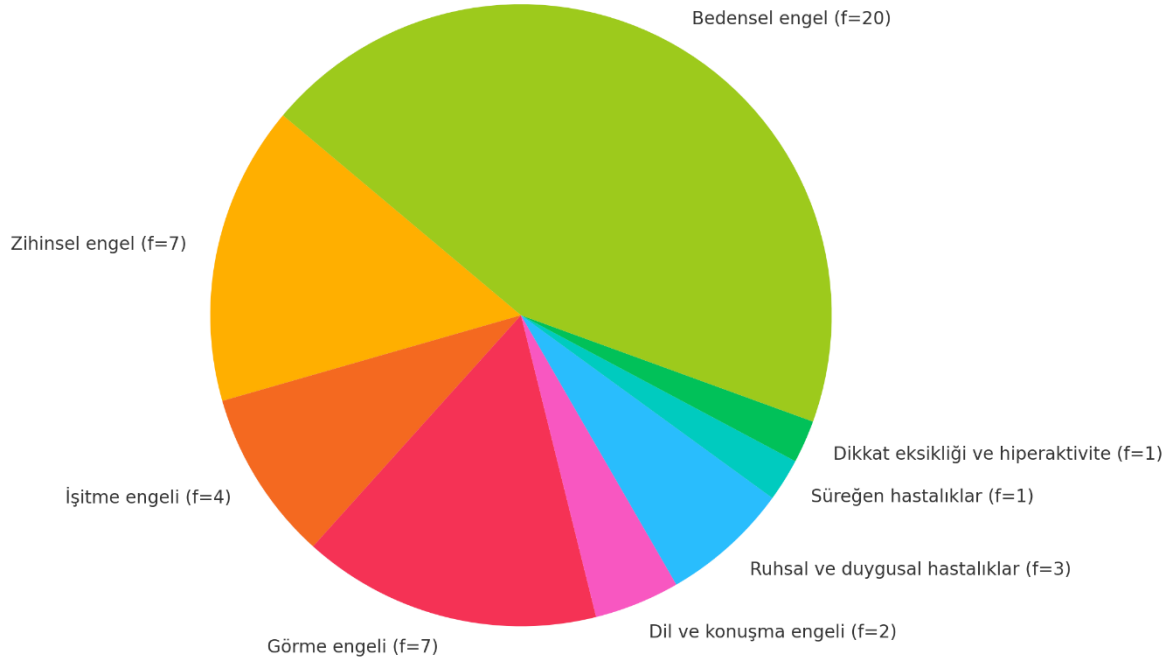
Tablo 5. Engel Türleri

Engel Türleri	Kitap Adı
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite	10. Koşulsuz Sevgi
Zihinsel Engel	21. Ben Bir Hayaletim
	24. Down Sendromlu Bir Arkadaşım Var
	25. Cem’in Disleksi Hikâyesi
	26. Downsederella
	30. Kardeşim Benim
	34. Süper İyi Günler
	40. Ada’nın Günlüğü
Dil ve Konuşma Engeli	17. Çocuk Kalbi
	22. Horoz Adam ve Korsan
Süreğen Hastalıklı	28. Endişe Ağacı
Ruhsal ve Duygusal Hastalığı Olanlar	28. Endişe Ağacı
	35. Limon Kütüphanesi
	38. Bay Endişe
	4. Parmak Uçları
Görme Engeli	11. Kiraz Ağacı ile Aramdaki Mesafe
	12. Filippo Ben ve Kiraz Ağacı
	13. Görmezlerin Kitap Okumasını Sağlayan Çocuk
	17. Çocuk Kalbi
	32. Uzun İnce Bir Yol
	37. Seslerin Perisi Işık
Bedensel Engel	1. Petey
	2. İçimdeki Müzik
	3. İçimdeki Melodi
	5. Mucize
	6. Hepimiz Mucizemiz

	7. Sol Ayağım 1
	8. İçimdeki Ses
	9. Dilenci Baba
	15. Daralan
	16. Merhaba Sevgi
	17. Çocuk Kalbi
	18. Şuşu, Can ve Dörtteker
	19. Farklı ama Aynı
	20. Yapabilirim
	23. Dostluk Engel Tanımaz
	27. Gümüş Kanat
	29. Kanatsız Arı Mu
	31. Küçük İnsanlar Büyük Hayaller
	33. Moby Dick
	36. Aksak Ali
İşitme Engeli	14. Kreşendo
	17. Çocuk Kalbi
	22. Horoz Adam ve Korsan
	39. Patenli Kız

Zihinsel engel üzerine odaklanmış çocuk kitabı sayısı 7 adet olarak belirlenmiştir. İşitme engeli ile ilgili yayımlanan çocuk kitapları ise toplamda 4'tür. Görme engeli konusunu ele alan eserlerin sayısı 7'ye ulaşmaktadır. Dil ve konuşma engeli üzerine kaleme alınmış eserler arasında ise 2 adet çocuk kitabı bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, ruhsal ve duygusal hastalıkları konu alan 3 çocuk kitabı mevcut olup, süregelen hastalıklara sahip çocuklar için özel olarak hazırlanmış 1 kitap da bulunmaktadır. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu üzerine odaklanan 1 tane çocuk kitabı mevcuttur. Ayrıca bedensel engel konusunu ele alan eserlerin toplam sayısı ise 20'dir. Bu çocuk kitaplarının farklı engel türlerine göre dağılımı, Şekil 2'de görsel olarak detaylı bir şekilde gösterilmektedir.

Engel Türlerine Göre Çocuk Kitapları Dağılımı

Şekil 1. Engel Türleri

4.5. Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Engelliliğin Yanı Sıra İşlenen Diğer Temalar

İncelenen çocuk edebiyatı kitaplarında asıl tem engelliliktir. Ancak bunun yanı sıra farklı temalara da değinildiği görülmüştür. Tablo 6’da çocuk kitaplarında işlenen diğer temalar gösterilmiştir.

Tablo 6. Çocuk Kitaplarında İşlenen Diğer Temalar

Temalar	Kitap Adı
Özgürlük ve bağımsızlık	22. Horoz Adam ve Korsan
	27. Gümüş Kanat
	38. Bay Endişe
Arkadaşlık ve dayanışma	1. Petey
	2. İçimdeki Müzik
	3. İçimdeki Melodi
	4. Parmak Uçları
	5. Mucize
	10. Koşulsuz Sevgi

	11. Kiraz Ağacı İle Aramdaki Mesafe 12. Filippo, Ben ve Kiraz Ağacı 17. Çocuk Kalbi 18. Şuşu, Can ve Dörtteker 21. Ben Bir Hayaletim 22. Horoz Adam ve Korsan 23. Dostluk Engel Tanımaz 24. Down Sendromlu Bir Arkadaşım Var 26. Downsenderella 29. Kanatsız Arı Mu 30. Kardeşim Benim 35. Limon Kütüphanesi 39. Patenli Kız
Yardımseverlik	9. Dilenci Baba 15. Daralan
Hayvan sevgisi	6. Hepimiz Mucizemiz 10. Koşulsuz Sevgi 19. Farklı Ama Aynı 34. Süper İyi Günler
Yanlış anlama	39. Patenli Kız
Haksızlığa uğrama	16. Merhaba Sevgi
Kardeş sevgisi, kardeş çatışmaları	7. Sol Ayağım 1 8. İçimdeki Ses 28. Endişe Ağacı 30. Kardeşim Benim
Topluma fayda sağlama, bilime merak	13. Görmezlerin Kitap Okumasını Sağlayan Çocuk 25. Cem'in Disleksi Hikâyesi 31. Küçük İnsanlar Büyük Hayaller
İntikam alma	33. Moby Dick
Müzik sevgisi	14. Kreşendo 32. Uzun İnce Bir Yol
Kitap sevgisi	35. Limon Kütüphanesi
Empati	36. Aksak Ali 37. Seslerin Perisi Işık

Köy yaşamına özlem	40. Ada'nın Günlüğü
Sosyal hayata uyum	20. Yapabilirim

İncelenen çocuk kitaplarında engelliliğin yanı sıra işlenen temalar üzerine yapılan çalışmalar ışığında yapılan sınıflandırmada yardımseverlik teması 3, özgürlük ve bağımsızlık teması 3, cesaret ve mücadele teması 1, arkadaşlık ve dayanışma teması 20, müzik sevgisi 2, köy yaşamına özlem teması 1, hayvan sevgisi teması 2, haksızlığa uğrama teması 1, empati teması 2, kardeş sevgisi ve kardeş çatışması teması 4, topluma fayda sağlama ve bilime merak teması 2, yanlış anlama teması 2, intikam alma teması 1, sosyal hayata uyum ise 1 çocuk kitabında tespit edilmiştir.

4.6. Kitaplardaki Engelli Kahramanların Yaş Aralığı

İncelenen kitaplarda engelli kahramanların yaşlarının belirtilmesi durumu tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 7. Engelli Kahramanların Yaş Aralığı

Kitap Adı	Engelli Kahramanın Yaş Aralığı
1. Petey	Doğumdan ölüme
2. İçimdeki Müzik	Doğum-5.sınıf
3. İçimdeki Melodi	12 yaş
4. Parmak Uçları	Ergenlik dönemi (11-18 yaş)
5. Mucize	10 yaş
7. Sol Ayağım 1	Doğumdan gençliğe
8. İçimdeki Ses	Doğumdan çocukluğa
9. Dilenci Baba	Gençlik, yaşlılık ve ölüm
10. Koşulsuz Sevgi	Okul Dönemi (3. sınıf)

11. Kiraz Ağacı ile Aramdaki Mesafe	10 yaş
12. Filippo, Ben ve Kiraz Ağacı	13 yaş
13. Louis Braille: Görmezlerin Kitap Okumasını Sağlayan Çocuk	3-43 yaş (ölümüne kadar)
16. Merhaba Sevgi	5 yaş
17. Çocuk Kalbi	Okul dönemi (3. sınıf)
20. Yapabilirim	Okul dönemi
21. Ben Bir Hayaletim	5 yaş
22. Horoz Adam ve Korsan	Doğum-21 yaş
31. Stephen Hawking: Küçük İnsanlar Büyük Hayaller	Doğum-65 yaş
32. Uzun İnce Bir Yol	Çocukluk dönemi (7 yaş)- Ölüm
34. Süper İyi Günler Ya da Christopher Boone' nun Sıra Dışı Hayatı	15 yaş
37. Seslerin Perisi Işık	Okul dönemi (ilköğretim)
38. Bay Endişe	8 yaş
40. Ada'nın Günlüğü	12 yaş

İncelenen kitaplarda engelli kahramanların yaş aralığına değinilmesi irdelenmiş ve bu doğrultuda 17 çocuk kitabında engelli kahramanın yaş aralığına yer verilmezken Petey adlı eserde doğumdan ölümüne engelli kahramanın yaşamı, Dilenci Baba adlı eserde Dilenci Baba'nın gençlik, yaşlılık ve ölümüne değin yaşamı, Horoz Adam ve Korsan adlı eserde engelli kahraman Yağmur'un doğumundan 21 yaşa kadar ki yaşamı, Parmak Uçları adlı eserde kahramanların ergenlik döneminde (12-18 yaş) olmasından bahsedilmesi, Sol Ayağım adlı eserde doğumdan gençliğe, İçimdeki Ses adlı eserde engelli kahramanın doğumdan sonraki süreçte bebeklikte ateşli bir hastalık geçirmesinden çocukluğa kadarki yaşamı, Küçük İnsanlar Büyük Hayaller adlı eserde Stephen Hawking'in doğumdan-65 yaşa kadar yaşamı, Süper İyi Günler adlı eserde engelli kahramanın 15 yaşında olduğu, Uzun İnce Bir Yol adlı eserde Aşık Veysel'in çocukluk dönemi ve gözünü kaybettiği 7 yaşından bahsedilmesi, Görmezlerin Kitap Okumasını Sağlayan Çocuk adlı eserde engelli kahraman

Louis Braille'nin 3 yaşında gözlerini kaybetmesi ve 43 yaşına değin yaşamı (ölümüne kadar), Ada'nın Günlüğü adlı eserde engelli kahraman Ada'nın 12 yaşında olması, Bay Endişe adlı eserde engelli kahramanın 8 yaşında olması, Ben Bir Hayaletim adlı eserde kahramanın engelini ve otizm kavramını duyduğu ilk yaş olan 5 yaşından bahsetmesi, Merhaba Sevgi adlı eserde İlk Anı adlı ilk bölümde Sevgi doğumundan itibaren tanıtılmakta olmasına karşın olay akışının 5 yaştan itibaren hikâyeleştirilmesi, Müzik Satan Çocuklar adlı eserde çingene yaşam şartlarından bahsedilirken kahramanın çingene bir ailede doğduğu sezdirilmiş olup kahramanların kesin yaş aralığından bahsedilmeyip sezdirilmesi, Patenli Kız adlı eserde kesin bir yaş aralığından bahsedilmezken kahramanın engelinin doğumundan itibaren olduğu şu ifadelerle belirtilmesi "Annesi Şerare'ye hamile iken, böbrek iltihabı geçirmiş. Kullanmak zorunda olduğu ilaçlar kızcağızın engelli doğmasına sebep olmuş (s. 36)", Çocuk Kalbi adlı eserde engelli kahramanların okul dönemlerinde (3. Sınıfta) olduklarının belirtilmesi, Kiraz Ağacı ile Aramdaki Mesafe adlı eserin de seri olmasının yanında engelli kahraman Mafalda'nın 10 yaşında olması, Filippo, Ben ve Kiraz Ağacı adlı eserde engelli kahraman Mafalda'nın 13 yaşında olduğunun belirtilmesi, İçimdeki Müzik ve İçimdeki Melodi kitaplarının seri olmasının yanında engelli kahraman Melodi'nin yaşının 12 olması ve 5. sınıfta olması, Yapabilirim adlı eserin okul dönemini kapsadığı tespit edilmiştir.

Aksak Ali, Bal Köpüğü ile Tatlı Bir Macera, Cem'in Disleksi Hikâyesi, Daralan, Dostluk Engel Tanımaz, Down Sendromlu Bir Arkadaşım Var, Downsenderella, Endişe Ağacı, Farklı Ama Aynı, Gümüş Kanat, Hepimiz Mucizeyiz, Kanatsız Arı Mu, Kardeşim Benim, Kreşendo, Limon Kütüphanesi, Moby Dick, Patenli Kız, Şuşu, Can ve Dörtteker adlı eserlerde engelli kahramanların yaş aralığına değinilmediği tespit edilmiştir.

4.7. Karakterlerin Açık, Kapalı, Devingen ve Durağan Karakter Olarak Sınıflandırılması

Bu çalışmada incelenen çocuk edebiyatı eserlerindeki karakterler, Sever'in (2010) karakter sınıflandırmasına dayanarak açık, kapalı, devingen ve durağan olarak değerlendirilmiştir. Sever, çocuk edebiyatındaki karakterleri iç dünyalarının açıklığına göre açık ve kapalı karakterler, olay örgüsü içindeki değişimlerine göre ise devingen ve durağan karakterler olarak sınıflandırmıştır.

Tablo incelendiğinde, Aksak Ali (AA), Kerem (BE), Mila (BBH), Filippo (FBVKA) ve Melody (İM) gibi karakterlerin açık karakterler olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Bu karakterler, duygu ve düşünceleri ayrıntılı şekilde okuyucuya sunulan, iç dünyaları doğrudan sunulan bireylerdir. Açık karakterlerin toplam sayısının 22 olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık, Kaptan Ahab (MD), Calypso'nun Babası (LK) gibi karakterlerin kapalı karakter olarak değerlendirildiği görülmektedir. Toplam 17 kapalı karakter, iç dünyaları okuyucuya yeterince sunulmadan hikâyelerde yer almaktadır. Açık karakterlerin daha fazla olması, çocuk edebiyatında kahramanların bireysel gelişimlerinin ve duygusal dünyalarının ön planda olduğunu göstermektedir. Bu çocuklara rol model olması açısından kitapların önemini karakterler aracılığı ile göstermektedir.

Karakterlerin gelişim süreçleri açısından değerlendirildiğinde, 27 karakterin devingen olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, August (HM) kendisine karşı olumsuz bir bakış açıсындаyken olumlu bakış açısına geçiş yapıp yüzünü gizleyen astronot başlığından kurtulması, okul-aile yaşantısı gibi süreçlerde, Louis (GKOSÇ) gözünü kaybettikten sonra mücadele verip defalarca hastalanıp ölüm döşeğine düşmesine rağmen Braille alfabesi için çabalaması ile hikâye boyunca önemli bir değişim ve gelişim gösteren karakterler arasında yer almaktadır. Buna karşılık, 12 karakter durağan olup anlatının başından sonuna kadar belirgin bir değişim geçirmemektedir. Babaanne (EA), Keçi (FAA) gibi karakterler hikâyelerde ismen geçmiş ve hiçbir değişim- gelişim sürecine dahil olmadığı için durağan yapıda olup hikâyeye destekleyici roller üstlenmektedir. Açık karakterlerin büyük çoğunluğunun aynı zamanda devingen olduğu, kapalı karakterlerin ise daha çok durağan kaldığı gözlemlenmiştir. Bu durum, çocuk edebiyatında anlatının genellikle değişim ve gelişim üzerine kurulu olduğunu, kahramanların içsel yolculuklarına ağırlık verildiğini göstermektedir.

Tablo 8. Çocuk Edebiyatında Yer Alan Karakterler

Numara	Kitap Kodu	Karakter Adı	Açık Karakter	Kapalı Karakter	Devingen Karakter	Durağan Karakter
1	P	Petey	*		*	
2	İM	Melody	*		*	
3	İM2	Melodi	*		*	

4	PU	Doğan	*		*
5	M	August	*	*	
6	HM	August	*	*	
7	SA1	Christy	*	*	
8	İS	Murat		*	*
9	DB	Dilenci Baba		*	*
10	KS	Ümit		*	*
12	KAİA M	Mafalda	*		*
13	FBVK A	Filippo	*		*
14	GKOS Ç	Louis	*		*
15	K	Milo		*	*
16	MS	Sevgi	*		*
17	ÇK	Enrico	*		*
18	ŞCD	Can		*	*
19	FAA	Keçi		*	*
20	Y	Kahraman Anlatıcı	*		*
21	BBH	Mila	*		*
22	HAK	Yağmur	*		*
23	DET	Metin		*	*
24	DSBAV	Tommy		*	*
25	CDH	Cem	*		*
26	DS	İnci		*	*
27	GK	Celil		*	*
28	EA	Babaanne		*	*
29	KAM	Mu		*	*
30	KB	David		*	*
31	KİBH	Stephen	*		*
32	UİBY	Aşık Veysel	*		*
33	MD	Kaptan Ahab		*	*
34	KİBH	Stephen	*		*
35	LK	Calypso'nun		*	*

		babası		
36	AA	Ali	*	*
37	SPI	Işık	*	*
38	BE	Kerem	*	*
39	PK	Şerare	*	*
40	AG	Ada	*	*

4.8. Kitaplarda Engellilik ile İlgili Kavram, Tıbbi Terim ve Tedavi Süreçleri

Kitaplarda yer alan kavram, tıbbi terim ve tedavi süreçleri tablo 9’da ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Tablo 9. Kavramlar, Tıbbi Terimler ve Tedavi Süreçleri

Kitap Kodu	Kavramlar	Tıbbî Terimler	Tedavi Süreçleri
1. P	Spastik özürlü Talihsiz Zihinsel engelli Engelli Ucube Embesil Kuş beyinli	Stetoskop Parazit kontrolü Spastik Beyin felci	Doktorun parazit kontrolü yapması Stetoskop ile göğsünü dinlemesi
2. İM1	Normal olmayan Tuhaf Tam insan olmayan	Tekerlekli sandalye	Tekerlekli sandalye kullanımı
3. İM2	Normal olmayan Tuhaf Tam insan olmayan	Tekerlekli sandalye Yürüteç Koltuk değneği Spastik ikili kuadripleji Hastane odası Doktor	Tekerlekli sandalye, yürüteç ve koltuk değneği kullanımı

		Terapist Uzman	
4. PU	Fazlalık Zavallı Özürlü Kör Görme engelli	Kör Baston Ameliyat Sineztezi	Ameliyat geçirmesi
5. M	Çirkin Ucube	Dudak yarıklığı Ameliyat İşitme cihazı	Geçirilen ameliyatlar İşitme cihazı kullanımı
6. HM	Farklı	-	-
7. SA1	Farklı Kıt Aciz Geri zekâlı Sakat Zihinsel Engelli Tuhaf varlık	Hastane Klinik Uzman Egzersiz Tekerlekli sandalye Fizyoterapist	Tekerlekli sandalye kullanımı Fizyoterapiler görme
8. İS	Yazık Hasta	Hasta Hastane Ateşlenmek	Tekerlekli sandalye kullanımı Çelik kelepçeli bacak kullanımı
9. DB	Dilenci baba Yarım adam Tahta ayaklı adam Zavallı	Zatürre rahatsızlığı	Savaşta kaybedilen ayağın kesilmesi
10. KS	-	Algılama zayıflığı	-
11. KAAM	-	Stargard hastalığı	Rahatsızlık sonucu göğüs alınması
12. FBVKA	-	Hastane Göz doktoru	-
13. GKOSÇ	Görmez	Gözün mikrop kapması	-

		İltihabın diğer göze sıçraması	
15. D	Özel durumları olan insanlar Kambur Bedensel engelli	MR Bel fıtığı Felç	Tekerlekli sandalye kullanımı
16. MS	Sakat Zavallı bir sakat	Başhekim	Sağ kolun kesilmesi
17. ÇK	Sakat maymun Sağır Dilsiz Kör Görme özürlü insan	Ameliyat Koltuk değneği	Ameliyatlar geçirmek Koltuk değneği kullanımı
18. ŞCD	-	Tekerlekli sandalye (dörtteker)	Tekerlekli sandalye kullanımı
20. Y	-	Tekerlekli sandalye Bulaşıcı hastalık	Tekerlekli sandalye kullanımı
21. BBH	-	Otizm Tutukluluk	-
22. HAK	Eksik Özürlü Cinli	Lal tanısı (alternatif tıp)	-
23. DET	Bacakları zayıf	Tekerlekli Sandalye	Tekerlekli sandalye kullanımı
24. DSBAY	Özel	Down sendromu	-
25. CDH	Disleksik	Disleksi	-
26. DS	Downsenderella	Down Sendromu	-
27. GK	Parmaksız	Kansızlık Sargı	Dört parmağının kesilmesi İlaç tedavisi

28. EA	İşe yaramaz Hapı yutmuş Hurda yığını	Tekerlekli sandalye Ambulans	Tekerlekli sandalye kullanımı Güvenlik alarmı kullanımı
29. KAM	Engelli Kanatsız	-	-
30. KB	-	Otizm Klinik Konuşma terapisti El egzersizleri	Kliniklerde terapiler görme
31. KİBH	-	Felç Tekerlekli sandalye	Tekerlekli sandalye kullanımı
32. UİBY	Görmez	Çiçek hastalığı Sol gözüne perde inmesi	Değnek kullanımı
33. MD	Yarım insan	Yara Doktor	Takma ayak kullanımı Takma kol kullanımı Yaralanmak
34. SİG	Sağır	Kalp krizi Kan pıhtısı Emboli Kan kaybı Anevrizma Hastane Tekerlekli sandalye	Aspirin içmek Tekerlekli sandalye kullanımı
35. LK			
36. AA	Aksak	-	Gözlük kullanımı İşitme cihazların kullanımı Takma bacakların kullanımı
37. SPI	-	Beyaz baston	Baston kullanma
38. BE	Deli Aptal	Obsesif Kompulsif Bozukluk	Doktorla yapılan duygu ve stres yönetimi seansları

39. PK	Engelli	Yara	Ayaklarının kesildiği iddiası
	Ahras	Böbrek	
	Sakat	iltihabı	
	Özürlü	Sağır	
	Zavallı	Dilsiz	

Tablo incelendiğinde, engellilik kavramı yerine kullanılan ifadelerin çeşitlilik gösterdiği ve bu ifadelerin genellikle olumsuz anlamlar içerdiği görülmektedir. Örneğin, “deli”, “aptal”, “çirkin” ve “ucube” gibi ifadeler, bireyleri olumsuz niteliklerle tanımlarken, “işe yaramaz” ve “hurda yığını” gibi ifadeler bireylerin toplumdaki rollerine yönelik olumsuz bir algı yaratmaktadır. Bunun yanı sıra, “eksik”, “yarım insan” ve “kanatsız” gibi ifadeler, engelliliği bir eksiklik veya tamamlanmamışlık durumu olarak tanımlamaktadır. Bazı ifadeler ise engelliliği “tuhaf” veya “normal olmayan” şeklinde değerlendirerek norm dışı bir durum olarak ele almaktadır. Bu ifadelerin genel olarak engelliliği fiziksel, zihinsel ve estetik bağlamlarda farklı şekillerde betimlediği, ancak çoğunlukla olumsuz ve ayrımcı bir anlam içerdiği tespit edilmiştir.

İncelenen çocuk kitaplarında engellilik ile ilgili tıbbi terim veya tedavi süreçlerine yer verilip verilmemesi yansıtılmaya çalışılmış bu doğrultuda en sık kullanılan terimin tekerlekli sandalye olması iken tedavi süreçlerinin tekerlekli sandalye kullanımı, fizik tedavi gibi yöntemler olmasından bahsedilmiştir.

Tıbbî destek ile uzman kişilerin rehabilitasyon süreçlerinde önemli bir rol oynadığı ve farklı çözüm yollarını kapsayarak bireylerin genel iyileşmesine katkıda bulunduğu tespit edilmiştir.

Ada’nın Günlüğü, Farklı ama Aynı, Hepimiz Mucizeyiz, Kanatsız Arı Mu, Kreşendo adlı eserlerde kavram, tıbbi terim ve tedavi süreçlerinin yer almadığı görülmektedir.

4.9. Engelli Bireylerin Kendilerine Yönelik Algıları

İncelenen temi esas alan çoğu kitapta engelli bireye normal birey gibi olma özlemi empoze edilmiştir. Buna karşın Merhaba Sevgi (MS) ve Patenli Kız (PK) gibi kitaplarda engelini aşan, kendisiyle barışık, mücadeleci kahramanlar karşımıza çıkmaktadır.. Engelli bireylerin kendilerine yönelik algıları kitapta verilen olay örgüsü bağlamında zaman zaman değişiklik

göstermektedir. Engelli kahramanların kendilerine yönelik algıları didaktik öğretiler yoluyla değil duygular bağlamında vurgulanmıştır.

İncelenen eserlerde yer verilen engelli bireylerin kendisine yönelik algıları olumlu, olumsuz veya hem olumlu hem olumsuz olarak belirlenmiştir, çeşitli örneklendirmelerle sıralandırılmıştır.

Olumlu Algılar; kendini kabul, mücadele ve güç, kendini gerçekleştirme olarak belirlenmiştir.

“Sıradan bir çocuk olmadığımı biliyorum.” (HM, s. 1) (kendini kabul)

Hepimiz Mucizeyiz adlı kitapta farklılıklarını kitabın başından sonuna kadar okura benimseten August karşımıza çıkmaktadır. Çoğu zaman olumlu algılara sahiptir.

“Biz engelliler için yaşamı çekilmez kılanlar, çevremizdeki insanlar, hatta en yakınımız olan ailelerimizdir. Engelli olduğumuzu biz kabul etsek bile, onlar kabul etmezler. Öncelikle bizi ‘özürlü’ görenler onlar... Oysa bizler hatalı ya da suçlu değiliz. Aksine çok kararlıyız, çok azimliyiz. Bizim için engeller aşıldıkça geride kalır. Bunu en başta ailelerimiz kabul etmeliler ki, topluma da kabul ettirebilsinler. İşte o zaman dünyada hiç zavallı sakat kalmaz.” (PK, s. 214) (Kendini kabul, kendini gerçekleştirme)

“Engelli olabilirim. Ama cahil, bilinçsiz, sorumsuz hiç değilim.” (PK, s. 65) (Kendini kabul)

Patenli Kız adlı kitapta Şerare kitabın başından beri farklılıklarını kabul eden, daima kendisini gerçekleştirme güdüsü taşıyan bunun yanı sıra toplum tarafından engelli bireylere karşı gösterilen hâl ve tavırlardan rahatsız olan bir birey olarak tasvir edilmektedir. Daima kendisine karşı olumlu algılara sahiptir.

“Beni böyle sakat bırakan bu beyaz balinaydı! Bunu bana o yaptı ve bedelini ödeyecek. Dünyanın neresine giderse gitsin, onun peşini bırakmayacağım! O benim olana dek peşindeyim.” (MD, s. 44) (Mücadele ve güç)

Moby Dick adlı kitapta Kaptan Ahab’la tanışan kahraman Kaptan Ahab’ı gizemli bir şekilde okura tasvir ederken kaptanın bacağına kaybetmesine sebep olan beyaz balinaya karşı içinde beslediği intikam ve mücadele gücü ile karşılaşmaktadır. Engelli kahramanın içinde taşıdığı intikam hırsı onu olumlu algılar olan mücadele ve güce itmiştir. Bu doğrultuda kahramanın algısı yer yer olumlu iken yer yer olumsuz olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Bir kolum var. Pek çok şeye yetebilir. Onun yetmediği durumlarda insanlar ve araçlar var. Yaşamımı kendi başıma sürdüreceğim kadar güçlüyüm, daha güçlü olabilirim.” (MS, s. 81) (Mücadele ve güç, kendini kabul)

Merhaba Sevgi adlı kitapta Sevgi’nin kendisine yönelik algısı kolunu kaybettikten sonraki süreçte olumsuz olarak algılanırken (acıma hissi) kitabın ilerleyen bölümlerinde doktorunun kendisiyle konuşması ve yaşadıkları onun kendini sarsmasına ve adeta kendi motivasyonunu sağlamasına aracılık eden mücadele ve güç, kendini kabul gibi algılarla tespit edilmiştir.

“Bu demek oluyor ki benim de herkesin gurur duyabileceği bir insan olma şansım var.” (CDH, s. 22) (Kendini gerçekleştirme)

Cem’in Disleksi Hikâyesi adlı kitapta, Cem’in kendisine yönelik algısı, ünlü bilim insanları ve sanatçıların da disleksik olduğunu fark etmesi ve kendine yaptığı telkinle olumlu yönde gelişmiş, böylece kendini gerçekleştirmeye yönelik bir ideal oluşturmuştur. Bu ideal onu olumlu algılara itmiştir.

“Diğer çocukların benden ve tekerlekli sandalyemden korkmadığını artık biliyorum. Çünkü ben de onlar gibiyim.” (Y, s. 28) (Mücadele ve güç)

Yapabilirim adlı kitapta tekerlekli sandalyede yaşamını devam ettiren kahramanın okulun basketbol takımına girmek için mücadele etmesi, uzun gayretler sonucunda tekerlekli sandalyesini ustaca kullanmayı öğrenip okulun basketbol takımına dahil edilmesi kendisini olumlu algılara yönlendirmiştir.

Olumsuz Algılar; Yetersizlik ve eksiklik, dışlanma ve ayrımcılığa uğrama, bağımlılık duygusu olarak belirlenmiştir.

“Benim gibileri görmek zordur. ‘Ruhunla göreceksin.’ öyle demişti annem. Bunu başarabilen çok az doğrusu. Zaten görseler ne olacak ki? Fark etmez.” (BBH, s. 7) (Dışlanma ve ayrımcılığa uğrama)

“Bazen saydam olduğumu düşünürüm. Bana bakarlar, bakışları içimi delip geçer. Mesela, arkamda ağaç varsa o görünür. Ben görünmem ama. Çünkü onlara göre ben yokum, yokmuşum yani. Su gibiyim. Hayır, hayır ben bir hayaletim! Yani öyle olmalıyım. Yoksa niye ben yokmuşum gibi davransalar ki?” (BBH, s. 7) (Dışlanma ve ayrımcılığa uğrama)

Ben Bir Hayaletim adlı kitapta Mila’nın kendisine yönelik algıları kitabın başlarından itibaren olumsuz (toplumdan ayrıştırılma, kendini yok sayma) iken kitabın sonlarında

yaşadığı olayların üstesinden gelmesi gibi etkenler aracılığıyla olumsuz algılardan olumlu algılara geçiş yaptığı tespit edilmiştir.

“Dün gece dans eden kızlarla ilgili başka bir rüya daha gördüm. Keşke onların lideri gibi olabilseydim. Ama bu mümkün değil çünkü benimle aynı yaşta olan kızlar gibi değilim. Aslında benim yaşındaki kızların nasıl göründüğünü bile bilmiyorum. Tamamen karanlıkta kaldığımda yaşımda daha küçüktü.” (FBVKA, s. 12) (Yetersizlik ve eksiklik)

“Gözlerim görmediği için hayallerim diğer insanların hayallerinden biraz daha farklı olacak.” (FBVKA, s. 31) (Yetersizlik ve eksiklik)

Filippo, Ben ve Kiraz Ağacı adlı kitapta kitabın başlarından beri doğrudan iletiler yoluyla verilen olumsuz algıların kitabın sonunda kendini kabul eden bir Mafalda olarak karşımıza çıkması ile olumlu algıya geçiş tespit edilmiştir.

“Artık hiçbir işe yaramayacağım!” (GK, s. 29) (Yetersizlik ve eksiklik)

“Yandığım dört parmağım değil, seni ve oğlumu perişan edişim...” (GK, s. 30) (Yetersizlik ve eksiklik)

Gümüş Kanat adlı kitapta yaşadığı talihsiz kaza sonucunda parmaklarını kaybeden kahraman bir süre buhran geçirmiş olup kitabın sonunda hayata karışması ile olumsuz algılardan olumlu algılara geçiş tespit edilmiştir.

“Ağzımı herkes gibi açıp kapayıp da derdimi dillendiremediğimi keşfedene kadar bilmemişim eksikliğimi. Esinti, ışık, sarsıntı, sıcaklık gibi sinyallermiş yol gösterenlerim. Yüze bakmadan bana bir şey mi denmiş, sezemiyormuşum.” (HAVK, s. 18) (Yetersizlik ve eksiklik)

“Keşfimden sonra iç sessizliğimle daha uzun zaman geçirmeye başladım. Dünyamı açabileceğim benzerimi arıyordum bir yandan. Sahi kime benziyordum ben? Elbiseye, taşa, süpürgeye, cama, ağaca, cüceye, bebeğe...” (HAVK, s. 18) (Yetersizlik ve eksiklik, dışlanma ve ayrımcılığa uğrama)

Horoz Adam ve Korsan adlı kitapta doğumundan itibaren engeli yüzünden dışlanan, naletlenen bir varlık olarak karşımıza çıkan kahraman kitabın sonunda işitemeyen bir ses teknisyeni olması, arkadaşlıklar edinmesi ile olumlu algıya geçiş tespit edilmiştir.

“Benim adım August. Sana nasıl göründüğümü söyleyemem. Muhtemelen hâyâl ettiğinden daha kötü.” (M, s. 10) (Yetersizlik ve eksiklik)

Mucize adlı kitapta August'un fiziksel görüntüsü yüzünden utanması, insanlardan kaçması verilen iletiler aracılığı ile olumsuz bir algı olarak karşımıza çıkmakta iken kitabın diğer serilerinde ve sonlarında sosyalleşmesi, toplum tarafından benimsenmesi olumlu algıya geçiş tespit edilmiştir.

“Gözlerin görmesi sıradan olan şeydi. Sıra dışı olan, görmeyen bir gözün sahibinin, Işık'ın göremediği birçok şeyi görebiliyor oluşuydu.” (PU, s. 59) (Yetersizlik ve eksiklik)

Parmak uçları adlı kitapta kitabın başında ergenlik dönemi fiziksel görüntüsünden nefret eden Işık'ın kendisine yönelik algıları olumsuz iken karşılaştığı engelli bireylere karşı tavırlarında ve kendisini kabul sürecinde olumlu algılara geçiş tespit edilmiştir.

“Yamuk yumuk kaslar ve çarpık sinirler yığını olarak etrafım beni seven, benim için umut besleyen ailemle çevrili oluyordu; bu beni onların sıcaklığının ve insanlığının bir parçası hâline getiriyordu. Yalnızdım. Kendi dünyama hapsolmuştum, diğerleri ile iletişim kuramıyordum; varlığımı onların varlığından ayıran, beni onların hayatları ve faaliyetleri dışında tutan camdan bir duvar vardı sanki.” (SA1, s. 12) (Yetersizlik ve eksiklik, bağımlılık)

“Artık on yaşında, yürüyemeyen, konuşamayan, kendi kendine yemek yiyemeyen ya da giyinemeyen bir çocuktum.” (SA1, s. 51) (Yetersizlik ve eksiklik)

Sol Ayağım adlı kitapta doğrudan yer verilen iletilerle engelli kahramanın kendisine yönelik algıları olumsuz verilirken kitabın sonunda hayata karışması, alfabeyi öğrenmesi, resim yapması gibi süreçlerle mücadele ve kendini kabul süreci olumsuz algılardan olumlu algılara geçiş tespit edilmiştir.

“Ben mi? Evet, kafam zehir gibi çalışsa da vücudumun geri kalanı uzun süre güneşte beklemiş şekerleme gibi. Benim için takla atmak söz konusu bile değil, tabii eğer kazara sandalyemden düşmezsem. Yürüyemiyorum, koşamıyorum ve ellerimi, parmaklarımı herkesin yaptığı gibi kullanamıyorum ama Bayan V kendime acımama izin vermiyor. Zihnimin içinde sığmayan kelimeler ve düşüncelerle dolu bir mahzen olduğunu biliyor.” (İM2, s. 12) (Yetersizlik ve eksiklik)

İçimdeki Melodi adlı kitapta Melodi'nin kendisine yönelik algıları kitabın başlarında olumsuz iken kitabın sonlarında katıldığı kamp ile sosyalleşmesi, becerilerinin farkına varıp kendisini kabul sürecini gözler önüne sermekle olumsuz algılardan olumlu algılara geçiş tespit edilmiştir.

“Kopan bacağımın diyeti mi bunlar?” (DB, s. 71) (Yetersizlik ve eksiklik)

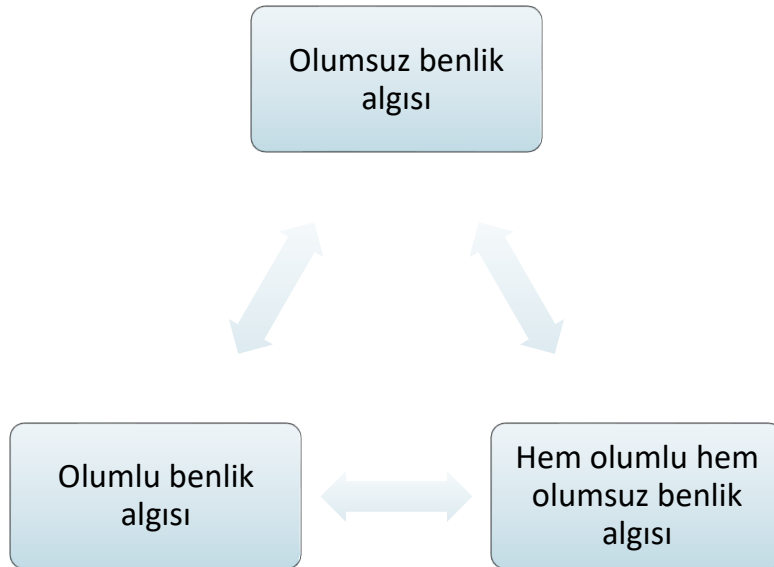
Dilenci Baba’nın bacağını yitirdikten sonra insanların kendisine acıma duygusu ile yaklaşması, kendisine sadakalar vermesi onu olumsuz bir bakış açısına yönlendirirken Sadaka apartmanı, yardıma muhtaç olanlara yardım etmesi gibi yönlerden olumlu bakış açısına geçiş kitabın sonlarında sezdirilmektedir.

Hem Olumlu Hem Olumsuz Algılar;

“Görünüşümü değiştiremeyeceğimi biliyorum. Ama belki, sadece belki... İnsanların bana bakış açısını değiştirebilirim.” (HM, s. 21-23) (Yetersizlik ve eksiklik, dışlanma ve ayrımcılığa uğrama, mücadele ve güç)

Hepimiz Mucizemiz adlı kitapta August’un bu ifadesi yetersizliğini ve eksikliğini hissetmesine rağmen toplumun bakış açısını değiştireceğine karşı inancıyla hem olumsuz hem olumlu algıyı sezdirmektedir.

Hem olumlu hem olumsuz kategoriye dahil edilen iletilerde toplumun bakış açısının merkeze alındığı görülmektedir. İncelenen bulgulara engelli kahramanların benlik algısının olumsuzdan olumluya, olumludan hem olumlu hem olumsuzla geçiş yapan bir döngüde olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 2. Engelli Kahramanların Benlik Algısı

Petey, İçimdeki Ses, Koşulsuz Sevgi, Görmezlerin Kitap Okumasını Sağlayan Çocuk, Kreşendo, Daralan, Çocuk Kalbi, Şuşu - Can ve Dörtteker, Farklı Ama Aynı, Down

Sendromlu Bir Arkadaşım Var, Downsenderella, Gümüş Kanat, Endişe Ağacı, Kanatsız Arı Mu, Kardeşim Benim, Küçük İnsanlar Büyük Hayaller, Uzun İnce Bir Yol , Süper İyi Günler, Limon Kütüphanesi, Aksak Ali, Seslerin Perisi Işık, Bay Endişe, Ada'nın Günlüğü adlı kitaplarda engelli kahramanların kendilerine yönelik algılarına doğrudan yer verilmemiştir.

4.10. Kitapların Sonu

Çocuk kitaplarının mutlu son, mutsuz son ve her iki son türüne dahil olmayan dağılımı Tablo 10'da sunulmuştur. Bu tabloda, incelenen kitapların sonlarının çeşitliliği ve dağılımı sistematik bir şekilde kategorilere ayrılmıştır. Mutlu sonlar, olumlu bir çözümle sona erdiği durumları içermekte; mutsuz sonlar ise daha karamsar veya olumsuz bir sonuçla biten kitapları kapsamaktadır. Ayrıca, her iki kategoride yer almayan kitaplar, belirsiz veya açık uçlu sonuçlara sahip olan öyküler olarak belirtilmiştir.

Bu analiz, çocuk edebiyatında farklı son türlerinin işlevlerini ve okuyucu üzerindeki etkilerini daha iyi anlamak amacıyla yapılmıştır. Tablo 10, bu türlerin sıklığını ve çeşitli anlatı yapılarını görsel olarak ortaya koymaktadır. Bu sayede, çocuk kitaplarındaki anlatı çeşitliliği ve son türlerinin önemi vurgulanmaktadır.

Tablo 10. Mutlu Son ve Mutsuz Son

Kitabın Sonu	Kitap Adı
Mutlu Son: Bu çalışmada, kitabın ana karakterinin elde ettiği başarılar, yaşadığı sevinçler ve karşılaştığı talihsiz olaylarla başa çıkma yöntemleri incelenmiştir. Bu bağlamda, karakterin yaşadığı sonların, belirli bir olumlu bitişe işaret ettiği değerlendirilmektedir.	2. İçimdeki Müzik
	3. İçimdeki Melodi
	5. Mucize
	6. Hepimiz Mucizemiz
	7. Sol Ayağım 1
	8. İçimdeki Ses
	10. Koşulsuz Sevgi
	11. Kiraz Ağacı ile Aramdaki Mesafe
	12. Filippo, Ben ve Kiraz Ağacı

-
14. Kreşendo
 15. Daralan
 16. Merhaba Sevgi
 17. Çocuk Kalbi
 18. Şuşu, Can ve Dörtteker
 19. Farklı ama Aynı
 20. Yapabilirim
 21. Ben Bir Hayaletim
 22. Horoz Adam ve Korsan
 23. Dostluk Engel Tanımaz
 24. Down Sendromlu Bir Arkadaşım Var
 25. Cem'in Disleksi Hikâyesi
 26. Downsenderella
 27. Gümüş Kanat
 28. Endişe Ağacı
 29. Kanatsız Arı Mu
 30. Kardeşim Benim
 31. Küçük İnsanlar Büyük Hayaller
 32. Uzun İnce Bir Yol
 34. Süper İyi Günler
 35. Limon Kütüphanesi
 36. Aksak Ali
 37. Seslerin Perisi Işık
 38. Bay Endişe
 39. Patenli Kız
 40. Ada'nın Günlüğü

Mutsuz Son: Mutsuz bir son, kitabın ana karakterinin ölümü etrafında şekillenmiş ve bu

1. Petey

durum, hayal kırıklığı, vicdan azabı ve pişmanlık gibi olumsuz duygularla sonlanmaktadır. Bu tür sonlar, karakterin içsel çatışmalarının ve yaşamındaki başarısızlıklarının derin bir yansımasını sunmaktadır.

9. Dilenci Baba

13. Görmezlerin Kitap Okumasını Sağlayan Çocuk

33. Moby Dick

Mutlu ve Mutsuz Sona Dahil Olmayanlar:

Bu tür eserler, hikâyenin sonunun belirgin bir şekilde mutlu ya da mutsuz olarak sınıflandırılmadığı, farklı yorumlara açık olduğu veya kitapta yer alan çatışmaların çözüme kavuşturulmadığı eserlerdir. Bu durum, çelişkili bir yapı oluşturur.

4. Parmak Uçları

Araştırmalar neticesinde, ele alınan kitapların 35'inin mutlu bir sonla sonuçlandığı, 4'ünün mutsuz bir sonla bittiği, 1'inin ise mutlu ve mutsuz sona dâhil edilmediği tespit edilmiştir. Bu durum, edebiyat eserlerinin olumlu duygudaşlık sağlama amacını güttüğü fikrini desteklemekte ve bu eserlerin bibliyoterapik boyutunun önemini vurgulamaktadır. Özellikle çocuk edebiyatında, kitapların çocukların kişisel ve ahlaki gelişimlerine katkıda bulunabileceği göz önünde bulundurulduğunda, bu eserlerin iyileştirici bir rol üstlendiği sonucuna varılmaktadır. Bu bağlamda, çocukların bu tür eserleri okuyarak üç yönlü bir başarı elde edecekleri düşünülmektedir: kişisel, ahlaki ve akademik.

Örneğin, Bay Endişe (BE) romanında, Kerem'in obsesif kompulsif bozukluğuna karşı kurgusal bir karakter olan Bay Endişe aracılığıyla yaşadığı mücadeleler, onun rahatsızlığını aşmasına yardımcı olma sürecini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, Gümüş Kanat (GK) eserinde Kemal'in babasının engelini kabullenışı ve bulduğu gümüş paranın ailesinin geleceğine yönelik sağladığı güvence, eserdeki mutlu sonun örneklerinden biridir. Aksak Ali (AA) kitabında ise, engelli karakter Ali hakkında kullanılan "aksak" teriminin yüklediği olumsuz anlamların ortadan kalkması, hikâyenin mutlu bir sona ulaşmasını sağlamaktadır.

Öte yandan, mutsuz son kategorisinde ele alınan eserler ise bu olumlu duygusal deneyimlerin tersine, daha karamsar durumlardan oluşmaktadır. Bu eserler arasında Dilenci Baba (DB) kitabında baş karakterin ölümle yüzleşmesi, Moby Dick (MD) 'de Kaptan Ahab'ın hırsının

bir sonucu olarak gemideki mürettebatın yok olması ve Petey (P), ile ilgili olan eserde ana karakterin yaşamını yitirmesi gibi unsurlar yer almaktadır. Ayrıca, Görmezlerin Kitap Okumasını Sağlayan Çocuk (GKOSÇ) kitabında Louis'in başarılarının ardından ölüm ile karşı karşıya kalması, kitabı mutlu son kategorisinden çıkartan diğer bir örnektir.

Mutlu ve mutsuz sona dahil olmayan eserler arasında ise Parmak Uçları (PU) romanı yer almaktadır. Bu eserde, Işık'ın yıllar önce kaybettiği annesinin kör olduğu için intihar ettiğini öğrenmesi ve aynı zamanda görme engelli olan erkek arkadaşı Mert hakkında konuşma yapmak üzere babasını beklemesi, sonun belirsizliği ile ilgilidir. Kitabın amacı olan konuşmanın zihinde tasarlı kalması, bu kategoride yer almasına neden olmuştur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada Türk ve Dünya edebiyatında çocuk edebiyatı alanında yer alan kırk kitabın derinlemesine incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Çalışmada bu amaç çerçevesinde on farklı alt problem üzerinde durulmaktadır.

İlk olarak, kitaplarda neler anlatıldığı üzerinde yoğunlaşmış ve bu amaç doğrultusunda eserler kısaca anlatılmıştır. Eserlerdeki olay örgüleri ve engelli karakterler arasında belirli farklılıkların olduğu gözlemlenmiştir. Yazarların yaklaşımlarıyla değişen bu unsurlar, çocuk edebiyatının zenginliğini ve çeşitliliğini yansıtmaktadır.

Çalışmanın ikinci alt probleminde, Sridhar ve Vaughn (2000) tarafından oluşturulan mesajlar incelenen 40 çocuk kitabı bağlamında özümsetilerek çalışmaya dahil edilmiştir. İncelenen 40 çocuk kitabında arkadaşlık edinme ve arkadaşlığı sürdürme, engellerin üstesinden gelme bibliyoterapik mesajlarının oldukça yoğun olması dikkat çekmiştir. Sridhar'ın ve Vaughn'un çalışması incelediğinde de arkadaş edinme bibliyoterapik mesajının yoğun olması çalışmayla benzerlikler göstermektedir. Bibliyoterapik mesajlar incelendiğinde Sönmez ve Güleç (2023)'in çalışmasında okul öncesi dönemdeki öykü ve masalların bibliyoterapi kapsamında değerlendirildiği araştırmada örtük mesajlarda olumsuz mesajların olumlu mesajlara göre daha fazla yer aldığı belirlenmiştir. Çalışmada bunun tam aksi söz konusudur. Olumlu mesajların olumsuz mesajlara oranının fazlalığı dikkat çekmektedir.

Çalışmanın üçüncü alt problemi doğrultusunda, Piaget (1971)'nin bilişsel gelişim evreleri temel alınarak, ele alınan eserlerin ilköğretim ve ortaöğretim çağı çocukları için uygunluğu kapsamlı bir şekilde değerlendirilmektedir. İncelenen eserlerin büyük bir kısmının, Piaget'in somut işlemler dönemi ve sonrasındaki çocuk grubu için uygun olduğu belirlenmiştir. Özellikle somut işlemler dönemindeki çocuklar, somut hikâye unsurları ve duygularla bağlantılı davranışlar aracılığıyla daha etkili bir anlayış geliştirilmesine olanak tanımaktadır.

Bibliyoterapi bağlamında değerlendirildiğinde, bu tür eserlerin çocukların empati becerilerini geliştirdiği, önyargılarla yüzleşmelerine katkı sağladığı ve sosyal farklılıkları kabul etmelerine yardımcı olduğu tespit edilmiştir..

Ancak bazı eserlerde, engellilik teminin yüzeysel bir şekilde işlenmesi, bu bibliyoterapik faydaların sınırlı kalmasına yol açmaktadır. Bu durum, yazarların hedef kitlelerine uygun unsurları dikkate alarak daha derinlemesine ve etkili eserler geliştirmeleri gerekliliğini ortaya koymaktadır. Çalışmada incelenen bazı eserlerin, engellilik temini yalnızca farkındalık yaratma amacıyla değil, aynı zamanda çocuk okuyucuların duygusal gelişimlerine katkı sağlayacak şekilde ele aldıkları görülmektedir. Örneğin, engelli bir karakterin yaşadığı zorluklarla başa çıkma sürecinin olumlu bir biçimde anlatılması, genç okuyuculara problem çözme ve dayanıklılık becerileri kazandırabilmektedir. Bu durum, bilişsel gelişim evrelerine uygun yetilerin kazandırılması açısından da önem taşımaktadır. Bu bağlamda, edebi eserlerin pedagojik potansiyeli üzerinde durulması, çocukların bireysel gelişimlerinde kritik bir rol oynamaktadır. Elkatmış ve Kayman (2023), çocuklara yönelik eserlerde sıklıkla yer alan şiddet, korku, akran zorbalığı, engellilik ve ölüm temlerinin çocuk gelişimi üzerinde olumsuz etkiler yaratarak psikolojik travmalara yol açabileceğini belirtmektedir. Bu nedenle, bu tür eserlerde konunun ele alındığı biçim, seçilen karakterler ve yaş düzeyinin titizlikle belirlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda incelenen eserlerin büyük bir kısmının somut işlemler dönemindeki çocuklar için uygun olduğu belirlenmiştir. Somut hikâye unsurlarının ve duygusal bağlantıların bilişsel gelişim sürecine katkı sağladığı tespit edilmiştir. Bu tür eserlerin çocuklara empati kazandırmada, önyargılarla yüzleşmelerine yardımcı olmada ve sosyal farklılıkları anlamalarını teşvik etmede etkili olduğu ortaya konmuştur.

Çalışmanın dördüncü alt problemi ekseninde analize tabi tutulan 40 çocuk edebiyatı kitabı, engel türlerine göre sınıflandırılmıştır. Engel türleri çoktan aza doğru şu şekildedir: Bedensel engellilik, zihinsel engellilik ve görme engeli, işitme engeli, ruhsal ve duygusal hastalığı olanlar, dil ve konuşma engeli, süregen hastalıklı olanlar. Ancak son yıllarda dikkat eksikliği ve hiperaktivite ile özel öğrenme güçlüğü tanılarındaki belirgin artış dikkat çekici bir seviyeye ulaştığı hâlde, bu tür engellerin çocuk edebiyatı içerisinde yeterince temsil edilmemesinin birçok açıdan önemli bir eksiklik yarattığı tespit edilmiştir. Bu durum, eğitimcilere bu konularda daha fazla duyarlılık ve hassasiyet göstermeleri gerektiğini işaret etmektedir. Çocuk okuyucuların çeşitli engel türleriyle ilgili eserlere erişimleri, onların toplumsal hayatta mevcut engeller ve engelli bireyler hakkında bilgi sahibi olmalarını

sağlamanın yanı sıra empati geliştirmelerine, farkındalık oluşturmalarına ve engelli karakterlere karşı olumlu tutumlar sergilemelerine zemin hazırlayacaktır. Yavuz ve Tüccar (2023)'in çalışmasında da ortopedik engelli bireylerin sayısı yüksek bulunmuştur. Bu çalışmada da bedensel (ortopedik) engelin sayıca fazla olması Yavuz ve Tüccar'ın (2023) bulgularıyla örtüşmektedir.

Çalışmanın beşinci alt problem sonuçlarına göre engellilik temasına ek olarak yardımseverlik, özgürlük ve bağımsızlık, arkadaşlık ve dayanışma, müzik sevgisi, köy yaşamına özlem, hayvan sevgisi, haksızlığa uğrama, empati, kitap sevgisi, kardeş sevgisi, kardeş çatışmaları, topluma fayda sağlama, bilime merak, yanlış anlama, intikam alma, sosyal hayata uyum gibi evrensel değerlerin sıkça işlendiği belirlenmiştir. Bu temalar içinde en fazla vurgulananlar ise arkadaşlık ve dayanışma'dır. Bu değerlerin kullanımı, çocuk okuyucuların toplumsal farklılıkları kabul etme ve empati geliştirme süreçlerine olumlu katkılar sunmaktadır. Ancak bu tematik unsurların çoğu zaman tek boyutlu bir şekilde ele alındığı, engelli bireylerin çok yönlü yaşam gerçekliklerinin yeterince yansıtılmadığı da dikkat çekmiştir.

Çalışma, engellilik teminin çocukların bireysel ve toplumsal farkındalıklarını geliştirmek açısından önemli bir araç olduğunu ortaya koyarken, aynı zamanda bu temin daha geniş bir bakış açısından ele alınması gerektiğini göstermektedir. Özellikle engellilikle birlikte işlenen temaların, yalnızca başarı ya da mücadele anlatılarıyla sınırlı kalmaması, bireylerin iç dünyalarını, toplumsal bağlamlarını ve farklılıklarını kapsayıcı şekilde sunması önerilmektedir. Bu temalar, çocuk okuyucuların farklılıklara daha duyarlı bir bakış açısı geliştirmesine katkı sağlamaktadır. Engelli bireylerin toplumsal önyargılarla mücadelesi, fiziksel ve duygusal zorlukları aşma süreçleri ve kendi potansiyellerini keşfetme hikâyeleri, okuyuculara ilham veren mesajlar sunmaktadır. Turan ve arkadaşlarının (2021) yaptığı çalışmada sağlık ve spor temasının alt teması incelendiğinde sağlık sorunlarının öne çıktığını, sağlıklı olmanın ise daha arka planda kaldığını söylemek mümkündür. Uzun eksikliği, görme engeli, disleksi, otizm, down sendromu, ölüm gibi hassas konuların işlenmesi çocukların farkındalık kazanması ve hayatın gerçeklerini tecrübe etmesi açısından önemli olduğu, bedensel ve ruhsal açıdan sağlıklı olma konularının da en az sağlık sorunları kadar üzerinde durulması gerektiği ifade edilmektedir. Ancak bedensel sağlık az işlenmiş, ruhsal sağlık ise hiç işlenmemiştir. Bu çalışmada da benzer şekilde bedensel sağlık sorunlarının fazlaca işlendiği ruhsal sağlık sorunlarına az da olsa yer verildiği, sağlıklı olmanın ise arka plana itildiği ortaya çıkmıştır.

Bibliyoterapi bağlamında, farklı temaların yer alması çocukların yaşamlarına yönelik anlamlı bir rehberlik sunmaktadır. Ancak bazı eserlerde, bu temaların yüzeysel veya tek boyutlu bir şekilde ele alınması, bibliyoterapik potansiyeli sınırlandırmıştır. Örneğin, engellilik deneyimlerinin yalnızca “aşılması gereken bir zorluk” olarak sunulması, çocukların farklılıkları bir zenginlik olarak algılamasını zorlaştırabilir.

İncelenen eserler arasından bibliyoterapi açısından başarılı bulunan eserler, çocukların engellilik konusundaki önyargılarını sorgulamalarına ve bu bireylerin hayatlarını anlamalarına yardımcı olmuştur. Ancak, engellilik temli eserlerin bir kısmında sadece olumlu mesajlara odaklanması, bireylerin gerçekçi mücadelelerini ve duygusal süreçlerini göz ardı etmiş, gerçekliği arka plana atmıştır.

Usta ve Köçer (2022) çocuk kitaplarının genellikle sıcak ve katılımcı ilişki tasvir etmesine rağmen, nadiren kardeşler arasında çatışma yönetimi veya ilişkisel faaliyetlerinden bahsettiklerini ortaya koymuşlardır. Kitaplarda ebeveynler ağırlıklı olarak problem çözme teşvik edebilecek teknikler yerine kontrol yöntemlerini kullanarak çocukların çatışmalarına yanıt veren olarak betimlenmiştir. İncelenen çocuk kitaplarından olan Endişe Ağacı ve Kardeşim Benim adlı eserlerde başlı başına bibliyoterapik bir unsur olan engelliliğin yanında diğer bibliyoterapik konulardan olan kardeş çatışması ile çok katmanlı bir yapı sunulmaktadır. Bu çok katmanlı yapı tem zenginliğini ortaya koymaktadır.

Çalışmanın altıncı alt problemine ilişkin sonuçlar, incelenen eserlerdeki engelli kahramanların yaş aralığının, özellikle seri eserler olan İçimdeki Müzik ve Mucize gibi kitaplarda doğrudan belirginlik kazandığını, diğer eserlerde ise okul dönemi ve ergenlik dönemine özgü kriterlerle ya doğrudan ifade edildiğini ya da dolaylı olarak sezdirildiğini ortaya koymaktadır. İncelenen çocuk kitapları genelinde, kahramanların 10-15 yaş aralığında yoğunlaştığı saptanmıştır. Engelli karakterlerin bu yaş aralığında yer almasının, çocukların kendi yaşam deneyimleriyle ilişkili çarpıcı gerçeklikleri sunabilmesi açısından önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Ayrıca, dikkat çekici bir diğer nokta, 21 adet çocuk kitabında engelli kahramanların yaş aralığına dair herhangi bir bilgi verilmemesidir. Bu durumun, özellikle küçük yaşta çocuklara hitap eden kitapların daha sade ve anlaşılır kalması amacıyla ayrıntılara yer verilmemesi çerçevesinde değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Çalışmanın yedinci alt problemi doğrultusunda elde edilen sonuçlar, çocuk edebiyatında baskın karakter yapısının açık ve devingen olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık, kapalı ve durağan karakterlerin sayıca daha az olduğu ve çoğunlukla yan karakterler olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır. Eğitim ortamlarına erişim eksikliğinin, engelli bireylerin hayatında sosyalleşme, kabul görmeme, dışlanma, soyutlanma, utanç ve kendi iç dünyalarına hapsolme gibi çok sayıda olumsuz durumu tetiklediği görülmüş ve kapalı, durağan karakterlerin hayatın içerisinde yer almasına sebep olduğu görülmüştür.

Açık ve devingen karakterler, küçük yaş grubundaki okuyucular için daha anlaşılır ve etkileyici bir anlatım sunarken, soyut işlemler dönemine yönelik içeriklerde kapalı ve durağan karakterlerin yer alması, okuyucuların eleştirel düşünme becerilerini geliştirme potansiyeli taşımaktadır. Buna karşın, bazı kitaplarda kapalı karakterlerin “yardıma muhtaç” ya da “aciz” temsilleriyle sınırlı kaldığı görülmüş, bu durumun okuyucuların engellilik algısını olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmüştür.

Sarıkaya (2018), Muzaffer İzgü’nün çocuk romanlarındaki karakterleri incelediği çalışmada baş kişilerin çoğunun açık, yan kişilerin çoğunun ise kapalı karakter özelliği gösterdiğini belirtmiştir. Bu yönüyle bu çalışma benzerlik göstermekte iken karakterlerin genelinin durağan yapıda olması, az sayıda devingen karakter bulunması yönüyle de farklılaştığı görülmektedir.

Çalışmanın sekizinci alt problemi doğrultusunda engellilik temi üzerine gerçekleştirilen incelemeler, bu konudaki dil kullanımının önemini gözler önüne sermektedir. Çalışmalar, çoğu eserde “engelli” terimi yerine daha kapsayıcı olan “farklılık” ve “özel gereksinim” gibi ifadelerin kullanılmasının yanı sıra, bu durumun engellilik algısını daha olumlu ve empatik bir biçimde sunmayı hedeflediğini ortaya koymuştur. Bu tür bir dil kullanımı, genç okuyucuların engellilik konusuna dair daha pozitif bir tutum geliştirmelerine olanak tanıyan bir potansiyele sahiptir. Ancak, incelenen bazı eserlerde yer alan “ucube”, “talihsiz yaratık”, “embesil”, “işe yaramaz”, “hapı yutmuş”, “tuhaf”, “fazlalık” ve “kuş beyinli” gibi aşağılayıcı ifadelerin de bulunduğu gözlemlenmiştir. Bu tür dil tercihlerinin çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri ve toplumsal algılara yönelik pekiştirici bir rol oynayacağı açıktır.

Tuncer ve arkadaşlarının (2011) Türkçe ilköğretim kitapları üzerine yaptığı araştırma, ders kitaplarında engelli bireylerle ilgili kavramların neredeyse yok denecek düzeyde olduğunu ortaya koymuştur. Buna karşın, bu çalışmada incelenen eserlerde tıbbi terimlerin ve tedavi

süreçlerine dair kavramların daha fazla yer bulduğu saptanmıştır. Bu durum, çocuk kitaplarının engellilik temini esas almış olmalarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Ünal (2011) tarafından yapılan bir diğer tespit ise, fiziksel olarak tam bireylerin dilinin, engelli bireyleri tanımlarken küçültücü ve olumsuz sıfatlar kullanabildiği görülmüştür. “Hilkiyat garibesi” ve “eksik insan” gibi ifadeler yalnızca bir dil tercihi değil, aynı zamanda toplumsal tutumların bir yansıması olarak yorumlanmaktadır. Bu tür dile dayalı ifadeler, çocukların engellilikle ilgili negatif önyargıları içselleştirmesine sebebiyet verebilir. Bu çalışmada ele alınan dil kullanımı, yalnızca bir edebi seçim olmanın ötesinde, toplumsal değerler, kültürel normlar ve algıların bir yansıması olarak öne çıkmaktadır. Özellikle çocuk kitaplarının bu tür ifadeleri barındırması, toplumda engellilikle ilgili olumsuz algıların çocuklar aracılığıyla pekişmesine katkıda bulunabilecektir. Bu bağlamda, dilin kullanımı ve içerdiği anlamların, yalnızca bireyler arası iletişimde değil, aynı zamanda toplumsal normların şekillenmesinde de kritik bir rol oynadığı söylenebilir. Dolayısıyla, incelenen eserlerde dikkatli ve empatik bir dil kullanımı hayati önem taşımaktadır.

Son yıllarda, teknolojiye yeni yaklaşımlar ve gelişmeler, engelli bireylerin yaşamlarını kolaylaştırmaya yönelik önemli bir etki yaratmıştır. Bu ilerlemeler, bu bireylerin toplumla etkileşimlerini artıracak ve yaşam kalitelerini yükseltecek çeşitli araç ve gereçlerin geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. Örneğin, “Daralan” adlı eserinde, yürüyemeyen bir karakterin akülü araç kullanımının, yaşam alanındaki kısıtlamaları büyük ölçüde azalttığı ve bu sayede çevresini daha geniş bir şekilde keşfetme imkânına sahip olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, “Kiraz Ağacı ile Aramızdaki Mesafe” isimli kitapta ise, zamanla görme yetisini tamamen yitiren bir karakterin, sesli kitap dinleme olanağı sunan bir müzik çalar (iPad) sayesinde, en sevdiği eserle bağlantısını koparmamakta ve kitap okumaktan mahrum kalmamaktadır. Bu örnekler, teknolojik araçların engelli bireyler için nasıl bir destek unsuru oluşturduğunu ve onların yaşamında sağladığı olumlu etkileri açıkça ortaya koymaktadır.

Subakan ve Koç (2019) tarafından yapılan çalışmada iPad gibi mobil cihazların ve Proloquo2Go gibi yazılımların, otizm, zihinsel engellilik ve iletişim engelliliği gibi özel eğitim gruplarında akademik ve iletişim becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olduğu belirtilmektedir. Bu çalışmada yer verilen İçimdeki Müzik, İçimdeki Melodi gibi çocuk kitaplarında da iPad ve benzeri bir müzik çalar kullanımı teknolojik aletler açısından Subakan ve Koç’un (2019) çalışmasıyla benzerlik göstermektedir.

Çalışmanın dokuzuncu alt problemi çerçevesinde, engelli karakterlerin içsel motivasyonlarının yanı sıra kendilerini kabul etme süreçleri ve moral durumlarını sürdürebilmeleri, bu bireylerin başarı elde etme olanaklarını artırmakta önemli bir rol oynamaktadır. İncelenen eserler, olayların birbirleriyle uyumlu bir biçimde aktarılması bakımından, okuyucunun metni anlamlandırma yeteneği ve kitabın yapısal geçişlerinin ilgiyi sürdürme kapasitesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Analiz edilen eserlerin büyük bir bölümünde, engelli karakterlerin genellikle alt seviyede, itaate dayalı veya arka planda tasvir edilmediği görülmektedir. Bununla birlikte, bazı eserlerde engelli bireylerin aileleri, diğer eserlerde ise arkadaşları tarafından geri planda bırakıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca bu karakterler, aileleri ve yakın sosyal çevreleri dışında zaman zaman olumsuz bakış açılarına maruz kalmaktadırlar. Ancak, bu olumsuz algılar, anlatımın ilerleyen bölümlerinde engelli bireylerin toplumsal kabul gördüğüne dair örneklerle dengelenmektedir.

Vural ve arkadaşları (2018) tarafından yürütülen bir çalışmada, engelli bireylerle ilgili olarak spor eğitimi bölümü öğrencilerinin tutumlarının belli değişkenler açısından incelendiği görülmektedir. Bu çalışmada, katılımcıların genel olarak olumlu bir yaklaşım sergilediği sonucuna ulaşılmıştır (Vural, Esentaş ve Işıkgöz, 2018). Günlük hayatta yavaş yavaş ortaya çıkan olumlu tutum ve davranış değişikliklerinin, özellikle çocuk edebiyatında yer alması, geleceğin bireyleri olan çocukların bu konularda sağduyu kazanmaları açısından büyük bir öneme sahiptir. Engelli bireylerle etkileşime geçerek, bu bireylerin duygusal deneyimlerinin anlaşılması, toplumun genel tutum ve davranışlarını olumlu yönde dönüştürme fırsatını sağlamaktadır.

Bakkaloğlu ve diğerleri (2019), okul öncesi eğitim ortamlarında özel gereksinimli çocukların akranlarına göre sosyal kabul seviyelerinin daha düşük olduğunu ve bu çocukların sosyal kabul süreçlerini etkileyen; okula uyum, öğrenci-öğretmen ilişkileri, sosyal beceriler ve problem davranışları gibi faktörler açısından belirgin dezavantajlar taşıdığını vurgulamışlardır.

Yakar ve arkadaşları (2019), engelli bireylerin engellilik durumlarına ve kendilerine yönelik algılarına bakıldığında, aslında toplumun sunamadığı olanakların, bireylerin bakış açıları ve toplumun ortak davranış kalıplarının engelli bireylerin zihinsel yapılarında oluşturduğu etkilere dikkat çekmişlerdir. Ayrıca, engelli bireylerin çevrelerine yansıtmaktan kaçındıkları duygusal durumlarının ortaya konulmasının, çocuk okuyucuların empati kurma yetilerini ve

diğer bireyleri anlama becerilerini geliştirici bir katkı sağlayabileceği üzerinde durulmaktadır. Bu alandaki araştırmalar, mevcut çalışmayla da örtüşmektedir.

Çalışmanın onuncu alt problemi çerçevesinde incelenen edebi eserlerin sonlarının karakteristik yapılarına göre sınıflandırılması gerçekleştirilmiştir. Eserler; mutlu son, mutsuz son ve her iki durumu da içermeyen, yani çelişkili veya belirsizlik barındıran sonlar olarak üç ana gruba ayrılmıştır. Bu ayrıştırma süreci sonucunda, incelenen birçok eserin mutlu son kategorisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Bu durum, mutlu sonların edebi anlatıların önemli bir parçası olduğunu ve okuyucuda pozitif duygular yaratma amacı güden anlatıların yaygınlığını göstermektedir. Dolayısıyla, mutlu sonların edebi eserlerdeki sık kullanılma durumu, yazarların karakter gelişimi ve olay örgüsü açısından nasıl bir yönlendirme yaptıklarını anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Sonuç olarak, çocuk edebiyatında ele alınan temlerin ve anlatım biçimlerinin yazarlara göre önemli ölçüde farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. Özellikle engellilik temi, çoğunlukla bedensel engeller etrafında şekillenmekte; buna karşın, bibliyoterapik mesajlar içeriklerin önemli bir bölümünde yoğun ve genellikle olumlu bir nitelik taşımaktadır. İncelenen eserlerin büyük bir kısmının mutlu sonla noktalandığı ve kahramanların genellikle somut işlemler dönemine ve sonrasına hitap eden bir yaş grubunda yer aldığı dikkat çekmektedir.

Eserlerde engelli karakterlerin yaş aralığı çeşitlilik gösterecek şekilde sunulmakla birlikte, bu karakterlerin çoğu zaman açık ve dinamik bir kişilik yapısına sahip olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında, engelli bireylerin kendilerine dair algıları üzerinde yapılan incelemeler, bu algıların sıklıkla olumsuz bir çerçeveye oturduğunu veya zaman içerisinde olumlu bir dönüşüm geçirebildiğini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, çocuk edebiyatında engellilik teminin daha bilinçli, duyarlı ve kapsayıcı bir perspektifle ele alınmasının gerekliliğine işaret etmektedir.

5.2. Öneriler

Engellilik teması, eğitimciler, yazarlar ve sivil toplum kuruluşları açısından büyük sorumluluklar ve görevler taşımaktadır. Bu konuda gerçekleştirilen sonuçlar ışığında, eğitimciler, yazarlar ve araştırmacılara yönelik bazı önerilere yer verilmiştir.

1. Engelli bireyleri konu alan çocuk kitaplarında kullanılan dilin son derece dikkatli bir şekilde seçilmesi elzemdir. Aksi takdirde, toplumda derin izler bırakabilecek yanlış

anlatımlar, zorluklarla mücadele eden bireyleri toplumla bağ kurmak yerine dışlayıcı bir duruma sürükleyebilir. Bu nedenle, söz konusu metinlerde yapıcı ve olumlu bir dil kullanılması kuvvetle tavsiye edilmektedir.

2. Çocuk kitaplarının olay örgüsünde, sonradan engelli duruma düşen bireylerin de engel durumu ortaya çıkmadan önce sağlıklı bireyler olduklarının vurgulanması büyük bir önem taşımaktadır. Yazarların bu bağlamda, her sağlıklı bireyin bir engelli birey adayı olduğunu belirtmeleri gerekmektedir.

3. Engel türleri oldukça çeşitlilik göstermektedir ve Türkiye’de bu alandaki çalışmalara bakıldığında, belirli engel türleri üzerine yoğunlaşmış, bazı türler ise ihmal edilmiştir. Tüm engel türlerinin çocuk kitaplarında yer alması, bu konuda toplumun her kesimine ulaşmayı sağlamalıdır. Farklı engel türleri hakkında çocuk okuyucuların bilgi sahibi olabilmesi için yazarların katkı sağlamaları beklenmektedir. Yazarlar, az ya da hiç ele alınmamış engel türlerine yönelik kitap yazma süreçlerine yönelmelidir.

4. Öğretmenlerin, eğitim süreçleri boyunca bireylere okuma becerisi kazandırırken çok geniş bir kitap yelpazesi sunmaları son derece önem taşımaktadır. Bu yelpazenin içerisinde engelli bireyleri konu alan çocuk kitaplarına da yer verilmelidir.

5. Eğitim faaliyetlerinde, sahada görev alan eğitimcilerin öğrencilerini engellilik konusunu işleyen kitaplarla tanıştırmaları ve engelli karakterlere odaklanan kitap yazarlarıyla söyleşiler düzenlemeleri, toplumsal farkındalığı artırma adına katkı sağlayabilir.

6. Ülkemizde engelli bireylerin sayısı milyonlarca iken, bu bireylerin toplumsal hayata katılımını sağlama ve bu katılım sürecinde toplumun diğer bireylerinin üstlenmesi gereken görevler üzerine çocuk yayınları ile erken yaşta bir bilgilendirme yapılması gerekmektedir.

7. Engellilik kavramının toplumsal kesimler tarafından doğru bir biçimde anlaşılabilmesi adına, küçük yaşlardan itibaren bu eğitimin ulusal müfredat programlarında yer alması şarttır. Eğitim programlarında detaylı bir inceleme ile bu kavramın yer bulması, toplumsal bilinçlenme açısından son derece kıymetlidir.

8. Engellilere yönelik fiziksel düzenlemelerin insanlığın bir gerekliliği olduğu, pozitif ayrımcılığın olumsuz bir durum olarak görülmemesi gerektiği bilinci, sosyal, iş, eğitim, ulaşım ve güvenlik gibi konularda bu bireylerin toplumun diğer fertleriyle eşit şekilde yer bulabilmeleri adına gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiğinin önemli bir insanlık dersi olduğu vurgulanmalıdır.

9. Çocuk kitaplarında yer alan engel türlerine ilişkin engelli bireyler, aileleri ve yakın çevrelerine yönelik öneriler geliştirilmelidir. Bir engeli olan bireyin aile üyelerinin, engelin türü hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları ve bu engelle nasıl başa çıkabileceklerine dair çözümler üretmeleri, bu alanda yazılan çocuk kitaplarıyla mümkün kılınmalıdır.

10. İlk eğitimin başladığı ailenin en temel unsurlarından olan anne ve babalar, çocuklarına yetiştirme süreçlerinde insani değerleri aktarabilmeli ve fiziksel ya da zihinsel farklılıklara saygılı olmayı öğretmelidirler. Bu eğitimlerin gerçekleştirilmesinde, bu alanda yazılmış kitapların seçimi büyük bir önem arz etmektedir.

11. Toplumlarını bilinçlendiren, toplumsal dinamikleri harekete geçiren ve farkındalığı artıran araştırmacıların; engellilikle ilgili çocuk kitaplarının toplumu ne biçimde etkilediği, olumlu ve olumsuz yansımaları, toplumsal vicdanın oluşumuna katkısı gibi konularda araştırmalarını artırmaları önem taşımaktadır.

12. Araştırmalar, annelerin 4-11 yaş arasındaki çocuklarına bibliyoterapi uygulamalarının, çocukların öz-düzenleme becerileri üzerinde olumlu etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Okul öncesi dönem, çocukların gelişimi açısından kritik bir aşamadır ve bu dönemde öz-düzenleme becerilerini geliştirmeye yönelik etkinliklerin önemi büyüktür. Bibliyoterapi uygulamalarının anneler tarafından gerçekleştirilmesi, bu alandaki araştırmaların çeşitlendirilmesini ve derinleştirilmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda, okul öncesi dönemde bibliyoterapi uygulamalarının öz-düzenleme yetenekleri üzerindeki etkilerine dair daha kapsamlı çalışmalar yapılması önerilmektedir. Böylece, çocukların okula uyumu, motivasyonu, benlik algısı, özgüven ve problem çözme becerileri gibi farklı boyutlardaki araştırmalara katkı sağlanabilir.

13. Bibliyoterapi uygulamalarının bizzat toplumun sorunlarına entegre olmasının yanı sıra çocuklar için ruhsal tedavi dönemlerinde kullanımının, uzmanların bibliyoterapi ve çocuk sorunları üzerine çalışmalarının arttırılması alana büyük bir katkı sunabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, M. T. (2015). *XX. yüzyıl Türk romanında engelli karakterlerin “Küçük Ağa” ve “Köyün Kamburu” romanları çerçevesinde değerlendirilmesi* (Tez No. 413949) [Yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Akyol, H. (2009). *Türkçe ilk okuma yazma öğretimi*. Pegem Yayıncılık.
- Aytaş, G. (2003). Okuma gelişiminde çocuk edebiyatının rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (13), 155-160.
- Bahar, M. (2018). *Kaynaştırma öğrencisi bulunan sınıfların empatik eğilimlerinin incelenmesi* (Tez No. 506352) [Yüksek lisans tezi, Ahi Evran Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Burcu, E. (2011). Türkiye'deki engelli bireylere ilişkin kültürel tanımlamalar: Ankara örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(1).
- Can, D., Pekbay, C., Hakverdi Can, M., Kaya, G., Avşar Tuncay, A., & Candan, S. (2017). İlköğretim ders kitaplarında engellilik. *PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 75–89.
- Ciravoğlu, Ö. (1998). *Çocuk edebiyatı* (2. baskı). Esin Yayınevi.
- Ciravoğlu, Ö. (2000). *Çocuk edebiyatı* (4. basım). Esin Yayınevi.
- Cornett, C. E., & Cornett, C. F. (1980). *Bibliotherapy: The right book at the right time* (Fastback 151). Phi Delta Kappa Educational Foundation.
- Çağlar, B. (2022). *Çocuk edebiyatına sorun odaklı yaklaşım* (Tez No. 754367) [Yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Çer, E. (2016). Türkçe öğretiminde çocuğa görelik ilkesine uygun edebiyat yapıtlarının önemi. *İlköğretim Online*, 15(4). <https://doi.org/10.17051/io.2016.22814>
- Çetintaş, E. (2017). *Lise öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının okul sosyal hizmeti odağında incelenmesi: Erzincan ili örneği* (Tez No. 473681) [Yüksek lisans tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Çiftçi, F. (2013). Çocuk edebiyatında yaş gruplarına göre kitaplar ve özellikleri. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 125–138.
- Demir, Y. E., & Gedik, M. (2022). Engelli kavramı ile ilgili akademik yayınların vosviewer ile bibliyometrik analizi. *Toplumsal Politika Dergisi*, 3(1), 12-25.
- Demirbaş, S., Ökdemir, Z., & Özçoban, T. (2024). Okul Öncesi Çocuk Kitaplarının Sosyal Hizmet Bakışı ile İncelenmesi. *ODİTORYUM Eleştirel Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 44-71.
- Dirks, K.-L. (2010). *Bibliotherapy for the inclusive elementary classroom*. Eastern Michigan University.
- Doğan, Ç. (2015). *Sevim Ak'ın çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel öğeleri yönünden incelenmesi ve Türkçe eğitimine katkısı* (Tez No. 391713) [Yüksek lisans tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Duyan, V., Yolcuoğlu, İ.G., & Artan, T. (2017). *Dünü, bugünü, yarınıyla insanı anlamak insan davranışının kökenleri ve sosyal çevrenin etkileri*. Nar Yayınevi.
- Ekici, M. ve Ertem, İ. S. (2019). Çocuk kitaplarında engelliler ve sorunlarının incelenmesi. *Anadolu Kültür Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 250-264.
- Elkatmış, V., & Turan, L. (2023). Çocuklukta edebiyatta engellilik ilişkileri ile karşılaşılan çocukların engelliliği algılamaları üzerine bir araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 11 (1), 64-83.
- Erbaş, Y. H., & Yıldırım, B. (2017). Çok kültürlü çocuk kitaplarında engellilik kavramının tasviri: Schneider ailesi kitap ödülünü kazanan çocuk kitapları üzerine bir araştırma. *X. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Birliği Kongresi*, 959. Eğitim Araştırmaları Birliği.
- Eroğlu, Z. (2016). Çocuk kitapları ve okuma alışkanlığı. *Journal of International Social Research*, 9(44), 105-116.
- Eyüp, B. (2016). Çocuk ve kitap. T. Şimşek (ed.), *Okul öncesinde çocuk edebiyatı ve medya- içinde* (s. 43-60). Grafiker Yayınları.
- Gladding, S. T., & Gladding, C. (1991). The ABCs of bibliotherapy for school counselors. *The School Counselor*, 39(1), 7–13.

- Gönen, M., Katrancı, M., Uygun, M., & Uçuş, Ş. (2011). İlköğretim birinci kademe öğrencilerine yönelik çocuk kitaplarının içerik, resimleme ve fiziksel özellikleri açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 36(160), 250–265. <http://egitimvebilim.ted.org.tr>.
- Heath, M. A., Sheen, D., Leavy, D., Young, E. & Money, K. (2005). Bibliotherapy: A resource to facilitate emotional healing and growth. *School Psychology International*, 26(5), 563–580. <https://doi.org/10.1177/0143034305060792>
- Kahraman Güloğlu, F. (2022). Engellilik hakkında kavramsal karmaşanın nedenleri ve Türkiye’deki durum. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(1), 291–315. <https://doi.org/10.33417/tsh.989123>
- Kapusızoğlu, F., & Baş, B. (2023). Sorun odaklı çocuk edebiyatına farklı açılardan bakmak: Genetik, metinden metine, biçimsel, dönüşümsel ve sosyokültürel eleştiri. *Turkbilig/Turkoloji Araştırmaları Dergisi*, 46, 154.
- Karakoç Öztürk, B., & Destegüloğlu, B. (2022). Çocuk kitaplarının kültürel aktarım açısından incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 214–235. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.1056023>
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62–79.
- Karatay, H. (2016). Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler. T.Şimşek (ed.), *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı-içinde* (4. Basım, s. 81-129). Grafiker Yayınları.
- Kardaş, C., & Alp, D. (2013). *Çocuk edebiyatı ve medya*. Eğiten Kitap.
- Kıbrıs, İ. (2010). *Çocuk edebiyatı*. Kök Yayıncılık.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170–189.
- Kızıldaş, M. (2012). *Engellilerle 360° iletişim*. Ceres Yayınları.
- Körükçü, Ö. (2012). Okulöncesi eğitime yönelik resimli çocuk kitaplarının bulunması gereken temel özellikler açısından incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 243-254.

- Küçük, S. (2019). *Çocuk kitaplarının temel değerler bakımından incelenmesi* (Tez No. 564475) [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Malin, E. (1971). *Toward a role for libraries in bibliotherapy* (ERIC Document Reproduction Service No. ED048872).
- Miles, M. B., Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi* (S. Akbaba Altun, A. Ersoy, Çev. Ed.). Pegem Yayıncılık.
- Moran, B. (1991). *Edebiyat kuramları ve eleştiri* (8. baskı). Cem Yayınevi.
- Müstakil Sanayici ve İş adamları Derneği (MÜSİAD), (2011). *Türkiye’de engelli gerçeği*. <http://www.musiad.org.tr/download/Yayinlar/Cep%20Kitapları/Türkiye’de%20Engelli%20Gerçeği/Türkiye’de%20Engelli%20Gerçeği.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Narang, H. L. (1975). *Bibliotherapy: A brief review*.
- Oğuzkan, A. F. (2013). *Çocuk edebiyatı* (10. Basım). Anı Yayıncılık.
- Öncül, R. (2000). *Eğitim ve eğitim bilimleri sözlüğü*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- Öner, U. (2007). Bibliyoterapi. *Çankaya University Journal of Arts and Sciences*, 1(7), 133–150.
- Özdemirci, F. (2000). Kitapların dünyasında çocuk çocuğun dünyasında kitaplar. *Türk Kütüphaneciliği*, 14(2), 226-232.
- Özgökçeler, S. (2012). *Özürlüler dijital uçurumun neresinde? E-Devlet ekseninde bir inceleme* [IV. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu’nda sunulmuş bildiri] Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Pardeck, J. T., & Pardeck, J. A. (1993). *Bibliotherapy: A clinical approach for helping children*. Routledge.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research and evaluation methods*. USA: Sage.
- Piaget, J. (1971). *The theory of stages in cognitive development*. In D. R. Green, M. P. Ford, & G. B. Flamer (Eds.), *Measurement and Piaget* (pp. 1–11). New York: McGraw-Hill.
- Prater, M. A., & Dyches, T. T. (2008). *Teaching about disabilities through children’s literature*. Libraries Unlimited.

- Riordan, R. J. & Wilson, L. S. (1989). Bibliotherapy: Does it work? *Journal of Counseling & Development*, 67(9), 506-508. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1989.tb02131.x>
- Sarıkaya, H. & Kaya, A. İ. (2024). Muzaffer İzgü'nün çocuk romanlarında karakter incelemeleri. *Social Sciences Studies Journal (SSS Journal)*, 4(24), 5072–5080.
- Schrank, F. A. & Engels, D. W. (1981). Bibliotherapy as a counseling adjunct: Research findings. *The Personnel and Guidance Journal*, 60(3), 143-147. <https://doi.org/10.1002/j.2164-4918.1981.tb00766.x>
- Sever, S. (2007). *Çocuk ve edebiyat*. Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2010). *Çocuk ve edebiyat*. Tudem Yayınları.
- Sever, S. (2012). *Çocuk ve edebiyat* (6. baskı). Tudem Yayınları
- Sever, S. (2015). *Çocuk edebiyatı: Kuramsal ve yazınsal boyutlar*. Tudem Yayınları.
- Sınar, A. (2006). Türkiye’de çocuk edebiyatının tarihsel gelişimi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4(7), 175–225.
- Sönmez, Ş. & Güleç, H. (2023). Okul öncesi dönem öykü ve masal kitaplarında yer alan bibliyoterapik öğeler. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, 6(3), 261-277. <https://doi.org/10.47477/ubed.1345705>
- Sridhar, D., & Vaughn, S. (2000). Bibliotherapy for all: Enhancing reading comprehension, self-concept, and behavior. *Teaching Exceptional Children*, 33(2), 74-82.
- Subakan, Y. & Koç, M. (2019). Özel eğitim gereksinimli bireylerin gelişim ve eğitimlerinde kullanılan mobil cihazlar ve yazılımlar. *Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi (BEST Dergi)*, 3(2), 51-61.
- Szeremy, Y. (2018). *Sağlık temasını içeren Türkçe ve yabancı dillerdeki çocuk kitaplarının incelenmesi* (Tez No. 513624) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr>
- Şimşek, T. (2016). *Kuramdan uygulamaya: Çocuk edebiyatı*. Grafiker Yayınları.
- Şirin, M. R. (2000). *Çocuk edebiyatı*. Çocuk Vakfı Yayınları.
- Şirin, M. R. (2016). Edebiyat ve çocuk edebiyatı: Edebiyatın amacı ve işlevi. *Türk Dili Dergisi*, 110(780), 12–31.

- Tanrıkulu, S. (2024). *Can Göknil'in çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri bakımından incelenmesi* (Tez No. 871601) [Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Temizyürek, F. (2003). Türkçe öğretiminde çocuk edebiyatının önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13, 161.
- Thomas, C. (2011). *Kilit fikirler, meseleler ve düşünürler. Sakatlık Çalışmaları*. (D. Bezmez, Ed. & F. B. Aydar, Çev.). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Toy, D. (2022). *Engelli birey algısında çocuk edebiyatının çocuk gelişim alanlarına etkisi: İçimdeki müzik örneği* (Tez No. 740616) [Yüksek lisans tezi, Kocatepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Toz, H. (2011). *Çocuk edebiyatı tarihi*. Ö. Yılar ve L. Turan (ed.), *Çocuk edebiyatı-içinde* (s. 225-252). Pegem Akademi.
- Tuncer, A. T., Karasu, N., Altunay, B. & Güler, Ö. (2011). Türkçe ilköğretim kitaplarında engel ve engellilik: Bir doküman analizi örneği. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 439-457.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük*. TDK Yayınları.
- Türkben, T., & Avan, H. G. (2020). Michael Ende'nin "Momo" adlı eserinin çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24(2), 451-467.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2010). *Özürlülerin sorun ve beklentileri araştırması*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ozurlulerin-Sorun-ve-Beklentileri-Arastirmasi-2010-6370>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2011). *Nüfus ve Konut Araştırması, 2011*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-ve-Konut-Arastirmasi-2011-15843>
- Uğurlu, S. B. (2010). Çocuk edebiyatı eleştirisi. *Turkish Studies*, 5(3), 123-145.
- Usta, S. Y. & Köçer, G. (2022). Kardeş kıskançlığı ve kardeşe uyum sorunu yaşayan çocuklar için bibliyoterapi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 204-228.
- Ünal, A. (2011). *Türk çocuk edebiyatında engellilik (1969–2009)*. Evrensel Basım Yayın.

- Ünal, A. G. (2010). *Türk çocuk edebiyatında engellilerin temsili (1969–2009)* (Tez no. 271139) [Yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Weimerskirch, P. J. (1965). *Benjamin Rush and John Minson Galt, II: Pioneers of bibliotherapy in America*. Bulletin of the Medical Library Association, 53(4), 510-526.
- Yakar, Y. M., Yılmaz, O. & Yılmaz, H. D. (2019). Çocuk kitaplarında sorun odaklılık: Engellilik algısı. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 56-76.
- Yakıcı, A., Yücel, M., Doğan, M., & Yelok, S. (2006). *Üniversiteler için Türkçe-1: Yazılı anlatım*. Gazi Kitabevi.
- Yalçın, A., & Aytaş, G. (2002). *Çocuk edebiyatı*. Akçağ Yayınları.
- Yalçın, A., & Aytaş, G. (2012). *Çocuk edebiyatı*. Akçağ Yayınları.
- Yavuz, E., & Tüccar, E. (2023). Engelli bireylerde umutsuzluk düzeyinin sosyal hizmet perspektifiyle incelenmesi. *ESAM Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 160-187.
- Yazıcı, N. (2011). Edebiyat tarihi bağlamında Türk çocuk edebiyatı tarihi yazımında karşılaşılan sorunlar. *İslam ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 60, 205-226.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

EKLER

EK.1. İncelenen Kitapların Kaynakçası

Ak, S. (2008). *Horoz adam ve korsan* (2. basım). Can Yayınları.

Akçagüner, Z. (2002) *İçimdeki ses*. Tudem Yayınevi

Alexandrou, Y. K. & Lada, E. (2016). *Seslerin perisi ışık* (S. Kostik, Çev.). Kuraldışı Yayınevi.

Amicis, E. (1886). *Çocuk kalbi* (E. Güney, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eser: *Cuore*).

Brown, C. (2018). *Sol ayağım* (My Left Foot, F. Kahraman, Çev.). Nora Kitap. (Orijinal eser: *My Left Foot*)

Cotterill, J. (2017). *Limon kütüphanesi* (Z. Kürük, Çev.). Genç Timaş Yayınları.

Davidson, M. (2000). *Görmezlerin kitap okumasını sağlayan çocuk*. Can Çocuk Yayınları.

Demiral, S. (2011). *Parmak uçları*. Tudem Yayınları.

Draper, S. M. (2016). *İçimdeki müzik* (N. Çetin, Çev.). Genç Timaş Yayınları. (Orijinal eser: *Out of My Mind*, 2010).

Draper, S. M. (2021). *İçimdeki melodi* (N. Çetin, Çev.). Genç Timaş Yayınları. (Orijinal eser: *Out of My Heart*, 2021).

Güler, S. Ü. (2020). *Downsenderella*. Kırmızı Leylek Yayınları.

Gürmen, A. (2018). *Uzun ince bir yol*. Uçanbalık Yayınları.

Haddon, M. (2004). *Süper iyi günler* (P. Özgören, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eser: *The Curious Incident of the Dog in the Night-Time*).

İzgören, A. Ş. (2017). *Kanatsız arı mu: İlk uçuş*. Elma Yayınları.

Kalecik, P. (2020). *Ada'nın günlüğü*. Büyülü Fener Yayınları.

Karakiya, Y. (2013). *Şuşu, Can ve Dörtaker*. Günışığı Kitaplığı.

- Kraljic, H. (2014). *Cem'in disleksi hikâyesi* (F. Güler Çekiç, Çev.). Çocuk Gezegeni Yayınları. (Orijinal eser: *Luka's Dyslexia Story*).
- Kutlu, A. (2013). *Merhaba Sevgi* (13. basım). Bilgi Yayınları.
- Lord, C. (2012). *Kardeşim benim* (N. Tancı, Çev.). Günışığı Kitaplığı.
- Maden, M. (1999). *Koşulsuz sevgi*. Ata Yayıncılık.
- Mattiangeli, S., & Sala, F. (2017). *Kreşendo* (K. Atakay, Çev.; 1. baskı). Elma Çocuk. (Orijinal eser: *Crescendo*, 2015).
- Melville, H. (2020). *Moby Dick* (Çocuk versiyonu, 1. baskı, Çev. [Serkan Göktaş]). Caretta Çocuk Yayınları.
- Mikaelsen, B. (2010). *Petey*. Disney-Hyperion.
- Moore-Mallinos, J. (2011). *Down sendromlu bir arkadaşım var* (U. Hasdemir, Çev.). TÜBİTAK Yayınları.
- Moore-Mallinos, J. (2011). *Yapabilirim* (U. Hasdemir, Çev.). TÜBİTAK Yayınları.
- Musgrove, M. (2015). *Endişe ağacı* (D. B. Pinter, Çev.). Altın Kitaplar.
- Niner, H. L. (2015). *Bay endişe* (M. Özyurt Kılıç, Çev.). TÜBİTAK Yayınları.
- Oral, F. (2009). *Farklı ama aynı*. Yapı Kredi Yayınları.
- Özdemir, V. (2018). *Dostluk engel tanımaz*. Şiirsel Taş Yayınları.
- Öztürk, G. (2020). *Ben bir hayaletim* (5. baskı). Tudem Yayınları.
- Palacio, J. (2013). *Mucize* (S. Yeniçeri, Çev.). Pegasus Yayınları.
- Palacio, J. (2017). *Hepimiz mucizeyiz* (B. Sirman, Çev.). Pegasus Yayınları.
- Palacio, J. (2017). *Mucize ve ben* (B. Sirman, Çev.). Pegasus Yayınları.
- Peretti, P. (2018). *Kiraz ağacı ile aramdaki mesafe* (E. F. Güçlü, Çev.). Genç Timaş Yayınları.
- Peretti, P. (2023). *Filippo, Ben ve kiraz ağacı*. Genç Timaş Yayınları.
- Soysal, M. (2022). *Daralan* (7. baskı). Günışığı Kitaplığı.
- Tuğcu, K. (2003). *Dilenci Baba*. Damla Yayınevi.
- Uçuk, C. (2006). *Gümüş kanat*. Bilge Kültür Sanat.

Ural, S. (2000). *Aksak Ali*. Yapı Kredi Yayınları.

Vegara, I. S. (2022). *Küçük insanlar büyük hayaller: Stephen Hawking*. Domingo Yayınları.

(Orijinal eser: *Stephen Hawking - Little People, Big Dreams*).

Zeynep Cemali. (2003). *Patenli kız*. Günışığı Kitaplığı.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU		
Öğrencinin Adı Soyadı:		EVET
Kapak		
1	Tez başlığı, tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapaktaki ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, abstract, giriş, sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Yöntemi APA 7 ☐ CMS ☐ İSNAD ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	
21	Sayfa kenar boşlukları ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	

İmza:

Danışman Adı Soyadı: Betül KERAY DİNÇEL